

The background is white and filled with numerous overlapping circles in various colors: green, yellow, pink, purple, and beige. Large, bold, black letters are scattered across the image, some of which form the title. The letters include 'e', 'i', 'y', 'a', 'c', 'e', 'o', 's', 's', 'i', 'p', 'i', 'c', 'a', 's', 's', 'o'.

Leikkivä Picasso ja koira, joka kuoli

Taidekasvatustarinoita Annantalon historiasta

Leikkivä Picasso
ja koira, joka kuoli
Taidekasvatustarinoita
Annantalon
historiasta

Nämä muistikuvat
juhlistavat Annantalon
35-vuotissyntymä-
päivää 23.1.2022

Kuvat
Mauri Tahvonen, paitsi
Carreras 64
Piero Casadei 61
Agnès Desfosses 63
Heli Hieta 55
Mario de la Hoz 62
Tuomas Kolehmainen 97
Jari Laukkanen 114–115
Lauri Laukkanen 111
Oskar Lindström 32
Erja Mehto 97
Juho Nurmi 96, 102–107,
109 (alh. oik.), 110, 116–117
Danièle Pierre 59
Ville Ranta 128
Alexander Reichstein 10
Anne Rossi-Horto 119–127
Virpi Vesanen-Laukkanen
109 (alh. vas.)
Timo Väisänen 16–24, 26–27,
78, 84, 88, 92, 96–97
Riku Virtanen 56

Ulkoasu
Jani Pulkka
Kuvitukset
Jenni Tuominen

Paino
Libris, 2022
Julkaisija
Annantalon taidekeskus
ISBN 978-952-386-038-4 (painettu)
ISBN 978-952-386-039-1 (pdf)

Sisällys

4	Aluksi	55	Bravo lastenteatterille!
6	Pablo & Alexander Leikkiä Picasson kanssa	73	Naperokino Elokuvaelämyksiä perheen pienimmille
16	Piirtäminen ja Väri Näyttelyt kuvataiteen perusasioista	78	Historialliset kaupunkikierrokset Tosileikkiä menneessä ajassa
29	Sydämenasiana sanataide ja kirjallisuus	94	Tila muuntuu moneksi
32	Leken och konsten går hand i hand	102	Kuka minä olen? Koristautumisteema Annantalon taideopetuksessa
37	Lumottu metsä Salaluukkuja, piparkakkuja ja muita elämyksellisiä näkökulmia Grimmin satumaailmoihin	118	Kulttuurikurssit Monitaiteisesti ajankohtaisiin ilmiöihin
46	Lukulähettiläät Lepohetki tarinan sylissä		

Aluksi

hana olla aluissa mukana!

Silloin etsitään etsimisen riemusta, hierarkiat ovat syntymättä, asiat sovitaan yhteisestä halusta. Tehdään jotakin, jota ei koskaan aiemmin ole ollut. Ja uskotaan siihen mitä tehdään, takapakeista, kärhämistä ja pettymyksistä huolimatta. Tavoitellaan tähtiä ja eikö niin, että saavutetaankin ne. Sellaisena Annantalon historia nyt hiukan ruusunpunaisten silmälasien läpi muistuu.

Annantalon edellinen johtaja Kaisa Kettunen toivoi, että jotakin talon historiasta ja hiljaisesta tiedosta saataisiin talteen ennen kuin me vanhat, jotka menneitä muistamme, lähdemme talosta. Ja häntä johtajana seurannut Pirjetta Mulari mahdollisti hankkeen jatkumisen. Se on mielestämme kunnioitusta herättävää nykypäivinä.

5×2-taideopetuksesta ja Taideneuvolasta on jo omat julkaisunsa, joten niitä emme ottaneet mukaan. Valitsimme kymmenisen muuta tuotantoa vuosien varrelta, joissa taide on toiminut väylänä erilaisten maailmojen kohtaamiselle ja joilla mielestämme on merkitystä yhä edelleen. Ne voivat olla vaikkapa ymmärryksen syventäjänä, mallina, muistilappuna tai innoituksen lähteenä nuoremmille tuottajille, taideopettajille, virkamiehille, jollekulle taidekasvatuksen tutkijalle tai kenelle tahansa asiasta kiinnostuneelle.

Emme ole historiantutkijoita. Kerromme näistä tuotannoista niin kuin me ja yhteistyökumppanimme ne muistamme ja mitä vähäisten arkistojemme tiedonmuruista olemme saaneet oman työmme ohella kokoon (suurin osa mappiemme sisällöistä katosi kaupungin uudelleenjärjestelyjen ansiosta ja päättyi sikin sokin kaupunginarkiston uumeniin). Lukijalle nämä esimerkit avaavat näkökulmia menneisiin aikoihin, jolloin monessa oltiin edellä aikaa ja paljon syntyi ajatonta. Avainsanoja onnistumiseen olivat asiantuntijuuden lisäksi luottamus, resurssit ja aika.

Keitä me siis olemme? Sallinette esittäytyä:

Kikka Hahtomaa, mm. kulttuurikurseista, Kultuksesta ja Naperokinosta ja niiden kehittämisestä vastannut tuottaja
Erja Mehto, vastaava kuvataideopettaja, pedagoginen asiantuntija ja tuottaja
Katariina Metsälampi, esittävistä taiteista vastaava tuottaja

Liisa Paatsalo, jonka vastuulla on ollut valtaosa Annantalon tapahtumista ja näyttelyistä ja esim. sanataiteen ja kirjallisuuden kehitystehtävät ja minä, **Leila Heimonen**, Annantalon tiedottaja organisaatiouudistukseen 2017 asti, tämän julkaisun toimittaja

Pablo & Alexander Leikkiä Picasson kanssa

Leikittävä näyttely ja installaatio johdatti katsojan tutustumaan ja ymmärtämään ”sisältäpäin” Picasson taidetta ja ajatuksia sen takana. Keskustelemassa näyttelyn ideoija Alexander Reichstein sekä Annantalon Picasso-työryhmä: vastaava tuottaja Liisa Paatsalo, näyttelysuunnittelija Mauri Tahvonen ja tiedottaja Leila Heimonen. Teksti Leila Heimonen ja Liisa Paatsalo

Gallerian ovelta näkyy Picasson maalaus Lukijatar valtavan kokoiseksi suurennettuna. Kyseessä ei kuitenkaan ole maalaus, vaan kolmiulotteinen installaatio, josta kaukaa katsottuna syntyy illuusio maalauksesta. ”Maalauksen sisään” pääsee yksinkertaisesta vain astumalla kehyksen yli. Sisällä on kapeita käytäviä, portaita ja tunteita sekä Picasson työhön viittaavia yllätyksiä.

Miksi Picasso?

Suuri Picasso-näyttely saatiin Helsinkiin syksyllä 2009, kun näyttely kiersi maailmaa Pariisin Picasso-museon (Musée National Picasso-Paris) ollessa remontissa. Samaan aikaan Helsingin kaupungin kulttuuritoimen johtajiston vahva toive oli, että myös Annantalo osallistuu Picasso-teemaan lapsille suunnatulla ohjelmalla, panostihan kaupunki merkittävästi Ateneumin näyttelyn toteutumiseen. Annantalo oli tehnyt useita yhteistyöprojekteja lastenkulttuuriin erikoistuneen kuvataiteilija Alexander Reichsteinin kanssa, joten Picasso-aihetta tiedusteltiin häneltä. Reichstein olikin valmis ottamaan tarjouksen vastaan, sillä hänen hankkeensa Ateneumissa ei ollut toteutumassa. Annantalosta tuli näin Ateneumin virallinen taidekasvatusyhteistyökumppani Picasso-näyttelyn yhteyteen.

Näyttelyn nimi *Pablo & Alexander – Leikkiä Picasson kanssa* johdatti Picasson taiteen ymmärtämiseen: Picasso tutki ja leikki tehdessään taidetta, Alexander Reichstein leikki Picasson ajatuksilla ja itse teos kannusti lapsia leikkiin ja leikin kautta tutkimiseen. Näyttelyssä mentiin nykyaiteeseen sisään niin tiedon ja ajatuksen tasolla kuin aivan konkreettisestikin.

Miten lähtökohtana oleva maalaus valittiin?

Vielä Ateneumin kanssa keskustellessa teoksen lähtökohdaksi oli tarjolla maalaus (Puu, L'arbre), josta puu-aihetta oli abstraktin esitystavan takaa enää vaikea tunnistaa. Tarvittiin lapsille kiinnostavampi maalaus installaation lähtökohdaksi. Kuva ei myöskään saanut sisältää väkivaltaa tai erotiikkaa.

Ateneumin näyttelyyn tulevien teosten listalta sopivaa teosta ei oikein löytynyt, sen sijaan Picassomuseon teoskatalogista löytyi maalaus *Lukijatar* (La Liseuse, 1953). Lukijatar on pitkälle viety modernistiseen suuntaan, mutta hahmo oli vielä tunnistettava; naisfiguuri ja yksityiskohtia. Siitä löytyi siis hyvin aineksia keskusteluun lasten kanssa. Nyt Lukijatar otettiin esille myös Ateneumin näyttelyyn. Niinpä maalaus olisi lapsille jo tuttu, kun he vierailevat Ateneumin näyttelyssä. Tai toisin päin. Lukijatar on 100-prosenttisesti Picasso-tunnistettava, mutta kuitenkin yleisölle uusi. Maalaus ei tiettävästi Pariisin Picasso-museon lisäksi ollut koskaan aikaisemmin ollut esillä missään.

Toinen, tekninen, edellytys kuvalle oli, että sen piti olla vaakakuva, jotta se sopisi Annantaloon näyttelytilaan.

Eli valitun teoksen tuli olla lapsille tunnistettava hahmo, ”täysi” Picasso ja tilaan sopiva. Lisäbonuksena saatiin se, että Lukijatar oli nyt ensi kertaa yleisön nähtävillä.

Picasso-museo ja Picasson perikunta näyttivät vihreää valoa sekä Picasson teosten käyttämiseen että installaatioksi muokkaamiseen.

Mitä installaatiossa saattoi tehdä?

Installaatiossa sisällä avautui toiminnallisia, leikittäviä yllätyksiä. Siellä voi esimerkiksi:

- soittaa puhelimella Picassolle ja kuulla hänen äänensä
- nähdä dokumenttivideon Picassosta maalaamassa
- tutkia kirjoja
- katsoa kubistisesti hajonnutta omakuvaa säröillä olevasta peilistä
- koota kubistinen palapeli (kolme vaikeusastetta eri-ikäisille)

Rakentamisesta – kaksiulotteisesta kolmiulotteiseksi; varjojen tappaminen ja perspektiivimuunnos

Teoksen osat toteutettiin monen eri osaaajan kanssa eri paikoissa. Selkeä työnjako, aikataulut ja vastuut olivat onnistuneen projektin a & o.

Martin Hackenberg teki teoksesta 3D-mallinnoksen ja leikkasi Taideteollisella korkeakoululla vanerilevystä mallinnetut muodot. Ne eivät olleet 1:1 kuvan kanssa, vaan näyttivät oudoilta, koska perspektiivivääritystä otettiin niissä huomioon. Palat numeroitiin, koska perspektiivimuunnoksen takia palojen tunnistaminen sellaisenaan oli vaikeaa.

Installaatiossa koko oli 5,2 × 3,8 × 4,4 m. Mittakaavan vuoksi oli tärkeää, että rakentaminen voitiin tehdä paikan päällä Annantalossa. Muuten hahmottaminen tässä monista osista koostuvassa teoksessa olisi ollut vaikeaa. Maalaustyöt tehtiin näyttelytilan viereisessä luokassa. Kasaamisessa apuna oli ammattitaitoinen puuseppä Mihail Sherstjuk, ja maalaustyötä viimeisteltiin vielä teoksen jo ollessa paikoillaan.

Viimeinen, tärkeä työvaihe oli ”varjojen tappaminen”. Maalauksen piti kaukaa ovelta katsottuna näyttää lituskalta, vaikka installaatio todellisuudessa oli kolmiulotteinen, eri tasoilla olevista komponenteista syntyvä teos. Alexander Reichstein: ”Kävin koko installaation läpi. Kun näin irtolevystä syntyvän varjon, maalasin sen vaaleammaksi, jotta se ei kaukaa näy varjona, vaan maalaus näyttäisi täysin kaksiulotteiselta.”

Näyttely kiersi sitten Venäjällä ja vieraili Hyvinkäällä. Se oli turvallinen ja hyvin rakennettu ja kesti erinomaisesti sekä lasten leikit että kiertämisen maailmalla. Joitakin liitoksia vahvistettiin, mutta periaatteessa teos kesti hyvin neljä pystyttämistä. ”Ja olisi kestänyt enemmänkin.”

Toteutunut teos – ”sisään nykytaiteeseen” esteettömästi

Näyttelytilaan tullessa installaatio näytti jättikokoon suurennetulta maalaukselta. Katsomiskohta merkittiin lattiaan – siitä kohdasta teos näytti tosiaankin täydellisesti kaksiulotteiselta maalaukselta, mutta teosta lähestyttäessä se muuttuikin vähitellen kolmiulotteiseksi. Lopulta maalaukseen pääsi sujahtamaan sisään, ja se hajosi erilaisiksi tiloiksi kuin kubistiset elementit. Lapsi, joka oli jo pukahtanut kuvaan, muuttui sen osaksi, ja ”maalaus” katsojan silmissä eläväksi kuvaksi.

Teoksen sisään ja taakse pääsi myös pyörätuolilla; Lukijattaren ”pyrstössä” oli saranat, ja siitä avautui luiska pyörätuolille.

Lukijatar-installaatiossa läpi kuljettiin takagallerian valomaalaustilaan. Seinällä oli kolme Life-lehden arkistoista löytynyttä jättikokoon suurennettua kuvaa Picassosta maalaamassa valolla. Tilassa kävijät saattoivat kokeilla valomaalausta Picasson tyyliin mutta moderneilla laitteilla. Palautteiden perusteella valomaalaus toimi erinomaisesti myös mm. autistisille lapsille. Omatoimisen valomaalaustilan toteuttivat ja ohjelmoivat Aalto-yliopiston Teknillisen korkeakoulun mediatekniikan laitoksen opiskelijat professori Tapio Takalan johdolla.

Suosittelen myös aikuisille.
Leikkisille ja tosikoille.

Mauri Tahvonen

Ilmaan piirtäminen on mediataiteen muoto, jota Pablo Picasso ennakoiluottomissa kokeiluissaan tavoitelti, mutta joka on tullut mahdolliseksi vasta nykyaikaisen digitaalitekniikan myötä. Se muistuttaa maalaustaidetta ja kuvanveistoa, mutta ei kuulu suoranaisesti kumpaankaan lajiin. Kolmiulotteinen virtuaaliympäristö mahdollistaa teosten elämyksellisen tarkastelun miltä suunnalta hyvänsä. Katselija, kuten taiteilijakin, voi kokea olevansa taideteoksen äärellä ja sisällä ja vapaasti itse liikkuen hakea erilaisia näkökulmia. Aineettomuus puolestaan vapauttaa fyysisen materiaalin rajoitteista – mikä hyvänsä muoto on mahdollinen, ilmaan ripustettu maalaus ei putoa lattialle eikä katselija törmää teokseen.

Tietokoneinstallaatio tarjosi kävijälle mahdollisuuden olla itse kokeileva taiteilija Picasson tapaan. Stereolasit silmillä hän astui maalaustilaan, valitsi haluamansa värin ja loi oman, valokynällä ilmaan tallentuvan piirroksensa.

Tapio Takala
professori, mediatekniikan laitos,
Aalto-yliopiston Teknillinen korkeakoulu

Merkitys talon sisällä

Yhteistyö talon sisällä – suunnittelu, tuottaminen, rakennus, tiedotus ja markkinointi sekä teeman integroiminen opetukseen – vaikutti talon ilmapiiriin ja tuotannon kokemiseen yhteiseksi myös suhteessa yhteistyökumppaneihin ja kaupungin yhteisiin hankkeisiin. Lisäksi haasteellisuus tuo aina mielekkyyttä työhön. ”Ihminen on sellainen eläin” ☺

Lopussa kiitos seisoo (anorakissa ja sandaaleissa)

Taidekriitikko, toimittaja ja kolumnisti Otso Kantokorpi totesi näyttelyn avajaisissa: ”Tämä teos on parempi kuin alkuperäinen!”

→ Otso Kantokorven tunnusmerkki oli musta anorakki. Otso Kantokorpi (1957–2018) oli toimittaja, taidekriitikko ja kolumnisti. Hän oli juuri paljastanut jäljennöksiä Turussa Wäinö Aaltosen museossa muutamaa kuukautta aiemmin avatun venäläisen 1900-luvun alun avantgardenäyttelyn *Ympyrä – viiva – piste* teokset.

Pablo & Alexander – Leikkiä Picasson kanssa

Annantalolla 25.9.–13.12.2009

Näyttelyn oheisohjelmaan kuului tapahtumapäiviä, luentosarjat lapsille ja aikuisille, esityksiä ja työpajoja sekä draamatyöpajat esikoulu- ja koululuokille (suomi-ruotsi). Myös Annantalon taideaineiden opettajat kehittivät aiheeseen liittyviä erilaisia opetussisältöjä. Lisäksi Picasso-teemaa käsiteltiin 5×2-taidekursseilla, vapaa-ajan taideryhmissä sekä Kulttuurikursseilla. Kävijöitä näyttelyssä oheisohjelmineen oli yli 19 000.

Hyvinkää 18.12.2009–2.3.2010

Moskova 11.3.–6.5.2010

Pietari 1.6.–31.9.2010

Yhteistyössä

Ateneum

Succession Picasso

Musée National Picasso-Paris

Henrik & Martin Hackenberg

Mihail Serstjuk

Ateneumin Picasso-näyttely oli esillä 18.9.2009–28.1.2010. Annantalon Picasso-näyttely kiersi ”ison” Picasson vanavedessä Moskovassa ja Pietarissa.

Myös Annantalon taideaineiden opettajat kehittivät aiheeseen liittyviä erilaisia opetussisältöjä.

Piirtäminen ja Väri

Näyttelyt kuvataiteen perusasioista

Teksti Erja Mehto

Annantalon itse tuottamien näyttelyiden aiheet ovat vuosien varrella käsitelleet monia elämän ilmiöitä ja eri kulttuureita taidekasvatuksen näkökulmasta. Vuonna 2001 talon näyttelytiin pohdinnoissa nousi esille kysymys, oliko näyttelysisällöissä itse kuvataide jäänyt liian vähälle huomiolle. Kaipasimme näyttelyitä, jotka avaisivat kuvan kieltä ja sen aakkosia ja joissa luontevasti yhdistyisi havaintojen kautta välittyvä tieto ja kävijän oma tekeminen.

Talon alakerran näyttelytilat jakautuvat kahteen lähes samankokoiseen huoneeseen. Ideoimme, että toinen huoneista voisi toimia havainnointitilana ja toinen olisi omistettu työpajatyöskentelylle. Kokonaisuudelle annettiin nimitys *työpajanäyttely*, joka kuvasi kävijän oman tekemisen tärkeyttä näyttelykokemuksessa (havainnekuva s. 25). Tilat ovat vierekkäin ja niitä yhdistää oviaukko. Työpaja on näin osa näyttelyä ja auki aina silloin kuin havainnointitilakin. Tuntui sekä pedagogisesti merkitykselliseltä että esteettisesti innostavalta luoda työpajatila, joka jatkaisi näyttelyn teemaa sisällöllisesti ja visuaalisesti. Havainnointihuone taas toimisi enemmän perinteisenä näyttelytilana, joka tarjoaisi tietoa sisällöistä ja antaisi mahdollisuuden kohdata taideteoksia.

Alun perin tarkoitus oli toteuttaa sarjana kolme näyttelyä, joista jokainen omalla tavallaan esittelisi kuvan tekemisen perusteita. Ensimmäisenä nousi ajatus viivasta ja sen merkityksestä kuvan luomisessa. Tälle haluttiin konkreettinen muoto ja syntyi idea piirtämisnäyttelystä. Tätä valintaa tuki myös ajatus, että piirtäminen on lasten ja taiteilijoiden luonteva ja yhteinen työskentelytapa ja ilmaisumuoto. Piirtämisen vastapariksi nousi maalaaminen ja sen kautta toiseksi näyttelyteemaksi hahmottui väri. Sarjan kolmas ja viimeinen näyttely tuntui kaipaavan kolmiulotteista otetta ja tästä tuli teema materia. Näistä päädyttiin aikataulusyistä lopulta toteuttamaan vain kaksi: piirtäminen ja väri. Materia-aihe jäi odottamaan ehkä myöhempää tulemistä.

Piirtäminen-näyttelyn suunnittelijoiksi pyydettiin Annantalon opettajakunnasta kuvataiteilijat *Tiina Aromaa* ja *Tapio Tuominen*. Väri-näyttelyn suunnittelivat kuvataiteilijat *Raija Malka* ja *Veikko Björk*, hekin talon kuvataideopettajia. Vastaava näyttely-yhteistyö omien taideopettajien kanssa oli jo muodostunut käytännöksi aikeisemmissa näyttelyissä. Kokemukset tästä olivat hyviä – taideopettajissa yhdistyy taiteellinen ja pedagoginen asiantuntemus. Myös talon toiminta ja tilat ovat heille tuttuja. Molemmilla työpareilla oli apunaan Annantalon työryhmä. Näyttelyiden suunnitteluprosessi kesti vajaan vuoden ja konkreettinen rakentaminen tapahtui nopeasti. Väri-näyttely pystytettiin kolmessa päivässä, mikä saattaa olla ennätys Annantalon näyttelyhistoriassa.

Piirtäminen

Piirtäminen-näyttelyn avasi Helsingin kaupungin kulttuurijohtaja *Yrjö Larmola* piirtäen. Hänet tiedettiin ahkeraksi piirtäjäksi, jonka kokousmuistiinpanojen piirrokset olivat omaa luokkaansa, hauskoja ja oivaltavia. Avajaisissa Larmola piirsi kuvia tinasotilaista ja kertoi samanaikaisesti tarinaa lapsuudestaan. Avajaisyleisö istui lattialla ja seurasi keskittyneesti nopean piirtäjän ajatusten siirtymistä paperille. Tuossa hetkessä oli samaa piirtämisen lumoa kuin mitä TV:ssä 60-luvulla välittyi *Kylli-tädin* satuhetkissä. Piirrospuheen jälkeen yleisö pääsi itse piirtämään ja kokeilemaan erilaisia työvälineitä.

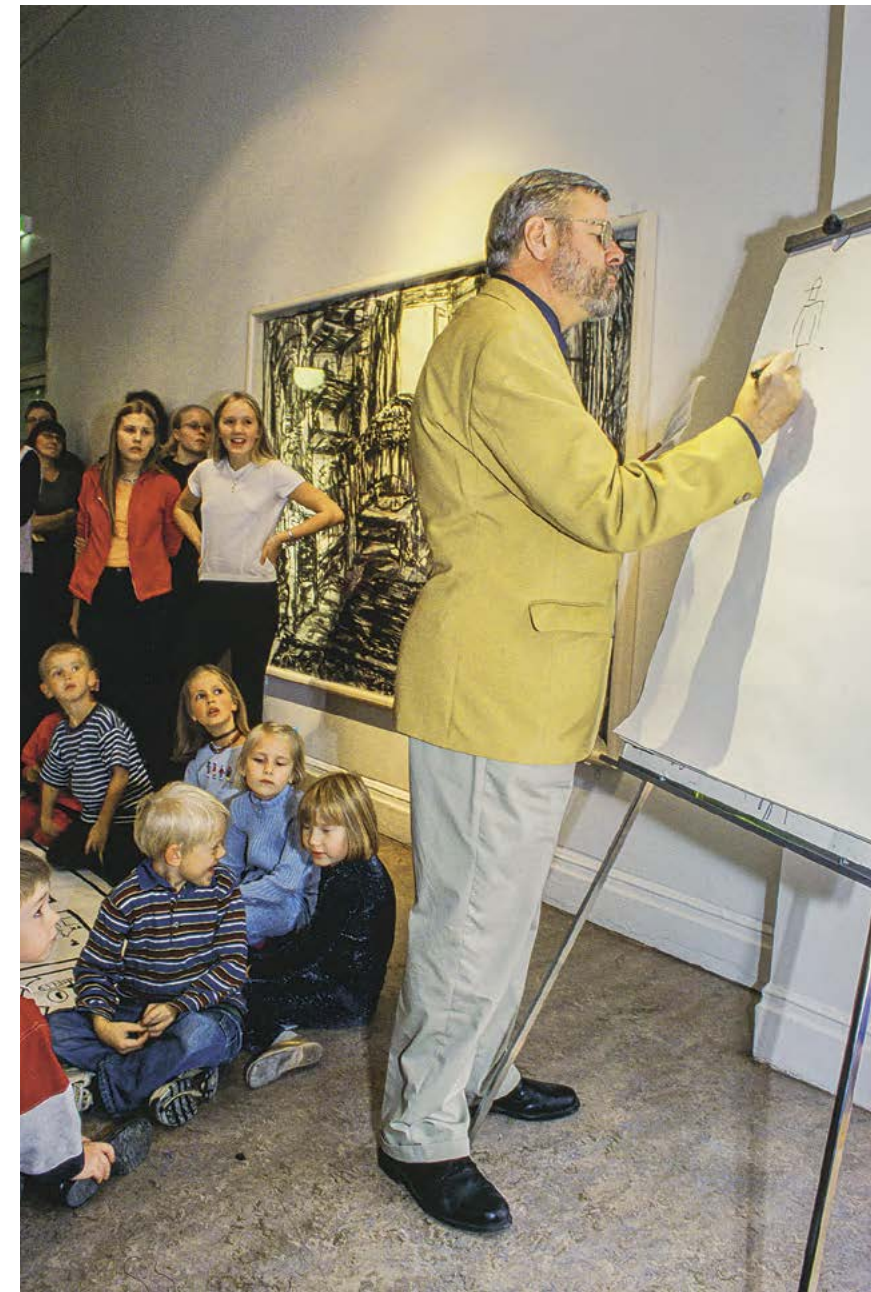
Avajaisissa Larmola piirsi kuvia tinasotilaista ja kertoi samanaikaisesti tarinaa lapsuudestaan. Avajaisyleisö istui lattialla ja seurasi keskittyneesti nopean piirtäjän ajatusten siirtymistä paperille.

Piirtämistä monin tavoin

Näyttelyn havainnointihuone kertoi kävijälle, miten monipuolinen ilmaisuväline piirtäminen on ja miten moneen tarkoitukseen piirroksia voidaan käyttää. Syyskesällä näyttelytyöryhmä oli lähettänyt noin 300:lle kuvataiteilijalle postimerkillä varustetun kortin, jonka kuvapuoli oli tyhjän valkoinen. Mukana seurasi pyyntö piirustuksesta näyttelyyn. Kutsuun vastasi reilu sata taiteilijaa ja heiltä saadut tervehdykset esittelivät eri piirtäjien käsialoja ja näkökulmia piirtämiseen. Kortit olivat näyttelyssä kävijöiden katseltavina ja tutkittavina.

Huoneen suurikokoisimpia teoksia olivat kuvataiteilija *Hanna Westerbergin* hiilipiirrokset, jotka hän oli tehnyt suoraan havainnosta paikan päällä mm. rappukäytävässä Katajanokalla, renessanssiluostarissa Italiassa ja omassa kodissa. Lattioita peittivät taideopettajien *Kati Rapien* ja *Simo Koivusen* oppilaiden toteuttamat sarjakuvamatot. Ne kertoivat, että piirros voi myös olla esine tai sisustuselementti. Havaintohuoneessa oli myös Kuvataideakatemiaan opiskelijan *Cecilia Stenbomin* videokooste. Hänen työssään yhdistyi videokuva ja paperille arkki arkilta piirretty animaatio.

Kuvataiteilija *Olavi Suomela* piirsi malliksi asettautuneita näyttelykävijöitä yhdellä näyttelyviikolla arkaamuisin ja muut kävijät saattoivat seurata muotokuvan valmistumista.

Elävä malli työpajahuoneessa

Näyttelyn työpajahuone oli omistettu Pupu Violetille. Tämä Porvoon seudulta maalaistalosta lainattu mustakorvainen, muuten valkoinen kani asui koko näyttelyn ajan eli vajaan kuukauden omalla luontosaaressa keskellä työpajahuonetta. Tilassa oli välineitä piirtämiseen: erilaisia papereita ja piirtimiä sekä kahdella jalalla seisovia, syliin nojaavia pieniä piirustuspöytiä. Tämä oli selvä viesti kävijälle: täällä saa piirtää. Välistä Pupu Violetti pysyi patsasmaisen rauhallisesti paikallaan, toisinaan se jaloitteli vauhdikkaasti loikkien ympäri omaa saartaan. Elävän kanin tarkkailu herkisti kävijät ja innosti piirtämään mallista. Joskus mielikuvat veivät voiton ja paperille syntyi piirtäjän sisäisiä pupuvisioita. Huoneen seinille alkoi kasvaa kanimuotokuvien galleria.

Piirtämistä avojaloin

Toisen kerroksen lasipäädyssä oli esillä Specialiseringslinjen vid Gymnasiet Svenska Normallyceumin kuvataidelinjan opiskelijoiden installaatio Levottomat jalat, jonka ohjaajana toimi Annantalon taideopettaja, kuvataiteilija *Marina Ciglar*. Tila oli rakennettu sokkeloiseksi labyrintiksi, jonka seinät ja lattia oli päällystetty valkoisella paperilla. Avajaisperformanssissa yleisö ja opiskelijat synnyttivät yhteisen teoksen kasvamalla jalkansa väriliuosaltaassa ja jättämällä kävelen jälkensä sokkelon lattiaan. Osa kävijöistä piirsi myös tilan seiniin kuvaviestejä.

Väri

Sarjan toinen näyttely Väri rakentui myös kahdesta huoneesta, joista ensimmäisessä tehtiin havaintoja värien maailmasta ja toisessa työskenneltiin konkreettisesti. Havainnointihuoneen väritiloissa, eräänlaisissa rippituoleissa, kävijä voi oikeasti ”mennä sisään väreihin”, kokea ja tuntea niiden vaikutuksen. Virittynyt silmä alkoi nähdä vastavärejä ja jälkikuvia sekä huomata värien suhteellisuutta. Esillä oli myös valon spektrin väreiksi taittava vesiprisma ja musta väriympyrä, joka johdatti pohtimaan valoa, pimeyttä ja väriaineen olemusta. Musta väriympyrä myös auttoi nollaamaan väritilojen aiheuttamat verkkokalvoärsytykset.

Näyttelyn työpajatilassa, taiteilijan ateljeessa, kävijä maalasi seinälle rakennetusta suuresta väriympyräruuletista saamallaan ja itse sekoittamallaan sävyllä värilaatan. Näistä laatoista muodostui näyttelyn aikana 288-osainen värikirjasto huoneen takaseinälle. Lisäksi tilassa oli laboratorio, jossa voi tehdä sekoituksia perusväriiliuksilla, kokeilla värien vuorovaikutusta paperiarkeilla ja tutkia taidemaalarin työvälineitä.

Havainnointihuoneen väritiloissa, eräänlaisissa rippituoleissa, kävijä voi oikeasti ”mennä sisään väreihin”, kokea ja tuntea niiden vaikutuksen.

Piirtäminen- ja Väri-näyttelyiden pedagoginen ohjelma

Molempiin näyttelyihin järjestettiin päiväkotij- ja koulu-ryhmille työpajaopastuksia. Näyttelyaiheeseen syvennyttiin ensin havaintohuoneessa ja sen jälkeen ryhmä työskenteli työpajatilassa. Näitä tunnin pituisia kierroksia oli päivässä kolme. Myöhemmin näyttelyn arvioinneissa tuntia pidettiin liian lyhyenä kestona molemmille toiminnoille. Havaintohuoneessa katsottavaa ja pohdittavaa olisi ollut enemmänkin kuin ryhmän kanssa ehti tutkia, ja työskentelylle työpajahuoneessa jäi helposti liian vähän aikaa.

Opastukset olivat niin suosittuja, että lähes kaikki vierailuajat varattiin ensimmäisen varauspäivän aikana. Väri-näyttelyyn onnistuttiin suuren kysynnän vuoksi järjestämään yksi lisäopastusviikko. Näyttelyoppaina toimivat kuvataiteilijat *Nea Lindgrén* ja *Sándor Vály*. Molemmissa näyttelyissä oli myös kaikille avoin viikonlopputapahtuma, joissa oli työpajoja ja näyttelyopastuksia.

Piirtäminen

11.10.–4.11.2001

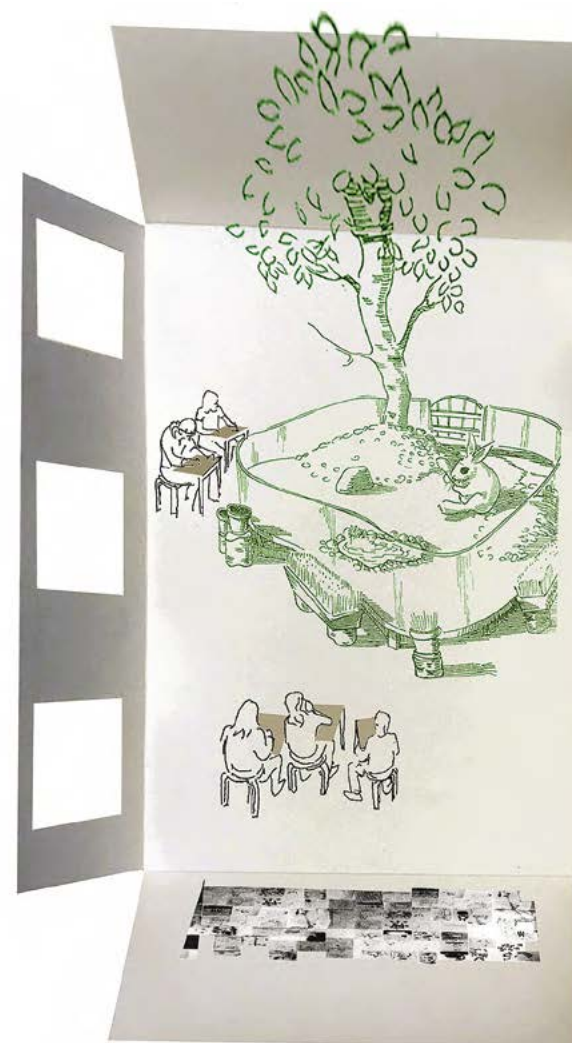
Väri 8.11.–2.12.2001

Kävijöitä yhteensä 5 000

Pedagoginen ohjelma

75 työpajaopastusta, joissa 1500 kävijää. Avoimet työpajaviikonloput 400 kävijää.

Työpajahuone (68,5 m²)

Havaintohuone (66,5 m²)

Havainnekuva
työpajanäyttelystä.

Eläin taidemallina

Syksyllä 2001 olin mukana toisena suunnittelijana lapsille ja nuorille suunnatussa ”piirtämisen” teemaa käsittelevässä näyttelyssä Annantalon taidekeskuksessa Helsingissä. Näyttelyyn liittyi myös työpaja, joka keskittyi elävän mallin piirtämiseen, tällä kertaa elävänä mallina oli kuitenkin eläin, joka myös asui näyttelytilassa koko näyttelyn ajan. Teksti Tiina Aromaa

Rakensimme näyttelytilaan luontopalan, saaren, joka oli n. 2×3 metrin kokoinen pleksiseinämällä ympäristöstä erotettu vapaamuotoinen, matalajalkainen tila. Sen pohjalle laitettiin puruja ja heinää, ja sen keskelle pystytettiin koivu. Siitä tuli pupun asunto. Tämän kaiken ympärille asettuivat lapset sylissä pidettävien piirustustelineidensä ja välineidensä kanssa. Tilaa käyttivät lasten ja nuorten ryhmät oppaiden ohjauksessa tai omin päin. Myös kuka tahansa ohikulkeva vieras, lapsi tai aikuinen, saattoi hakea hyllyltä välineet ja ryhtyä piirtämään. Valmiit työt ripustettiin seinälle kaikkien nähtäväksi.

Kokonaisuus oli toisaalta nykyaikainen installaatio keinoluontorakennelmiseen, toisaalta sosiaalinen tapahtuma, johon liittyi piirtäjien yhteenkuuluvuus. Se oli myös perinteinen mallipiirustustilanne, jossa jokainen tuntui heti ovesta sisään tullessaan tietävän mitä piti tehdä.

Yleensä ajatellaan, että asioita on hyvä tutkia omassa ympäristössä. Luontoa tutkittaessa mennään luontoon. Teimme toisinpäin. Toimimme luonnon näyttelyyn, ihmisen tilaan. Siitä seurasi erilaisia käytännön ongelmia ja niistä taas epäilyksiä hankkeen mielekkyyden suhteen. Jouduimme pohtimaan eläinsuojelullisia, moraalisia ja filosofisia kysymyksiä.

Huomasimme myös, että kun yksittäinen luontokohde irrotetaan kokonaisuudesta ja rinnastetaan uuteen ympäristöön, se terävyöityy, voimistuu.

Mittasuhteet kääntyilevät yllättävästi. Jokin luonnossa lähes huomaamaton asia voi huonetilaan tuotuna voimistua sietämättömästi. Voimme manipuloida sitä, vahvistaa tai rajata pois haluamiamme piirteitä. Keinoluonto on siis ihmisen omiin tarpeisiinsa perkaama näkymä. Illuusio.

Kokosimme luontopalaamme tarkoin pala kerrallaan. Osan valinnoistamme määräsi pupu, osan omat luontomielikuvamme, joissa haimme jotain toden, symbolin ja kliseen välimaastosta. Kokonaisuuden tuli näyttää – oikealta.

Valitsimme taidemalliksi pupun. Se on eurooppalaisten satujen ja tarinoiden yleisimpiä eläinhahmoja. Pehmolelu, jolla on villieläimen äkkinäiset liikkeet, kotieläimen tavat ja jäniksen muistot.

Pupun piirtäminen oli sen arjen seuraamista. Se oli myös etenevän tapahtumasarjan havainnoimista. Pupu ei pysy paikoillaan, sitä ei saa kiinni. Sitä ei saa kiinni kynälläkään, vaan paperille tulee useimmiten kuva tuosta tavoittelusta tai jostain tilanteesta, jossa lapsi muistaa sen olleen tai siitä, millainen lapsen mielestä pupun tulisi olla, miltä kuvan pitäisi näyttää.

Pupu herätti lapsissa tunteita. Sitä piirrettiin, koska se oli ihana. Sitä piirrettiin myös suhteessa johonkin toimintaan tai sen elämää ympäröivään asiaan. Pupu syö, juoksee tai makaa heinien seassa. Joku lapsista piirsi mukaan koko Annantalon rakennuksen, paikan missä pupu oli. Isommat lapset, nuoret ja aikuiset suhtautuivat päinvastoin. He karsivat muun ja keskittyivät pupun ”näköön”. Ehkä he tietävät, mikä on kulttuurimme tapa reagoida tämän tyyppiseen aiheeseen ja kärsivät enemmänkin siitä, ettei pupu täytä klassisen mallin edellytyksiä: pysy paikoillaan.

Elävän kohteen tarkastelu ja läsnäolo on monimuotoista. Se, että aistimme jossain elämän, muuttaa suhteemme tuohon asiaan. Olemme yhtä, samaa maata. Ruumiimme tunnistaa samankaltaisuuden, osallistuu ja resonoi toista elämää vasten. Syntyy vuorovaikutus.

Tiina Aromaa on helsinkiläinen kuvataiteilija, joka opettaa Annantalolla kuvataidetta. (Tämä artikkeli ilmestyi nimellä Life Drawing with a Beastly Twist julkaisussa Lehti. Art Education Journal. Se tehtiin How Nature Speaks -seminaariin, jonka Annantalo järjesti yhteistyössä taidekasvattaja Riitta Heikkisen kanssa New Yorkissa 2002)

Sydämenasiana sanataide ja kirjallisuus

Teksti Liisa Paatsalo

Näyttelytuottajana ja sanataiteen taidealavastaavana minulla on ollut etuoikeus saada olla mukana useiden kirjallisuusaiheisten tuotantojen ideoijana, suunnittelijana ja toteuttajana. Lukemisen tärkeyden sanomaa, iloa ja lohtua ovat kuljettaneet eteenpäin niin sanataideopettajat, lukulähettiläät ja -ystävät, toiminnalliset kirjallisuusnäyttelyt kuin Lasten kirjakahvila kirjakuvituksineen, kirjailijavieraineen ja lukunurkkineen.

Kirjailija *Juha Hurme* avasi Annantalossa marraskuussa 2015 näyttelyn *BY – Olipa kerran kylä*. Avajaispuheessaan hän toi viestin lukemisen tärkeydestä. Nämä Hurmeen kymmenen teesiä tulisi mielestäni naulata jokaisen lastenkammarin ja luokkahuoneen oveen:

← Lasten kirjakahvilaan rakennettiin Narnia-kaappi, jonka läpi päästiin Studio Annaan.

”Yksi.

Maaailma on todellinen, pallo pyörii ja ihmiset heräilevät sitä mukaa, kun planeetan poski kääntyy aurinkoa kohden. Kaikki luulevat olevansa normaaleja ja ymmärtävät elinpiiriään. Yli seitsemän miljardin normaalin ihmisen systeemi on kuitenkin monimutkainen, ennakkoluuloille, väärinkäsityksille ja konflikteille altis. Kieli yhdistää ihmiset luontoon, toisiinsa ja menneisiin ihmisiin. Kielen kautta rakentuu tulevaisuus. Me asumme kielessä. Siksi kannattaa lukea kirja.

Kaksi.

Oma kieli on perusta vieraiden kielten oppimiselle. Kivijalka. Lue suomenkielinen kirja ja opit kaikkia kieliä.

Kolme.

Lukeminen on retkeilyä, ilmaista hupia. Kirjan kautta pääset kuviin, ääniin, kehoon, muihin maihin, avaruuteen, menneeseen ja tulevaan. Kirja on mielikuvi- tusvyöry, tutkimusretki myös fantasian alueelle, semmoiseen, mitä ei ollenkaan olekaan. Paitsi että onpas.

Neljä.

Maailma on muuttunut kuvapinnoiksi. Tas-
kut ovat täynnä elokuvateattereita. Kir-
jaa tarvitaan elokuvan, television ja muun
kaksiulotteisen, liikkuvan kuvan oheen.
Kuvakerronta on kaikissa ansioissaan ja
merkittävässä taiteellisessa potentiaa-
lissaan lukitumpi systeemi. 28 harakan-
varvasta on abstraktion ihme. Niillä pys-
tyy kuvaamaan kaiken mitä on ja myös
valtavasti sellaista, mitä ei ole. Lukija
kuvittaa itse aktiivisena toimijana, kanssa-
taiteilijana, ja tämä on kuntoilua aivoille.
Kirja on mäki, kiivetessä tulee hiki, mutta
näköalat avartuvat.

Viisi.

Me elämme yhden ainokaisen kerran.
Siis on syytä viihtyä tässä maailmassa,
saada siitä ote, toimia, tehdä todelli-
suutta. On löydettävä oma reitti ja teh-
tävä. Kirja on kartta. Lukeminen on
tehokkainta treeniä, kun suunnistetaan
ihmisiksi ja ihmisinä.

Kuusi.

Hyvä kirja kolahtaa sisimpääsi. Löydät
siitä itsesi. Lukija lukee kirjasta itseään
ja oppii uutta. Ja kun ”minä” muuttuu,
maailma muuttuu, moniarvoisempaan ja
ymmärrettävämpään suuntaan.

Seitsemän. Pelailu ja villi viestintä sosiaalisessa me-
diassa ovat luovaa lukemista ja kirjoit-
tamista. Niistä on vain pieni askel kirjalli-
suuteen. Lukemalla kirjan kohennat ase-
miasi SOMEssa, sinusta tulee pitelemä-
tön peto pikaviestinnän kiihtyen laajene-
vissa kehissä.

Kahdeksan. Internet on raju ja merkittävä superkyt-
kentä ja globaali informaatiopankki. Sen
ansiot ovat kiistämättömät. Netti sisältää
tärkeän tiedon ohella tietyn prosentin kam-
mottavaa sumutusta, yllytystä, propagan-
daa ja huuhaata. Luulot ja ennakkoluulot
ovat kaiken hyvän elämän uhka. Kirjallinen
sivistys opettaa kriittiseen arvioon.

Yhdeksän. Kaikki luulevat olevansa normaaleja, kuten
kohdassa yksi mainittiin. Maailmankirjalli-
suus osoittaa, että kaikkien aikojen kaikki
ihmiset ovat erittäin kummallisia. Jokainen
on hullu omalla tavallaan. Sillä tavalla ih-
miset ovat ihanan samanlaisia ja -arvoisia
otuksia.

Kymmenen. Kahdelle jalalle nousseilla hominideillä
meni pari miljoonaa vuotta kehittyä nyky-
ihmisiksi. Nykyihminen askarteli sata-
tuhatta vuotta oppiakseen kirjoittamaan.
Taito keksittiin 5 000 vuotta sitten. Vain
5 000 vaivaista vuotta sitten. Silloin alkoi
tapahtua ja yhä tapahtuu. Kirjoituksessa
on raakaa, räjähtävää kirjapainovoimaa ja
liikkeellelyöntövoimaa. Pysy kehityksessä
mukana, opettele lukemaan, lue kirja.”

↑ Lasten kirjakahvilan kummi
Seela Sella innosti pieniä
satujen maailmaan v. 2012.

← Maikki Harjanteen kuvakirja-
hahmo Minttu täytti 30 vuotta
syksyllä 2008 ja lapset
pääsivät juttelemaan kirjailijan
kanssa. Maikki Harjannetta
haastattelee Annina Holmberg.

28 harakanvarvasta on
abstraktion ihme.

Leken och konsten går hand i hand

Några tankar om tvåspråkighet och tvärkonstnärlighet som grund för kulturpedagogisk verksamhet.
Text Nina Gran.

I sagans skog
där snurrar sagans slända
och spinner tråd som blank som solen är.
I sagans skog
kan nästan allting hända.
Och nästan allting händer också där.

Lennart Hellsing

arbetet med konstfostran och kulturpedagogik är utgångspunkten barnets rätt till kulturupplevelser och delaktighet. Det är viktigt att varje barn erbjuds *olika* slags konstupplevelser. Man betonar ofta betydelsen av kreativa inlärningsmiljöer, med andra visuella och sociala dimensioner än de traditionella skolmiljöerna. Genom kulturpedagogiken kan man omvandla en upplevelse till en erfarenhet och omskapa den via egna uttrycksformer. Att ge varje barn konstupplevelser, att hjälpa det att formulera sina egna erfarenheter och att hitta sin egen uttrycksform är viktiga uppgifter för alla som arbetar inom konstpedagogiken.

För många barn blev Annegårdens tvåspråkiga utställningar med fördjupande kringverkstäder i början av 2000-talet viktiga inkörsportar till fantasin och det egna skapandet.

Kliv in i konsten

Utställningen *Picassos värld* år 2009 lät barnen bokstavligen kliva in i konsten genom en tredimensionell replika av Picassos konstverk. Väl inne i konstens värld öppnade sig en helt ny dimension av fantasi och skapande för barnet, som i dramaverkstäder fick leka sig in i Picassos filosofi. Efter att barnen upplevt Picassoutställningen på Annegården med skolan var det inte ovanligt att de tog med sig föräldrarna till Annegården följande veckoslut och guidade dem runt i Picassos tankevärld. Föräldrarna, som kanske själva sett den stora Picassoutställningen på Ateneum, häpnade över barnens insikter i Picassos filosofi.

Mästermålaren Giotto presenterades via en utställning för barn och unga redan 2007 och drama- verkstäder öppnade konsten för barnen, som fick bekanta sig med de sju dödssynderna och dygderna och tillsammans reflektera över både medeltida och moderna livsstilar och filosofier. Utställningen riktade sig till större barn och tonåringar, som uppskattade att få bita i och undersöka ett rätt krävande existentiellt tema. Giottoutställningen lockade även en rekordstor vuxenpublik till Annegården.

Genom kulturpedagogiken kan man omvandla en upplevelse till en erfarenhet och omskapa den via egna uttrycksformer.

Bli en del av berättelsen

Ordkonsten och litteraturen gick som en röd tråd genom utställningarna på Annegården under början av 2000-talet. *Den förtrollade skogen* öppnade upp Bröderna Grimms sagovärld för barn och vuxna redan 2006 och skapade mersmak. Det tvåspråkiga barnlitteraturevenemanget *Sommarbokkassen* (Kesäkirjakassi) år 2009 blev välbesökt och *Barnens bokkafé* öppnade slutligen sina dörrar på Annegården 2011. Småningom fick Annegården också ambulerande *Läsambassadörer*, både på finska och svenska.

Det är underbart att smaka på ord och leka med dikter, ramsor och verser. Det har stora och små gjort tillsammans i alla tider. På denna lekfulla tradition bygger också de satsningar på ordkonst och litteratur, som vi utvecklade på Helsingfors kulturcentral och Annegården under 2010-talet, i syfte att inspirera alla intresserade att dyka ner i ordhavets glitter och djup. Ordkonsten är en av de konstarter, som utvecklats både på svenska och finska på Annegården genom vår medverkan i barnkulturnätverket *Aladdins lampa* (Taikalamppu), sedermera Barnkulturcentrens förbund, och i samarbete med andra organisationer, som stadsbiblioteket i Helsingfors, Nuoren Voiman Liitto, Sanataiteen seura och Sydkustens landskapsförbund.

Att fantisera är att andas

Ordkonsten är en egen konstform, som barn, unga och vuxna systematiskt kan ägna sig åt redan från mycket tidig ålder. Småbarnsordkonst började utvecklas på svenska i Helsingfors 2008 i och med vår första kurs i babypoesi, som även ledde till rimlekstunder för småbarn, ett koncept som vi gav namnet Rimjam.

Sydkustens landskapsförbunds utställning *Ord-boet* gav 2013 ordkonsten en välkommen visuell dimension, där barnens eget fantiserande var i centrum. Inför *Ordboet* och många andra utställningar ordnade vi och våra samarbetsparter inspirations-träffar för småbarnspedagoger och lärare, för att de skulle få en inblick i den aktuella utställningen och den rika flora av pedagogiskt material den medförde.

De litterärt inspirerade utställningarna *Till ön* (Saareen) från Uleåborg och Pro Artibus' utställning *BY* kom 2013 respektive 2015 på turné till Annegården och gav nya möjligheter att öppna upp barnböckernas miljöer för barngrupper och familjer. *Till ön* gav vi ett helt nytt publikarbete på svenska, eftersom det ursprungliga publikarbetet och -materialet var enspråkigt finskt. De visuella elementen smälte ihop med berättelsernas sug och blev en magisk helhet, som uppskattades stort av både elevgrupper, daghemsbarn, pedagoger och familjer, som tillbringade långa stunder i de härliga utställningsmiljöerna. Här kunde barnen leva sig in i berättelserna på ett helt nytt och konkret sätt.

Delade upplevelser skapar empati

Annegårdens framgångskoncept blev under början av 2000-talet att utveckla tvåspråkiga, tvärkonstnärliga och dynamiska publikarbeten och fortbildningar kring varje utställning, oberoende av vem som ursprungligen producerat den. Barnets konstupplevelse var alltid i centrum, men vi använde även mycket tid och energi på den pedagogiska dimensionen. Det var självklart för oss att utställningen skulle skapa en känsla av delaktighet och kännas meningsfull för varje besökare. Utställningarna blev även viktiga tvärkonstnärliga och kulturpedagogiska element i den fortbildning som vi utvecklade i samarbete med den svenska småbarnspedagogen och stadsbiblioteket under 2010-talet.

Lek in ny kunskap

Inlevelsepedagogiken har varit viktig för utvecklandet av publikarbetet på Annegården och de historiska stadsvandringarna i samarbete med Helsingfors stadsmuseum och Kallion lukio och dramaföreningen DOT är också goda exempel på detta. Under många år ordnades det historiska stadsvandringar i Helsingfors, där elevgrupper fick vandra på stan, träffa personer ur det förflutna och höra deras historier.

Särskilt minnesvärd blev Helsingfors' tvåhundra-åriga tidsresa som huvustad längs Unionsgatan 2008. Allt börjande med Engels storartade empireplaner för den nya huvudstaden och fortsatte med kvinnokamp vid Universitetet, tjutande krigssirener i Kajsaniemi-parken, olympisk eufori på Hagnäs torg, fredsdemonstrationer och ett nytt millennium. Jag glömmar aldrig synen av barnens högtidliga miner, då de försiktigt bar in sina egenhändigt pysslade pappersduvor, som en fredshälsning till det nya millenniet, i slutet av tidsresan. Det är sådana unika ögonblick, som för en kulturpedagog gör hundratals timmar av arbete värda att utföra.

En annan mycket speciell tidsresa gjordes inför Sibelius minnesår 2015, då barnen fick följa med Sibelius liv genom fyra olika åldersversioner av kompositören. För allt skedde på riktigt, personerna var levande i sina tidsenliga dräkter med konkret rekvisita, med sina egna tankar, problem och starka känslor. Allt möjliggjordes genom ett tvärkonstnärligt samarbete där historia mötte nutid och drama och musik mötte ordkonst.

Summa summarum

Det är viktigt att utgå från barnets egna behov och intressen – att låta barnet (för)bli en fri och skapande aktör. Allt detta kräver tid, fantasi, mångsidiga samarbetsparter och tillräckliga resurser. För många barn blev Annegårdens utställningar med deras kringverkstäder i början av 2000-talet viktiga inkörsportar till fantasin och det egna skapandet. Fortfarande idag erbjuder Annegårdens konstcenter många helsingforsbarn en tidig konstupplevelse i form av en verkstad, utställning, föreställning eller ett familjeprogram.

Sagans skog, fantasilandet eller konstens värld öppnar nya dörrar för oss människor. Dörrar till andra verkligheter och tillstånd, till andra människor och varelser. Konsten och leken går hand i hand med det egna språket och förmedlar nya sätt att se på och utforska tillvaron och oss själva.

I konsten är allting möjligt och det, om något, ger hopp för framtiden.

Det var självklart för oss att utställningen skulle vara tillgänglig för både barn och vuxna och att den skulle skapa en känsla av delaktighet och kännas meningsfull för varje besökare.

Lumottu metsä Salaluukkuja, pipar- kakkuja ja muita elämyksellisiä näkö- kulmia Grimmin satumaailmoihin

Keskustelemassa lavastaja
Kimmo Takala, näyttelyn
vastaava tuottaja Liisa
Paatsalo ja tiedottaja Leila
Heimonen Teksti Leila
Heimonen ja Liisa Paatsalo

Kaikki Jacob ja Wilhelm
Grimmin Kinder- und Haus-
märchen (1857) -kokoel-
man 201 satua ilmestyivät
ensimmäistä kertaa täy-
dellisenä kokoelmana 1999
Olli Suomisen ja Raija

Jänicken uusina suo-
mennoksina. ”Harva
klassikko on ensi kertaa
ilmestyessään niin laa-
jalti tunnettu kuin Grim-
min tunnetuimmat sadut.”
(HS, 1999)

Lumottu metsä -näyttely pohjautui tunnetuimpiin Grimmin satuihin. Monipuolisen taiteilijatyöryhmän näyttelysuunnitelman pohjalta rakennettiin kaikki tunteet salliva satumaa-ilmia laajoine oheisohjelmineen. Synkän metsän vaaroihin ja kuninkaanlinnan puutarhoihin ihastuttiin: kävijämäärässä mitattuna Lumotusta metsästä tuli suosituin – ja ensimmäinen kiertävistä – Annantalon näyttelyistä.

Kimmo Se oli se hurja hellekesä, kun Karjalan metsät paloivat Venäjällä, ja savun hajua ja hirveää katkua tulvi joka puolelle pari viikkoa. Elokuun avajaisissakin se tuntui. Näyttely taisi tulla valmiiksi edellisenä yönä. Aktiivinen rakennus aloitettiin joskus kesäkuussa ja kaikkein kiivain rakennusvaihe kesti kaksi ja puoli kuukautta.

Miksi Grimm kiinnosti?

Kimmo Halusimme tehdä satuihin pohjautuvan tilateoksen, jossa käytetään aitoja materiaaleja ja luodaan kokonaisia maailmoja. Grimmin sadut on kaikille tuttuja, niistä on tehty lukemattomia eri versioita ja monista saduista on tullut osa populaarikulttuuria... Ne tuntuvat aarrealta, jossa on ulottuvuuksia vaikka mihin. Aloitimme työn lukemalla uudet käännökset vähän yli kahdestasadasta Grimmin sadusta.

Lumottu metsä

22.8.–12.11.2006

Lumottu metsä -työryhmä

Valokuvaaja Pira Cousin, kuvataiteilija Petra Giacomelli, pukusuunnittelija Johanna Hänninen, tekstiilitaiteilija Papu Pirtola, lavastaja Kimmo Takala sekä Annantalon työryhmä

Näyttelyn suojelija

Lastenpsykiatrian professori emerita Terttu Arajärvi

Oheisohjelma

Perhetyöpajat, yleisöopastukset ja -luennot, opettajainfot, draamatyöpajat, päätösjuhla työpajoineen, julkaisu Näkökulmia Grimmin satuihin.

Kierto

Nuku, Oulu – Hippalot, Hämeenlinna – Lastenkulttuurikeskus Rulla, Tampere – Kulttuurialta (Jyväskylän kaupunginteatteri)

Kävijät

Annantalon näyttelyssä oheisohjelmineen 19 900

Yhteistyössä

Taiteen keskustoimikunnan lastenkulttuurijaosto, Suomen Kulttuurirahaston Uudenmaan rahasto, Opetusministeriö / Taikalamppu, Goethe-instituutti, Kustannusosakeyhtiö Tammi. Näyttely kuului Helsingin juhlatuokkien ohjelmistoon.

Mitä näyttelyssä oli, miksi?

Annantalon näyttelytilahan on kaksiosainen, siinä on ensin se käytävämainen etutila ja sitten vasemmalla puolella se neliömäisempi tila. Kaikissa Grimmin tunnetuimmissa saduissa päähenkilö tai päähenkilöt yleensä eksyvät tai pakenevat metsään ja sitten illan tullessa ja yön saapuessa he löytävät turvakseen mökin. Niinpä päätimme, että näyttelytilan etuosa on se lumottu metsä. Tämä metsäpuoli oli iltaruskon tila, auringon laskun ja keskiyön välissä. Huoneen vasemmanpuoleisella seinällä oli ilta-aurinko laske-massa, oikeanpuoleinen seinä oli yöseinä.

Ja sitten ne tutuimmat sadut päättyvät yleensä onnellisesti hääkohtaukseen ja puoleen valtakuntaan ja niin edelleen, joten päätimme tehdä siitä toisesta tilasta juhlatilan. Siellä oli hääteltoa, kuninkaan valtaistuini ja prinsessan torni. Siitä tuli aivan erilainen, valoisa tila, jossa oli erilainen äänimaailma.

Kaikissa Grimmin tunnetuimmissa saduissa päähenkilö tai päähenkilöt yleensä eksyvät tai pakenevat metsään ja sitten illan tullessa ja yön saapuessa he löytävät turvakseen mökin.

Lumotussa metsässä

Metsään tehtiin valtavia puunrunkoja kanaverkosta, sanomalehdestä ja liisteristä. Joku epäili, että eihän ne kestä, että ne pitäisi tehdä lasikuidusta. Hirveästä myrkystä! Kanaverkosta tehdyt on joustavia, ne ei halkea eikä hajoa, jos joku törmää niihin. Niissä oli myös se etu, että koska ne olivat sisältä onttoja, niiden yläpäästä pystyi taittamaan rungot sopivan korkeiksi erikorkuisissa tiloissa sitten kun näyttely lähti kiertoonsa. Halvin ratkaisu oli sattumalta nerokkain ja paras.

Pira oli opetellut kultausta ja niinpä esimerkiksi se puolitoista metriä halkaisijaltaan ollut ilta-aurinko kullattiin. Toisella seinällä oleva kuu taas oli lehtihopeoitu.

Metsässä oleva mökki rakennettiin laudoista, jotka saatiin, kun purettiin yhden vuotavan talon yläkerta mun maapaikalla. Se metsämökki oli tavallaan Hannun ja Kertun noidan mökki, mutta se oli myös Lumikin ja seitsemän kääpiönkin mökki, ja oli siellä asunut myös muita satujen hahmoja, Tuhkimo ja muitakin. Mökissä oli sisällä vihjeitä kaikista niistä hahmoista, jotka siellä oli vuorollaan asuneet. Ja piparkakkuseinäkin mökissä oli. Tätä piparkakkuseinää muistan aina lämmöllä! Lähes joka aamu kävin sinne liimailmassa lisää piparkakkuja, koska lapset olivat niitä sieltä syöneet. Ja mökin lattian alla ollut aarreluukku oli lapsille aivan maaginen juttu.

Joo, mökin lattian alla oli pieni kellarinluukku ja siellä lattian alla oli aarteita ja lin-nun pääkallo ja kaikkea muuta. Pelottavia juttuja ja jalokiviä... Vähän jotakin pelottavaa ja jännää ja silti turvallinen tunnelma.

Metsän puunrunkoihin oli tehty tirkistysaukkoja, ja niistä näkyi eri materiaaleista ja esineistä rakennettuja satumaailmoja. Yhdessä oli Hannu suolatikkuhäkissä lihotettavana ja Kerttu, joka oli juuri keksinyt, kuinka he pääsevät pakenemaan. Oli Nokian vanhoja kumileluja 30-luvulta. Lumikki ja seitsemän kääpiötä oli Suomessa kuulunut Nokian kumileluihin ja olin onnistunut löytämään Lumikin ja kuusi kääpiötä. Niistä puuttui Vilkas, jota olen etsinyt koko ikäni. Toisessa tirkistysaukossa oli Vilkaan hautajaiset. Oli Lumikki ja kukkaseppelä ja pieni ruumisarkku. Hautajaisvieraita oli tullut muistakin satumaailmoista, esimerkiksi 50-luvun Niiskuneiti. Se olikin ihan mainiota, että lapsille tämä oli ok mutta vanhemmilla oli sormi pystyssä: tosson virhe! Oli siellä Mikki Hiirikin, ja oravia ja pieniä eläimiä. Kolmas maailma oli sitten Sammakkokuninkaan valtakunta. Neljäs oli Lumikin ilkeä äiti-puoli, joka seisoo bulldogiensa ympäröimänä peilin edessä ja on juuri kysymässä, että kerro, kerro kuvastin, ken on maassa kaunehin. Ja viides oli se mökin alla oleva aarrekammio.

Metsässä oli sienijakkaroita, jotka oli saatu lainaan Rovaniemen Teatterista. Niiden päällä lapset ja aikuisetkin sai istua. Ideanahan koko hommassa oli, että siellä on sadunluenta- ja sadunkerrontapaikkoja. Muita sadunkerrontapaikkoja oli mökki ja juhlapuolella hääteltoa ja valtaistuini. Vanerisia kirjoja tehtiin kai kymmenisen kappaletta, ja niistä vanhemmat voivat halutessaan lukea.

Sinne metsäpuolelle sijoiteltiin myös Piran mustavalkoisia ohuelle vanerille vedostettuja valokuvia. Yhdessä kuvassa oli valkovuokkoja ja kuvan vieressä Puna-hilkan kori, jossa oli viinipullo ja liina siinä päällä. Mökin seinässä oli vanhoja kalaverkkoja ja niiden kanssa Piran meriaiheisia kuvia, jotka viittasivat Kalastaja ja hänen vaimonsa -satuun.

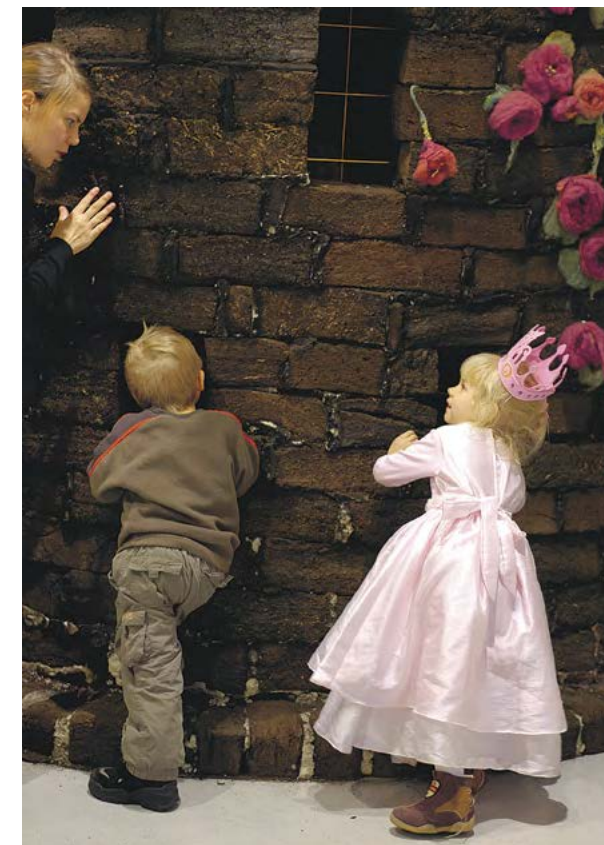
Kimmo

Juhlapuolella

Juhlapuolelle tehtiin turveharkoista Prinssessa Ruususen ja Tähtkypään eli Persiljaisen torni. Persiljainenhan heitti pitkän lettinsä tornin ikkunasta, jotta prinssi pääsisi kiipeämään siitä. Torni oli tavallaan oma suljettu maailmansa, johon ei päässyt sisään, mutta johon pienistä ikkuna-aukoista näki eri satuihin viittaavia vihjeitä ja esineitä. Aukoissa oli eri satujen maagisia esineitä kuten Tuhkimon lehtikullattu kenkä ja prinsessan kultainen pallo, kullattu avain ja rukki ja heiniä...

Lehtikultaa käytettiin myös juhlatilan valtaistuimessa. Se oli tammipuinen jugendtuoli, joka ostettiin kuudella eurolla Fidasta.

Hääteltalla oli Papun tekemiä isoja huovutustöitä, erilaisia ruusuaiheisia mattoja ja vilttejä. Hääteltta oli tehty silkistä ja värjätty Annantalolla käsin. Tekstiilit ja kankaat oli eri sisustusliikkeistä pilkkahinnalla hankittuja näytepaloja. Niistä oli applikoitu kuninkaallinen häävastaanotto ja tanssiaiset englantilaisen kuvittaja Arthur Rackhamin siluettikuvien pohjalta. Oli narrit ja pikku rumpalipojat, kokkipojat ja tietysti kuningas ja kuningatar ja Tuhkimo ja prinssi. En nyt muista mistä satuinkin löytämään tämän kirjan Rackhamista. Se vain tuli vastaan, niin kuin kaikkea vain tulee vastaan, kun jotakin tekee.

Torni oli tavallaan oma suljettu maailmansa, johon ei päässyt sisään, mutta johon pienistä ikkuna-aukoista näki eri satuihin viittaavia vihjeitä ja esineitä.

Annantalon ensimmäinen kiertonäyttely

Liisa

Alkuun ei osattu ajatella tehdä tätä kiertonäyttelyksi. Mutta kun kollegat kävivät katsomassa eri puolilta Suomea ja halusivat vuokrata sen, niin se lähti kiertämään. Ja kun te (Pira ja Kimmo) lähditte sinne paikan päälle rakentamaan, se oli ikään kuin teidän allekirjoittama, että tämä on se näyttely, joka on siirtynyt Helsingistä ja tilattu ja tehty. Ouluhan innostui tämän näyttelyn yhteydessä niin, että he lähtivät sitten myös tuottamaan kiertonäyttelyitä.

Kimmo

Lumottu metsä kiersi Hämeenlinnassa ja Tampereella ja Oulussa, ja sitten se meni Jyväskylän kaupunginteatterin aulaan 2007. Ja sinne sitä ei olisi pitänyt ollenkaan viedäkään, koska on mahdoton taistella Alvarin arkkitehtuuria vastaan. Se ei niihin tiloihin soveltunut, koska se piti hajottaa moneen osaan. Muualle sen pystyi aina soveltamaan, koska ne olivat vanhoja tehdasrakennuksia tai vastavia. Niihin sai metsäosan ja juhlapuolen ja niissä oli korkeutta riittävästi.

Tässä ei siis sekuntiakaan aliarvioitu lapsia. Eri ikäiset tajuaa asioita omien resurssiensa mukaan, myös aikuiset.

Liisa

Oheisohjelmaa hieken asti

Mulle tulee hiki kun katselen oheisohjelmaa, joka näyttelyyn tehtiin! Kahvilan näyttelyt, luennot, julkaisu, työpajat, draamatyöpajat ja iso osa ruotsinkielisenä myös. Ja oheisohjelmaa on tehty opettajille, aikuisille, kasvattajille, lapsille. Meillä oli aikaa syventymiseen ja teeman laajentamiseen. Nykyään on helpompi soittaa ja tilata valmista puhelimella. Ja siihen sitten vain lisätä jotakin, kasvattaa sitä.

Kimmo

Onnellinen loppu

Koskaan ei saa aliarvioida lapsia. Tässä ei siis sekuntiakaan aliarvioitu lapsia. Eri ikäiset tajuaa asioita omien resurssiensa mukaan, myös aikuiset. Kaikilla on oma näkemys ja historia, mikä vetoaa kehenkin. Mun mielestä näyttelyssä ja saduissa saa olla ristiriitaisia elementtejä, vähän pelottavia juttujakin, koska on hirveän tärkeää, että lapset oppivat käsittelemään tunteitansa. Ja siis taide, kaikenlainen taide, on siinä avainasemassa.

Lukulähettiläät Lepohetki tarinan sylissä

Haastattelussa lukulähettiläät Henrika Andersson ja Annina Holmberg sekä erityissuunnittelija Nina Gran. Annina ja Henrika toimivat Annantalon lukulähettiläinä 2012–2016. Haastattelu Liisa Paatsalo ja Leila Heimonen.

Henrika Andersson är skådespelare och författare, som har skrivit den populära barnboksserien om Nagu-nalle (Nauvo-Auvo) och flera ungdomspjäser. Hon jobbar idag på heltid som en av de två finlandssvenska läsambassadörna (2019–2022).

Annina Holmberg on kirjailija, jonka tuotanto sisältää paljon lasten- ja nuortenkirjoja. Annina on tehnyt käsikirjoituksia televisiosarjoihin ja mm. toiminut ohjaajana Annantalon teatteri- ja sanataideryhmissä.

Nina Gran on erityissuunnittelija Helsingin kaupungin kulttuurin edistämisyksikössä vastuualueenaan taiteen perusopetus ja ruotsinkielinen kulttuurikasvatus.

Kirjallisuuden ja sanataiteen kehittämiseen panostettiin Annantalossa erityisesti vuosina 2001–2016. Helsingin designpääkaupunkivuonna 2012 Annantalossa avattiin tietävästi Suomen ensimmäinen lasten kirjakahvila, jossa järjestettiin kirjoihin ja tarinoihin liittyvää ohjelmaa: kuvitusnäytelyitä, kirjailija- ja kuvittajatapaamisia, kirjajulkkareita ja lukuhetkiä. Kahvilan suojelijana toimi kirjailija Kirsi Kunnas ja kummeina taiteilijat *Seela Sella*, *Antonia Ringbom* sekä *Karri Miettinen* (Paleface).

Annantalon lukulähettilästoiminta liittyi Lasten kirjakahvilan avaamiseen. Lukulähettiläiden tehtävänä oli viedä tarinoiden ilo- ja lohtusanomaa niille lapsille ja nuorille, jotka eivät sairauden tai syrjäytymisen vuoksi päässeet kahvilan tapahtumiin. Alkuaikoina lukulähettiläinä toimivat Anninan ja Henrikan lisäksi myös näyttelijät *Hannu-Pekka Björkman* ja *Kristian Thulesius*.

Lukulähettiläät esittelivät kirjoja, lukivat tarinoita, kertoivat omasta suhteestaan lukemiseen ja keskustelivat kirjoista ja lukemisesta lasten ja nuorten kanssa. Varsinkin usein sairaaloissa lähettiläät tapasivat yksittäisiä lapsia, suurempia ryhmiä tavattiin esim. sairaalakouluissa, koulukodeissa ja vastaanottokeskuksissa. Toiminta oli vastaanottajille maksutonta ja kaksikielistä (suomi-ruotsi).

Taustalla vaikuttivat myös PISA-tutkimukset. Kun Lasten kirjakahvila avattiin 2012 takana oli jo kaksi PISA-tutkimusta (2000 ja 2009), joissa pääpaino oli lukutaidossa. Tutkimustuloksista näkyi se, minkä kirjailijat olivat jo käytännössä huomanneet: lukutaito laskee ja polarisoituu.

Nina Suuressa kuvassahan sanataidetta kehitettiin paljon eri muodoissaan tuohon aikaan ja paljon tapahtui samaan aikaan ja rinnakkain. Asiat kävi käsi kädessä, yksi asia puffasi toista eteenpäin.

Henrika Luulen, että on vaikea mitata tai arvioida mikä vaikutti mihinkin. Joku heittää kiven ja sitten ympyrät vedessä leviävät. Itse aloitin Kulturrådetissa Ruotsissa lasten- ja nuortenkirjallisuuden edustajana juuri 2012. Silloin Ruotsissa tapahtui hyvin paljon, mikä varmaan myös näkyi meillä. Ensimmäinen PISA-tulos vuonna 2000 oli hälytyskello, joka kertoi myös korkeammalle taholle, että lukutaitoon täytyy satsata. Muuten Suomessa oltiin PISA-huippua, mutta lukutaito oli menossa alaspäin ja erot kasvaneet. Varsinkin poikien lukutaito heikentyi. Ja valitettavasti se on mennyt siitä vielä huonommaksi. Tuntuu kuin taistelisi tuulimyllyjä vastaan. Sosiaalinen media, pelit ym. vie ajan lukemiselta, ja valtava markkinointikoneisto syyttää miljardeja, jotta lukuaikaa ei jäisi...

Muuten Suomessa oltiin PISA-huippua, mutta lukutaito oli menossa alaspäin ja erot kasvaneet. Varsinkin poikien lukutaito heikentyi.

Annina Me molemmat oltiin tehty kirjailijavierailuja kouluihin, ja jonkun verran myös koulukoteihin ja lastenkoteihin, mutta silloin mentiin itsenämme, kirjailijoina, ja puhuttiin meidän omista töistä, omista kirjoista. Lukulähtetiläinä toimiessamme häivytimme itsemme. Siitä, että menenkin nyt yksinäni jonkun yksittäisen sairaan lapsen luo, ei ollut kokemusta.

Henrika Ymmärsimme molemmat heti alusta alkaen, että kirja ja tarina on se päähenkilö ja me olemme vain tuomassa sitä. Meillä molemillahan teatteri kulkee mukana ja teatterissa fokuksessa on juuri se tarina, jota lähtee viemään. Tässä oli sama: kohtaaminen on tärkeä, ja kohtaamisen fokuksena on kirja, tarina.

Annina Ja käytännön tasolla myös huomattiin, miten paljon helpompi oli mennä kohtamaan esimerkiksi syvästi sairasta lasta, kun välissä ja välineenä oli esine – eli kirja ja tarinat. Sen kautta oli helppo toimia. Sairaalassa lapsilla oli kyllä iso televisio ja videoita ja muita audiovisuaalisia välineitä huoneessaan, mutta he olivat kyllä tosi onnellisia, kun heille tultiin lukemaan. Kirja oli todella tervetullut. Se ei ollut pätkäkään vanhanaikainen tai tylsä, vaan varmaan todella rauhoittava.

Henrika Onhan se eri asia, jos oikea ihminen lukee sulle, jakaa sen tarinan ja kirjan ja ajan, eli antaa oikeasti rakkautta ja välittämistä.

Annina Kyllähän elokuvatkin tempaa mukaansa, mutta siinä kaikki on valmiina. Kuunnelllessa silmä lepää, kuunteleminen jättää tilaa omalle mielikuvitukselle.

Henrika Muistan miten eräs eristyksessä oleva tyttö sanoi, että avaa nyt se ikkuna. Sanoin, ettei ikkunoita voi avata, mutta tyttö tar koittikin kirjaa. Hän sanoi, että kirja on hänelle ikkuna, josta pääsee hetkeksi ulos lentämään.

Annina Mullakin oli aina tuo tunne, tuo ikkunaver taus. Muistan, kun mentiin eristysosastolle, johon piti mennä tuulikaapin läpi ja pukea kaikki suojavarusteet ja josta lapset eivät päässeet mihinkään, niin silloin tuntui, että meidän tehtävä oli viedä maailma heidän luo. Se tuntui tosi tärkeältä. Jotakin lapsia näki parikin kertaa ja syntyi suhde, jossa kumpikin odotti toisensa tapaamista. Oli ihana mennä, kun tiesi että on toivottu ja odotettu.

Meidän tehtävä oli viedä maailma heidän luo.

Risto Räppääjä on tehokas kivunlievittäjä

”Ajattelin, että ei tästä mitään tule. Tämä lapsi on aivan liian kipeä pystyäkseen keskittymään kuuntelemiseen. Esittelin kuitenkin itseni ja sen tärkeimmän: kirjan. Jouduin korottamaan ääntäni, mutta onneksi se sopi kädessäni olevan Risto Räppääjän luonteeseen.

Rupesin lukemaan. Hieman liian kovaa, koska kuuntelija äänteli itsekin koko ajan. ”Ai ai, sattuu, koskee”, hän vaikeroi ja painoi vatsaansa. Tunsin itseni sadistiksi ja sadattelin mielessäni eikö sairaalasta löytynyt lievennystä tuskiin. Hoitaja viittasi minua kuitenkin jatkamaan, joten yritin pysyä Pakastaja-Elvin, Nelli Nuudelipään ja muiden tahdissa. En pitänyt enää taukoja enkä vilkuillut hoitajaa. Jos hän oli ammattilaisena sitä mieltä, että lapsi kesti lukutuokion, niin minä tarjoaisin sen. Sitä varten olin tänne tullut.

Repussani oli aina parikymmentä kirjaa, jotka kaikki olivat itselleni tuttuja ja rakkaita, niitä oli helpoin lukea. Ei voinut etukäteen tietää, mikä sopisi kenellekin – piti valita intuitiolla. Jos lapsi oli liikuntavammainen, hurjia temppuja tekevän seikkailuja ei tehnyt ensimmäisenä mieli esitellä. Mutta muumit toimivat aina, samoin Riku, Roope ja Ringo. Jostain syystä olin valinnut nyt Räppääjän. Risto on yhtä aikaa voittaja ja häviäjä, rohkea ja nössö, suloinen ja ärsyttävä, sen verran särmikäs, että vetoaa kaikkiin.

Huomasin, että lapsen itkuun tuli taukoja. Hidastin hieman, madalsin ääntäni ja uskalsin jopa eläytyä. Kun pääsin kohtaan, jossa Risto räppää ja rummuttaa sydämensä kyllyydestä, kuulin odottamattoman äänen: potilas nauroi. Kun luku loppui, hän halusi kuulla lisää, ja kun aika tuli täyteen, vaati minua tulemaan uudestaan huomenna. Kivusta ei ollut enää tietoakaan.

En missään tapauksessa vähättele sitä: kipu on sietämätöntä, on se sitten psykosomaattista, akuuttia tai kroonista. Tämä lapsi oli elänyt kivun kanssa kauan ja ymmärrettävästi inhosi sitä. Osa hänen itkustaan oli silkkaa väsymystä. Hetki Risto Räppääjän parissa tarjosi hänelle pakotien ikävästä todellisuudesta, johon kipu kuului niin olennaisena, ettei hän pystynyt erottamaan, koska särki oikeasti ja koska ei.

Tämä on lukulähtetilään tehtävän ydin: tarjota lepoa hetki tarinan sylissä.

Annina Holmberg

Kan du hjälpa mig?

” Polikliniken har under eftermiddagen tömts på klienter, de enda som är kvar i rummet är killen och jag. Han sitter i hörnet på bänken och spelar på sin mobil.

Framför mig ligger ett tjugotal böcker utspridda, de flesta lästa flera gånger och mjukisnallen jag haft med mig ligger utmattad med benen i vädret. Jag packar ihop böckerna och nallen i läsambassadörens kappsäck, sneglar mot killen och tar upp min finska Harry Potter-bok.

”Vill du att jag läser för dig medan du väntar?” frågar jag.

Han tittar upp från telefonen med en närmast uttråkad min och rycker på axlarna.

”Har du läst Potter-serien?”

”Jag gillar inte böcker”, svarar killen.

”Okej”, säger jag. ”Men om inte det stör dig så sku du hjälpa mig om jag fick träna lite högläsning på finska. Jag är inte så bra på finska och som läsambassadör behöver jag öva lite”, säger jag och håller upp boken.

Killen rycker på axlarna igen, muttrar ”okej” och återgår till spelet på sin mobil.

Så börjar jag läsa. En sida, två sidor, finskan kräver min totala koncentration och när jag efter halva kapitlet tittar upp ser jag att killen har slutat spela. Jag fortsätter läsa de långa, ofta krångliga meningarna. Efter fjärde sidan tar jag paus och han nickar att jag ska fortsätta. Vilket jag gör. Jag läser i nästan en timme tills dörren till läkarmottagningen slås upp och läkaren kallar in honom. Han tar sina grejer och reser sig för att gå. Jag slår ihop boken och säger:

”Tack för att du lyssnade”, och är på väg att lägga in den i kappsäcken när killen säger:

”Jag tycker det gick helt bra. Vad sa du nu igen att boken hette?”

Henrika Andersson, Potter-fan
och än idag aktiv läsambassadör

Miten toimittiin?

Henrika On hyvin tärkeää, että osaa arvioida, mikä sopii juuri nyt... valinnan varaahan oli. Mulla on ihana tarina pojasta, joka pelaili poliklinikalla kännykällään. Olen ruotsinkielinen, ja harjoittelin Harry Potteria suomeksi. Sanoin sitten tälle pojalle, että hei, haluutsä et mä luen sulle. Se vaan kohoteli olkapäitään. Mä että tekisitsä mulle palveluksen kuitenkin, että mun pitäis harjoitella tätä suomen kielellä lukemista. Saanks mä lukee sulle vähän tästä Harry Potterista. No, okei. Rupesin lukemaan ja 10 minuutin kuluttua näin, että poika ei enää pelannut. Se kuunteli. Luin varmaan lähes tunnin. Kun lääkäri kutsui pojan sisään, poika näytti mulle peukkua ja sanoi, että mikä kirja toi on, mä voisin lukee sen.

Oli hienoa, jos saattoi tavata saman ryhmän useamman kerran. Annantalo antoi tähän mahdollisuuden. Sain käydä erityiskoulussa viisi kertaa.

Henrika Kyllähän meillä oli kassit niin täynnä kirjoja, että oltiin ihan selkä kyyryssä. Ja koskaan ei saanut läheltä parkkipaikkaa!

Annina Meille kummallekin kertyi oma pakki, jota me kuljetettiin mukana. Ei voinut mennä vain yksi kirja kädessä, koska ei koskaan voinut olla ihan varma, mitä milloinkin tulee vastaan. Ja lapsellakin piti olla varaa valita.

Henrika Kerran menin sairaalaan mukana Annin ehdottama Astrid Lindgrenin ihana Lotta osaa ajaa pyörällä. En yhtään tiennyt, mitä lapsi sairastaa, jolle olin menossa lukemaan, ja hänellä ei ollutkaan raajoja. Onneksi mukana oli myös Barbapapa.

Henrika Oli hienoa, jos saattoi tavata saman ryhmän useamman kerran. Annantalo antoi tähän mahdollisuuden. Sain käydä erityiskoulussa viisi kertaa. Juuri erityiskoulussa on tärkeää, että on sama ryhmä monta kertaa. Ensimmäisellä kerralla ei edes puhuttu kirjoista, vaan juteltiin mistä he yleensä ovat kiinnostuneita ja mistä tykkäivät ja kirjaan ja kirjallisuuteen tultiin vasta toisella tai kolmannella kerralla. Lopulta kaikki lukivat useamman kirjan!

Yhteistyön merkityksestä ja lukuystäväkoulutus

Lukulähettiläät kouluttivat myös vapaaehtoisia lukuystäviä. Lukuystävänä toimiminen tarkoitti, että vapaaehtoinen lukee kirjoja lapsi- ja nuorisopotilaille sairaalan osastoilla. Lukuystävien koulutukset järjestettiin HUSin Potilastukipiste OLKAN, EJYn (Espoon järjestöjen yhteisö) ja Annantalon yhteistyönä.

Annina Yhteistyö toimi jossakin hyvin, jossakin takuisesti. Hyvän yhteistyökumppanuuden rakentaminen on tärkeää ja se hyvä yhteistyökumppani tässä toiminnassa vaaditaan. Esimerkiksi OLKA, vapaaehtoistyön organisaatio HUSin sisällä, jonka kanssa aloimme kouluttaa vapaaehtoisia lukuystäviä. OLKA hoiti vastuu- ja käytännön koulutuksen ja me lähettiläät saimme keskittyä sisältöön, se oli ihanaa. Koulutuksessa oli yhtäkkiä melkein 100 ihmistä. Se oli aivan uskomatonta. Vaasassa ja Oulussa-kin kävimme kouluttamassa lukuystäviä. Kaikki näytti hirveän lupaavalta: vedettiin isoja koulutuksia ja oltiin mukana suunnittelemassa Lasten sairaalaa. Sitten HUSista ilmoitettiin, että heille ei nyt enää oteta lukulähettilästoimintaa, vaan nyt puhutaan leikkiystävistä. Mutta ajatushan vesittyi täysin ja vastasimme, että tämä ei vastaa ollenkaan meidän tarkoitusta.

Pakolaisperhekokemukset

Henrika 2015 Suomeen tuli paljon turvapaikanhakijoita. Silloin toteutettiin onnistuneet työpajat pakolaisperheille, kaikkiaan kuusi kahden ja puolen tunnin sessiota, joihin lapsi ja aikuinen osallistuivat yhdessä. Työpajat oli täpötäynnä, noin 60 lasta ja aikuista osallistui niihin. Yksi kerta epäonnistui täysin – myös epäonnistumiset on tärkeä muistaa. Halusimme tehdä somaliperheille kolmen kerran satujutun, mutta se ei silloin onnistunut, koska emme tunteneet yhteisön käytäntöjä. Tänäpäin olisimme ehkä hieman viisaampia ja toimisimme paremmalla tiedolla. Mutta sekin on hyvä tiedostaa, että otettiin riskejä. Välillä ne onnistuivat yli odotusten, välillä taas lässähtivät täysin. **Annina** Sekin oli epäonnistuminen, kun yritettiin mennä vastaanottokeskuksiin. Kaikki oli silloin ihan kaaosta ja tulokkaat peloissaan – muistan, että tunsin itseni niin tyhmäksi ja tunkeilijaksi silloin, vaikka olimme liikkeellä hyvin aikein.

Kulttuuripedagoginen taito ja kaksikielisyys

Henrika Lukulähettiläät on ollut niitä harvoja yhteistyötoimia, joissa kieli ja tarina pystytään tuomaan vaivattomasti monella kielellä yhtä aikaa tai vieri viereen. Se on hyvin harvinaista, vaikka nyt eletään kolumbielaisessa maassa. **Nina** Ajatus, että lukulähettiläät tehdään kaksikielisenä, oli suunnittelussa mukana alusta asti. Tämä on tärkeä pointti, koska sitä tehdään aivan liian vähän, varsinkin nykyään. Lukulähettiläskurssikokemuksia käytettiin muuten myös, kun järjestettiin ensimmäisiä kulttuurikaverijuttuja. **Leila** Se on myös jatkuvuutta: eli lukulähettilästyö on pioneerityötä, joka sitten laajenee eri muotoihin. **Nina** Tarvitaan kulttuuripedagogista taitoa. Soveltavuus on ehkä yksi menestyksen salaisuuksia ja vahvuuksia: että osaat soveltaa konsepteja, että näet mihin kaikkeen tätä konseptia voi käyttää, miten sitä voi kehittää ja millä tavalla. **Annina** Lukulähettiläät onnistui siksi, että sanataide oli Taikalamppu-kehitysjuttu, mutta myös erityisesti siksi, että se oli tuottajan eli Liisan sydämenjuttu. Eli tarvitaan tuottajalta ja johdolta intohimo viedä jotakin asiaa eteenpäin.

Kokemuksista ja jos tulevaisuudessa

Työnohjausta? **Henrika** Välillä kaikki nämä kohtaamiset oli tosi rankkoja, varsinkin syöpäosastolla, kun ei ole koulutettu terapeutti. Muistan, miten kerran vain tärisin, kun tulin kotiin. Annin kanssa voitiin puhua näistä keskenämme, mutta muillehan ei voitu puhua, koska meillä oli vaitiolovelvollisuus. **Liisa** Olisiko ollut hyvä, että olisitte päässeet puhumaan jollekin ammattilaiselle siitä, mitä te siellä jouduitte näkemään ja kokemaan? **Henrika** Nyt kun mietin jälkikäteen, niin se olisi ollut hyvä. Tarkoittaen, että jos tämä tehtäisiin tällä tavalla uudelleen, niin ehdottomasti.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tukema Taikalamppu-hanke 2012
Tukijana myös WSOY:n kirjallisuussäätiö

Vierailukohteet

- Lastenklinikan sairaalan eri osastot
- Poliklinikat (mm. Silmäklinikka ja Huuli- ja suulakihalkiokeskus – HUSUKE)
- Sairaalakoulut (Sophie Mannerheimin koulu, Ulfåsa, Svenska skolan för synskadade)
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- Kalliolan, Toivolan sekä Teinilän nuorisokoti
- Uudenmaankadun vastaanottokeskus
- Esittely Bolognan kirjameissailla (2015)
- Pilotprojektet 4xL (lust, lek, läsning, och litteratur för gymnasieelever)

Henrika

Jatkuvuus

Lastenkotikokemus oli mun mielestä vaikea. Lastenkodissahan tärkeää on, että saat lapsen luottamuksen, mutta silloin pitäisi voida tulla uudelleen ja taas uudelleen ja taas uudelleen. Kun tämä ei toteutunut, tuntui vähän kuin olisi pettänyt ne nuoret. Tätä olisi pitänyt miettiä etukäteen, mutta tajuttiin tämä vasta sitten.

Ja tämäkin huomio siitä, miten tärkeää on, että joku jatkuu tarpeeksi pitkän aikaa: olin silmäklinikalla joka toinen viikko neljä tuntia aamupäivisin. Lääkäreiden palaute oli, että se oli erittäin hyvä myös heidän työnsä kannalta, koska lapset olivat paljon rauhallisempia. Kun istut odotushuoneessa, mietit ja jännität vain sitä, mitä tulee tapahtumaan. Oli ihana huomata, että on sekä rauhoittanut lasta että auttanut lääkäreitä.

Seuranta

Henrika

Se, mitä tehtiin huolimattomasti ja mitä olisi pitänyt tehdä enemmän oli seuranta-työ. Se olisi pitänyt olla systemaattisesti mukana ihan alusta saakka. Monessa pioneeriprojektissa tämä unohtuu.

Summa summarum tähän hetkeen

Henrika

Lukuinto, se, että sytyttää lukukipinän nuoriin, on äärimmäisen tärkeää. Pelit ja kaikki nämä muut asiat vievät nyt aikaa lukemiselta ja se syö kyllä hirveän paljon lukutaitoa. Ja jos ei ole lukutaitoa ei ole lukuhallua. Moni aikuinenkaan ei ollenkaan edes ajattele, että lukeminen liittyy kielen kehittymiseen. Lukutaidon heikkeneminen vain kasvaa ja polarisoituminen näkyy kaikissa asioissa nyt vahvemmin kuin ehkä 2012 tai 2016.

Haluaisin niin mielelläni sanoa, että meillä on edessä ihana kaunis tulevaisuus, mutta todellisuus on kyllä... Mutta ei saa luovuttaa, vaikka tämä ei ole kehittynyt siihen suuntaan mitä me halusimme. Lukulähettiläitä pitäisi siis olla joka kolkassa ja koko ajan!

Bravo lasten-teatterille!

Kansainvälinen lasten- ja nuortenteatterin festivaali Bravo! sai alkunsa vuonna 1996 koulutusprojektina, jonka tarkoitus oli kohottaa suomalaisen lastenteatterin tasoa ja arvostusta ja joka huipentuisi festivaaliin. Bravo!-festivaalia on järjestetty vuodesta 2000 lähtien joka toinen vuosi. Festivaaliohjelmaan kuuluu korkeatasoisten esitysten lisäksi ohjaajavierailuja, kansainvälisiä yhteishankkeita, seminaareja ja koulutusta. Konsepti on kansainvälisen lasten- ja nuortenteatterijärjestön Assitej'n Suomen keskuksen luoma. Teksti Katariina Metsälampi

Helsinkiläinen lastenteatteri eli vaikeita vuosia 1990-luvun loppupuolella, talouden lama merkitsi kulttuurin julkisen tuen leikkauksia. Koulujen ja päiväkotien – lastenteatterin asiakkaiden – kulttuuri- ja retkirahat poistettiin lähes kokonaan. Niinpä mm. lasten ja nuorten oma Teatteri Pieni Suomi ja taiteellisesti uusia muotoja etsivä Nukketeatteri Vihreä Omena taistelivat olemassaolostaan taloudellisten vaikeuksien keskellä. Nukketeatteri Sampon teatteritila oli mennä alta. Uusien esitysten tilaaja ja tuottaja Helsingissä, Lasten juhlatuotantoyhtiö, kutistui ja lopulta kuoli. Viimeiset Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen järjestämät Lasten Juhlaviikot järjestettiin keväällä 1995. Lastenteatteri kaipasi kipeästi myönteistä huomiota ja arvonnostoa.

Henkilöt ja roolit v. 2000–2006:

Bravon perustajat

Marjaana Castrén, TM, teatterinjohtaja, Assitejn puheenjohtaja 2000
Katariina Metsälampi, FM, kulttuurisihteeri/Helsingin kulttuuriasiainkeskus, Assitejn hallituksen jäsen
Kirsi Heralan, Assitejn sihteeri, Bravon talous- ja markkinointivastaava

Haastatellut yhteistyökumppanit

Hannele Krohn FM, teatteritoimen intendentti / Espoon kaupunki
Soile Rusanen, TeT, teatteripedagogiikan lehtori, Teatterikorkeakoulu

Haastattelut

Katriina Metsälampi
ja *Leila Heimonen*

↑ Tanssiteatteri Hurjaruuthin *Prinsessa ja herne* oli Bravo!-festivaali 2000 kotimaista ohjelmistoa.

Bravo-projektista ja uudistumisen tarpeesta

Taloudellisesti tiukkoina aikoina yleisölle tarjottiin sitä, mikä varmimmin kävisi vanhemmille ja opettajille kaupaksi; satuja, kasvattavia näytelmiä ystävyydestä ja reippaudesta.

Suomen Assitejissa ja tapahtumatuottajien parissa oltiin huolestuneita siitä, miten Suomessa tarjottiin perinteistä ”kuin silloin ennen” -teatteria 90-luvun lapsille. Haluttiin myös vaikuttaa yleiseen asenneilmastoon. Lapsille suunnattu teatteri oli usein vain marginaalista toisin kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa ja Venäjällä. Kansainvälisillä festivaaleilla nähtiin uusia muotoja, rohkeita aiheita, poikkitaiteellisia esityksiä.

Todettiin, että uudistuminen lähtee nuorista tekijöistä, koulutuksesta. Bravo-projektin valmistelu alkoikin teatterikorkeakoulusta, jonne saatiin ovi auki kulttuuripääkaupunkiprojektin ansiosta. Koko Bravo-hankkeen tavoitteena oli tuoda uusia tuulia ja uusia tekijöitä suomalaiselle lastenteatterikentälle sekä luoda kansainvälinen yhteistyöverkosto.

Bravo-festivaaliprojekti lähti liikkeelle vuonna 1996, kun Kulttuurikaupunkisäätiö kutsui kulttuuri- ja taide-toimijoita ehdottamaan ohjelmaa. Lasten juhlatuotantoyhtiö ja edellisvuosina johtanut Katariina Metsälampi, joka oli myös Suomen Assitejn hallituksessa, alkoi ideoida yhdessä teatteriohjaaja Marjaana Castrénin ja tuottaja Kirsi Heralan kanssa kansainvälistä lastenteatterin kehittämishanketta, joka huipentuisi festivaaliin ja johon yhteistyöteatterit etsitään muista kulttuuripääkaupunkimaista. Kulttuurikaupunkisäätiön yhtenä ohjelmapäällikkönä oli Jouko Astor, joka entisenä lastenteatterifestivaalin johtajana oli hyvin kannustava.

Bravo pääsi kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaan varhaisessa vaiheessa. Johtoajatuksena oli herättää nuorten teatterintekijöiden kiinnostus ja arvostus lasten- ja nuortenteatteria kohtaan sekä avata pääkaupunkiseutu kansainväliselle lastenteatterille. Assitejn rooli oli korvaamaton yhteyksien luoja. Kaikki mukaan tulevat ulkomaiset teatterit löytyivät paikallisten Assitej-keskusten avulla.

Vuodesta 1997 alkaen kulttuurikaupunkisäätiön tuella kannustettiin näyttämötaiteita opiskelevia ja vastavalmistuneita lasten- ja nuortenteatterin pariin tarjoamalla heille Teatterikorkeakoulussa kiinnostavia kursseja, stipendejä kansainvälisille lastenteatterifestivaaleille ja työtehtäviä pääkaupunkiseudun lastenteattereissa. Lastenteatterin uudistajat Ellika Lindén, Marjaana Castrén ja Susanne Osten alkoivat kouluttaa Teatterikorkeakoulun opiskelijoita lastenteatterin tekemiseen.

Helsingin koulutus- ja esitysprojektiin osallistui sen aikaiset lasten- ja nuortenteatterit: OOP!, Teatteri Pieni Suomi, Teatteri Hevosenkä, Nukketeatteri Vihreä Omena, Nukketeatteri Sampo, Tanssiteatteri Hurjaruuth, jotka kaikki ottivat nuoria teatteriopiskelijoita festivaalille tuleviin esityksiinsä. Teakin pedagogiopiskelijat valmistivat myös oman Produktion *Kani Koipeliinin kuperkeikat*.

Bravo-projekti – tulevaisuuden teatterintekijät on saatava ymmärtämään lasten ja nuortenteatterin arvo ja viehätys

Haastateltavana Marjaana Castrén

Olin ollut aika monissa teattereissa töissä 80- ja 90-luvuilla ja havainnut, että usein vallitsi sellainen asenne, että höh, ”tässä niin kuin joutuu tekemään jotain ipanoille”. Taustalla oli, että Pieni Suomi oli syntynyt Intimiteatterin ja Penniteatterin pakkoavioliitosta eli taloudellisista syistä. Monet näyttelijät olivat sitä mieltä, että ”me nyt ollaan jotain ihan muuta, me ollaan tehty oikeeta taidetta ja nytkö meidän pitää panna jotkut karvapöppäisvaatteet päällemme”. Asenne oli ikävä ja se vaikutti harjoitteluun.

Keskustelimme tästä paljon Assitejissa ja päädyimme siihen, että asennemuutos täytyy aloittaa nuorista. Toivottiin, että tulevaisuudessa näyttelijöiden asenne teattereissa olisi sellainen, että lapsille tekeminen on hienoa ja me halutaan tehdä sitä.

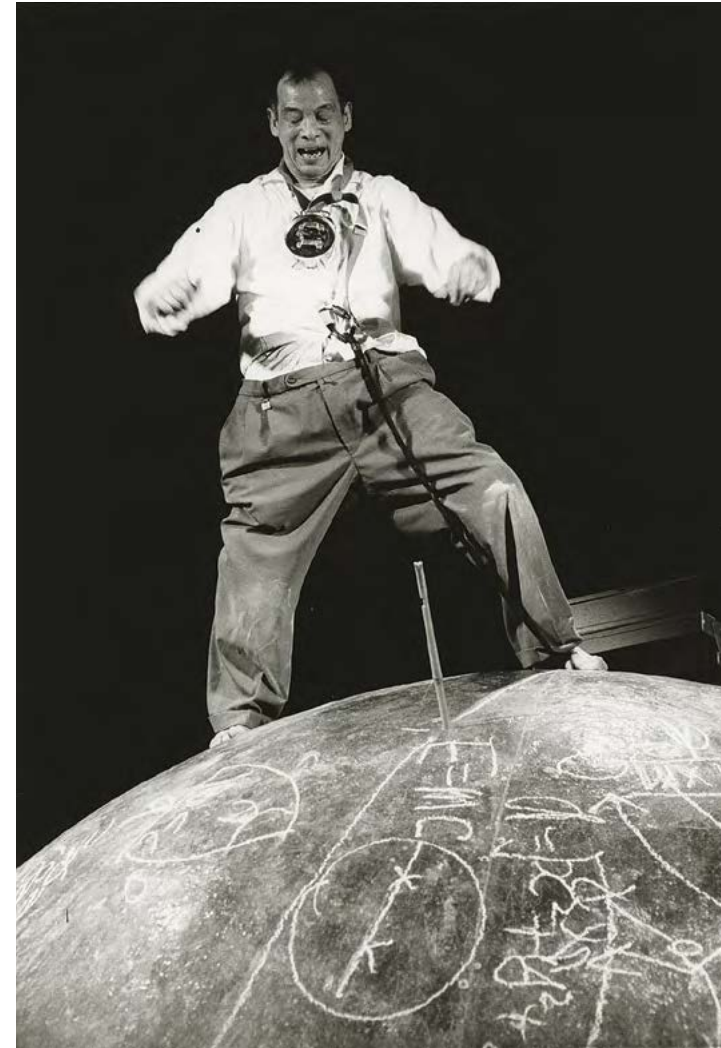
Lastenteatterin peruskurssista

Olin 1990-luvulla suunnittelijana Teakin täydennyskoulutuskeskuksessa. Kun kerroin Bravo-ideasta, koulun rehtori *Kari Rentola* ja näyttelijäntöön professori *Kari Väänänen* innostuivat ajatuksesta, samoin sitten Helsingin kulttuurikaupunkisäätiön johtaja *Georg Dolivo*.

Ensimmäinen lastenteatterin opetusjakso Teatterikorkeakoulussa alkoi syksyllä 1997, opettajaksi saatiin ruotsalainen näyttelijä, ohjaaja ja ruotsalaisen lastenteatterin uudistaja *Ellika Lindén*. Koulutuksen lähtökohtana oli, että lastenteatterin tekemiseen ei tarvita mitään erityistekniikkaa, mutta esiintyjien ja tekijöiden täytyy tuntea erityisluonteinen yleisönsä ja viihtyä sen kanssa. Lastenteatterin opetusjaksot alkoivat siis tutustumisella lapsiin; kaksi tai kolme viikkoa päiväkodin satusetänä tai satutätinä palauttaa nuorten aikuisten mieliin millaisia lapset ovat. Välillä näyttelijäopiskelijat olivat helisemässä tulevien katsojien kanssa. Opetusjakson tuloksena tuli olemaan esitys, jota esitetään mukana olleiden päiväkotien lapsille ja myöhemmin suurelle yleisölle.

Kyllähän me silloin tiedettiin, että helmeä ollaan tekemässä, mutta sitä emme osanneet aavistaa, miten pitkälle se johtaa.

Marjaana Castrén

↑ Théâtre de L'E.V.N.I.:
Tai Yo, Bravo!-festivaali 2000.

Ellika Lindén ohjasi kurssilla vanhan intiaanisadun *Tarina varjosta* 35 minuutin esitykseksi 1998. Mukana olleet 5 opiskelijaa kävivät ennakkoon päiväkodeissa ja ala-asteilla ”ottamassa tuntumaa tulevaan yleisöön”. Opiskelijoilla ei ollut valmiuksia hallita tilannetta, joten vierailu meni pipariksi. Mukana ollut kolmannen vuosikurssin opiskelija *Panu Vauhkonen* kertoi minulle: ”Avainsana lapsille esiinnyttäessä on rauha. On oltava täysillä mukana koko ajan, mutta samalla nyansseille on pantava erityistä painoa. Esim. kun näyttelee vihaisesti, niin on mietittävä tarkkaan kuinka vihainen voi olla, etteivät lapset pelästy liikaa. Ja jos joku pelästyy ja alkaa itkeä niin on nopeasti mietittävä, miten palauttaa turvallisuuden tunne, sillä muuten tilanne riistäytyy.”

Lindénin työskentelytapa tuotti niin hyviä tuloksia, että hän veti Teatterikorkeassa kaikkiaan kolme kurssia ennen ensimmäistä Bravo!-festivaalia. Peruskoulutuksen lisäksi opiskelijat suorittivat harjoittelujaksoja mm. Teatteri Pienessä Suomessa.

Kolmivuotinen koulutusprojekti muuttui sitten festariksi kulttuuripääkaupunkivuonna 2000, ja tämä tarkoitti, että koulutus todella *johti johonkin*. Ja pidemmälle ja pidemmälle. Kun ajatellaan, että kolme vuotta oli pohjustusta ja kouluttamista, niin hirveän suuri määrä teatterialan ihmisiä altistui tälle ajattelulle. Ja opiskelijat saivat kontakteja, joten tämä vaikutti heidän työllistymiseensäkin myöhemmin.

Lastenteatterikoulutus jatkuu nyt Teatterikorkeakoulussa eri muodoissaan eli iloitsen siitä mitä laitoimme liikkeelle!”

2000 Ensimmäinen Bravo!-festivaali

Ensimmäisellä Bravo!-festivaalilla oli mukana sekä kotimaisia että ulkomaisia esityksiä. Kaikki kotimaiset esitykset olivat uutuuksia ja niissä oli mukana teatterikorkeakoulun opiskelijoita tai vastavalmistuneita ammattilaisia. Festivaalille kutsuttiin esitykset myös muista kulttuuripääkaupungeista.

Kustakin kulttuuripääkaupunkimaasta yhteistyökumppanina oli kyseisen maan kansallinen Assitej-keskus tai sen nimeämä jäseneteatteri.

Valitut ulkomaiset esitykset noudattivat Bravo-ideologiaa: teokset olivat pääosin nuorten tekijöiden käsialaa. Kahdeksassa kotimaisessa esityksessä oli kaikissa nuoria näyttelijöitä mukana. Festivaalin aikana esitykset kiersivät pääkaupunkiseudun kulttuurikeskuksissa. Viikon aikana järjestettiin lähes 50 Bravo-esitystä, ja ulkomaalaisvieraille pyrittiin järjestämään esityksiä myös muualle Suomeen.

Suomalaisia opiskelijoita oli myös ulkomaisten esitysten kummeina loppukeskusteluissa ja he myös avasivat vieraskielisiä esityksiä suomenkieliselle yleisölle. *Marjaana Castrén*: ”Tämä oli ainutkertaista, en ole muualla tällaiseen törmännyt! Muistan, että puolankielisessä esityksessä Jussi Lehtonen oli rooliasussa lavalla ja kertoi suomenkielisille lapsille, mitä draamassa tapahtui, ja *Helena Rängman* oli italiankielisessä La Baraccan esityksessä.”

Ulkomaisilla ryhmillä oli suomalaiset isäntäteatterit, joiden kanssa he kävivät ammatillista keskustelua ja loivat ystävyysuhteita. Kulttuurikaupungeista Avignon, Reykjavik ja Praha kutsuivat suomalaisesityksiä vastavierailulle. Eniten kutsuja saivat sanattomat esitykset Tanssiteatteri Hurjaruuthin *Prinsessa ja herne* sekä Nukketeatteri Vihreän Omenan *Lumikuningatar*.

Festivaalia seurasi myös suuri joukko kansainvälistä vieraita, jotka keskustelivat nähdystä esityksestä ryhmien kanssa. Kansainvälistä palauteraatia johtivat kriitikko *Kirsikka Moring* ja ohjaaja *Bernt Höglund* Ruotsista. Keskusteluissa kuultiin myös kohdeyleisön mielipiteitä. Lisäksi nuorille katsojille avattiin keskustelu- tai kritiikkipalsta internetiin, eli alusta alkaen Bravo!-festivaaliin on kuulunut esityksen jälkeiset keskustelut lapsiyleisön kanssa ja erilaiset työpajat.

Bravo!-projekti sai kansainvälisen Assitejn kunniamaininnan Assitej World Project.

16 esitystä kulttuuripääkaupungeista, 47 näytöstä, lähes 7 000 katsojaa

Kulttuuripääkaupungit
2000 Avignon, Bergen, Bologna, Bryssel, Helsinki, Krakova, Praha, Reykjavik, Santiago de Compostela

Yhteistyökumppanit
Kulttuurikaupunkisäätiö, Helsingin, Espoon ja Vantaan kulttuuritalot, Teatteri Pieni Suomi, Teatteri Hevosenkentä, OOP!, Nukketeatteri Vihreä Omena, Unga Teatern, Tanssiteat-

teri Hurjaruuth, Teakin eri osastot, Italian, Espanjan, Puolan, Islannin, Belgian, Ranskan, Tšekin ja Norjan Assitej-keskukset, Tuusulan ja Loimaan kulttuuritoimet, Kansainvälinen Assitej

Erityistä
Kansainvälinen palaute-ohjelma jokaiselle esitykselle sekä 13 kansainvälistä vierasta

→ La Baracca: *L'Elefantino*, Bravo!-festivaali 2000.

Bravo! kulttuuri-pääkaupunkivuoden jälkeen

Kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeen festivaalin yhteistyökumppanit, Helsingin, Espoon ja Vantaan kulttuuritoimet, halusivat ehdottomasti jatkaa yhteistyötä. Kansainvälisten vieraiden esitykset ja koulutuksen tuomat uudet tuulet innostivat sekä tekijöitä että tuottajia. Seuraavan Bravon suunnittelukokouksessa todettiin, että ulkomailta halutaan tuoda sellaista lasten- ja nuortenteatteria, jota ei Suomesta löydy. Produktioita, jotka veisivät suomalaista lasten- ja nuorten-teatteria eteenpäin, ”teatteria, joka ei olisi vain hauskaa ja kiinnostavasti tehtyä vaan myös syvyyttä luotaavaa.” (Pöytäkirja Bravo-kokous 6.8.2001)

Kulttuuripääkaupunkivuoden merkitys

Ensimmäinen Bravo!-festivaali ei olisi toteutunut ilman kulttuuripääkaupunkivuotta. Elementtejä oli, mutta saimme rahaa koulutusprojektiin ja innostettua Helsingin seudun lastenteatterit. Yhteinen hanke toi potkuvoimaa kaikille teattereille.

Suomen Assitej-keskus haki apurahaa vuoden 2002 Bravon toteuttamiseen valtiolta ja Suomen kulttuurirahastolta, ja pääkaupunkiseudun kulttuuri-toimet sitoutuivat festivaalin rahoittamiseen, mikäli muualta ei löydy tukea. Epävarmasta rahoitustilanteesta johtuen vuoden 2002 festivaaliohjelmassa ei ollut yhtään kotimaista esitystä, vaan suomalaiset teatterintekijät toimivat vain ulkomaisten vieraiden isäntinä ja oppaina. Juuri ennen festivaalin alkua selvisikin, että kulttuuripääkaupunkivuoden perintörahoista osoitetaan perusraha mm. Bravo!-festivaalin jatkamiseen vuoteen 2006 asti. Myös Suomen kulttuurirahastolta tuli merkittävä summa vuoden 2002 festivaalin kuluihin. Silloin päätettiin perustaa uutta *kotimaista* tuotantoa tukeva festivaali *Hurraa!* Bravon sisareksi. Kotimaisen Hurraan tuotantovastuu tuli Annantalon taidekeskukselle, ja sitä on järjestetty vuorovuosin Bravon kanssa.

↖ Markeline: *Maailman ympäri 80 laatikossa*, Bravo!-festivaali 2000.

→ Laurent Dupont: *Archipel – Saarella*. Ensimmäinen vauvateatteriesitys Bravo!-festivaalilla 2002.

2002 Bravo! – yleisötyö festivaalin osaksi, vauvateatteri Suomeen

Maaliskuussa 2002 järjestetyille festivaalille kutsuttiin kuusi ulkomaista esitystä, joiden valinta perusteltiin näin: ”Tuomme sanattomia, erilaisia kerrontamuotoja edustavia esityksiä, joiden kohderyhmänä ovat lapset. Sanaton teatteri ylittää kielimuurit ja sen keinot ovat hyvin rikkaat. Mukaan valitut esitykset ovat ryhmien omia tuotantoja tämän päivän lapsille, mukana ei ole yhtään tuttua klassikkokirjan dramatisointia.” (lehdistötiedote 5.3.2002)

Esityksiin liittyvät työpajat tulivat Bravon ohjelman tuottajien toiveesta. Festivaalilla oli jo vuonna 2000 ollut esitysten jälkeen keskusteluja lasten kanssa. Lapsille kerrottiin, mistä esiintyjät tulevat, minkälaisesta maasta ja millaista on esiintyä siellä ja millaista täällä. Ajatuksena oli, että emme tarjoa vain esitystä, vaan että siihen liittyy vähän syvempi kokemus ulkomaisesta vieraasta.

Vuoden 2002 festivaalilla vierailevat ryhmät pitivät työpajoja koululaisille, teatterin harrastajille ja perheille. Työskentely esityksen teemojen ympärillä lasten kanssa oli uutta kansainvälisille ryhmille. Esim. tanskalainen Comedievognen ja espanjalainen Markeline tutustuivat tähän ensi kertaa Suomessa. Molemmat teatterit saivat kokemuksesta innostuksen ja ottivat yleisötyön oman teatterinsa toimintaan.

Bravo!-festivaali 2002 toi myös vauvateatterin Suomeen. Ranskalaisen, aivan pieninteen teatteriin erikoistuneen *Laurent Dupontin* esitykset *Saarella* ja *Veden laulu* tekivät yleisöön suuren vaikutuksen. Laurent piti myös työpajan teatterilaisille ja luennon vauvojen ja taaperoiden teatterista Teatterikorkeakoulussa.

6 esitystä Tanskasta, Ranskasta, Tšekistä ja Espanjasta, 43 näytöstä, noin 5 300 katsojaa

Erityistä
Yleisötyöohjelma, työpajat kouluissa ja perheille sekä Loisteen palkituille

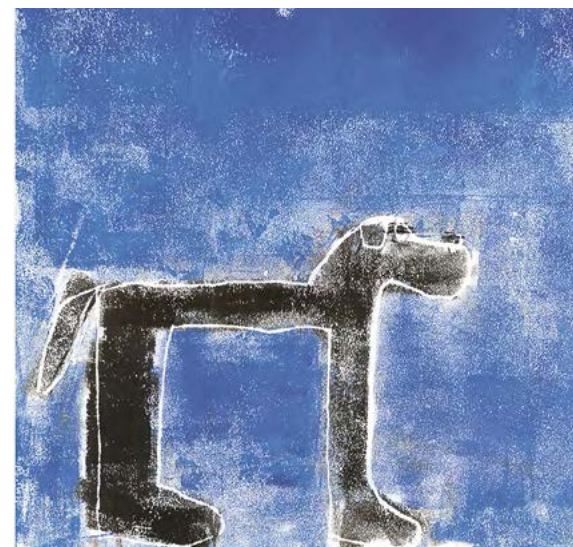
Yhteistyökumppanit
ASSITEJ, Helsingin, Espoon ja Vantaan kulttuuritalot, Hanaholmen, Tuusulan kulttuuritoimi, Unga Teatern, HKT, SKR, Loiste-tapahtuma

2004 Bravo! toi lasten omat eläinjutut näyttämölle

Vuoden 2004 festivaalille me Bravo!-festivaalin tuottajat halusimme yhdistää parhaat kokemukset edellisiltä festivaaleilta: 1) yhteistyön muiden Assitej-keskusten kanssa 2) Teatterikorkeakoulun opiskelijoiden innostamisen ja 3) oman yleisömmen osallisuuden.

Vuonna 2003 käynnistimme suunnittelun eläinprojektiin, jossa lapset eri maissa kertoisivat eläintarinoita taiteen keinoin. Lapset tuottaisivat materiaalia, josta *Laurent Dupont* tulisi ohjaamaan nuorten näyttelijöiden ja teatteriopiskelijoiden esityksen.

← Jordi Bertrán: *Pieniä seikkailuja*, Bravo!-festivaali 2004.

↑ Valtteri, 6 v.

Näyttämöteoksen pohjaksi tulevat tekstit ja tarinat kuultiin ja kerättiin lapsille järjestetyissä eläinaiheisissa taidetyöpajoissa. Mukana oli seitsemän maata, jotka kaikki esittäytyivät lasten piirustuksista ja maalauksista kootussa kiertävässä *Meidän eläimet* -näyttelyssä sekä kootuissa tarinoissa. Festivaalille saatiin myös lasten inspiroimat eläinaiheiset esitykset Intiasta ja Nicaraguasta.

Koira vieköön! – Bravo!-projekti huipentuu

Eläinprojektin idea syntyi, kun keskustelimme Laurent Dupontin kanssa mahdollisesta yhteisestä hankkeesta kahvikupin äärellä Gare de Lyonissa syksyllä 2002. Puhuimme siitä, kuinka lapsille tarjottava eläinsymboliikka oli muoviankkoja ja kuvakirjojen kömpelöitä eläimiä. Mikä eläimissä lasta viehättää, miksi vanhemmat antavat lapsille eläinkirjoja, nalleja, pupuja, kertovat tarinoita ja tekevät elokuvia, joissa eläinhahmot toimivat kuin ihmiset? Mikä on eläimen merkitys lapselle? Päätimme, että tutkittaisiin pienten lasten mielikuvaa eläimistä ja tältä pohjalta valmistettaisiin esitys Bravo!-festivaalille.

Bravo!-projektin tausta-ajatus oli, että nuoria tekijöitä saadaan kiinnostumaan lastenteatterista. Teatterikorkeakoulu oli tässä avainasemassa. Eläinprojektin suomalainen osuus toteutettiin Teatterikorkeakoulun opiskelijoiden ja Annantalon taidekeskuksen kanssa. Tammikuussa 2004 kuusivuotiaat helsinkiläislapset piirsivät, maalasivat, näyttelivät, tanssivat ja kertoivat omia eläinjuttujaan työpajoissa, joita näyttelijät seurasivat. Lasten kuvat ja tarinat dokumentoitiin ja niiden pohjalta alettiin työstää esitystä *Koira vieköön!* Laurent Dupontin johdolla. Opiskelijoiden lisäksi näytelmässä oli mukana nuoria ammattinäyttelijöitä.

20
02

Syksyllä Pariisissa.
Annantalon tuottaja
Katariina Metsälampi
ja ohjaaja Laurent
Dupont keksivät idean
Gare de Lyonin rata-
pihan kahvilassa.

20
03

Lokakuu–marraskuu
Teatterikorkea-
koululla: Tapaamisia
ja suunnittelua
ohjaaja, tulevat
näyttelijät ja tuottaja

**Marraskuu–
tammikuu 2004**

Eri puolilla maailmaa,
– Liettuaassa, Italiassa,
Nicaraguassa, Sam-
biassa – pienet lapset
maalaavat ja tanssi-
vat ja kertovat
omia eläinjuttujaan
teatterin tekijöille.

20
04

19.–23.1. Annantalolla.
Eskari-ikäiset lapset
työskentelevät vii-
kon erilaisissa taide-
pajoissa Annantalolla
aiheena omat eläimet,
aineet keramiikka,
grafiikka, kuvataide,
teatteri, tanssi. ...

Lapset kertovat lem-
mikeistään: koira,
kissa, hamsteri... Koira
tuli myös esityksen
nimeksi: Koira vieköön!
Ohjaaja Laurent Dupont
ja näyttelijät seuraa-
vat ”kärpäsinä katossa”
lasten tekemisiä.

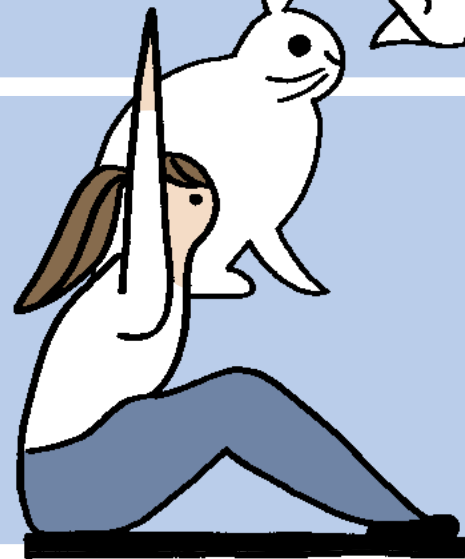
”Mulla oli
valkoinen koira,
mutta se kuoli”
(Ville 6 v)

Tammikuu–helmikuu
Teatterikorkea-
koululla. Esitystä har-
joitellaan ja Aki Suzuki
pitää buto-työpajoja
eläinhahmojen löytä-
miseksi: sammakoita,
hirvi, jänis, muura-
hainen, heinäsiirkka

Maaliskuu 2004
Bravo!-festivaali.

14.3. Koira vieköön-
produktion ensi-ilta.
Bravo!-festivaalin
avajaisissa. Pyöreällä
lavalla opiskelijoiden
kilpikonna, jänis, hirvi,
taustalla heijastukset
lasten eläinpiirroksista

Kansallisoopperan
aulassa. Eri maiden
lasten eläinkuvista
näyttely Meidän
eläimet. Intialainen
riikinkukko-tarina
tanssitaan näyttelyn
avajaisissa 15.3.2004

Näyttely
Annantaloon. 17.3.

18.3. Rakkaat eläimet-
seminaari. Pedagogi
ja lastenteatterin
tutkija Mafra Gagliardi
puhuu lasten eläin-
suhteesta Annantalon
asiantuntija-
seminaarissa.

Eläinprojekti Teatterikorkeakoulussa

Haastateltavana Soile Rusanen

’Teatterikorkeakoulun pedagogiikan laitos kiin-
nostui projektista. Opiskelijoiden työ alkoi
siinä vaiheessa, kun he kävivät seuraamassa
työpajoja Annantalolla ja saivat sillä tavalla
kosketusta lapsiin sekä käsitystä siitä, mitä lapset
oikeastaan ajattelevat ja näkevät, minkälaisia juttuja
tekevät työpajoissa. Niissähän oli kuvallista tekemistä
ja oli teatteria ja taisi olla liikettäkin.

Itse olin yhtenä ryhmäläisenä mukana kokonai-
suudessa alusta loppuun asti, seuraamassa työpajoja,
harjoituksissa ja sitten itse esityksessään.

Se, että produktio tehtiin todella pienille, 3-vuo-
tiaille, oli kyllä meille kaikille uutta. Muistan sellaista
pientä keskustelua, että ”Mitä? Apua! Niin nuoria!
Eihän ne jaksu kovin kauaa katsoa!”.

Työpajatyöskentelystä

Se oli mielenkiintoinen projekti, sillä Dupontin tapa
toimia oli kyllä hyvin poikkeava teatteriohjaajan nor-
maalista tavasta työskennellä. Hänellä oli toisaalta
selvästi joitakin asioita, jotka hän oli jo ainakin jossain
määrin lyönyt lukkoon. Mutta itse tekemisessä hän
oli hyvin vuorovaikutteinen. Esityksessään sanoja oli
hyvin vähän ja peruselementteinä olivat liike ja ääni.
Liikkeen puolella, niitten eläinten liikkeen hakemisessa
ja löytämisessä, hän otti vastaan ideoita siitä, mitä
tehdään ja miten mennään. Mutta äänestä hän oli
hyvinkin tarkka ja määrätietoinen. Hän selvästi pyrki
siihen, että se on laadullisesti hyvää. Esityksessä
kaikki ääni oli näyttelijöiden tekemää, joko ihan äänel-

lisesti tai kehosta tuotettua ääntä. Ja äänimateriaalin rytmillisuus oli Dupontille hyvin tärkeä. Esim. konsonanttien keskeisyys. Meillä harjoitellaan yleensä vokaleja, mutta napakat konsonantit tahtovat jäädä vähän harjoittelematta. Mutta kun Dupont haki sitä rytmillisyyttä, niin siihen kaivattiin kunnolliset konsonantit.

Sitten lähdettiin hakemaan eläimen liikettä. Buto-
tanssija *Aki Suzuki* opetti meitä parin viikon aamupäivät. Suzukin ajatus liikkeestä oli se, että me ei katsota eläintä ulkoapäin, vaan nimenomaan niin, että liikettä etsitään omasta kehosta. Meillä oli kaksi ryhmää, joissa kaikki teki sammakoita ja kaikki teki lintuja. Mutta sen lisäksi kaikilla oli yksi oma eläin, ja sitä piti hakea sen tuntuman kautta. Esimerkiksi kilpikonna. Millainen on sen keho, pää, joka huojuu vähän puolelta toiselle, irrallinen jotenkin siitä kehosta, ja kilpi ja sen paino koko ajan, miten se vaikuttaa sen liikkeeseen. Minkälaiset sitten on kilpikonnien jalat, ja pikku häntäkin sillä on matkassa. Tällaisen kautta liikettä haettiin, eikä esimerkiksi niin, että räpytellään nyt vähän kuin linnut. Harjoitukset Suzukin kanssa olivat hyvin voimallisia.

Aki Suzuki veti myös Annantalon 5x2-opettajille pari treeniä eläinbutotanssin puitteissa ja työpajat parille lapsiryhmälle.

7 esitystä Ranskasta, Belgiasta, Ruotsista, Suomesta, Nicaraguasta, Intiasta, Belgia / Sveitsistä ja Espanjasta + yleisötaphtumia, 33 näytöstä, n. 6 000 katsojaa

Yhteistyökumppanit

Teak, OOP!, Helsingin, Espoon ja Vantaan kulttuuritalot, Tuusulan kulttuuri-toimi, Wihurin säätiö, Ranskan kulttuurikeskus, Liettuan, Zimbabwen, Intian, Sambian, Nicaraguan, Italian Assitej-keskukset

Koira vieköön -esityksestä

Koira vieköön -esityksen lavastus oli mielenkiintoinen. Se oli ympyrä keskellä näyttämöä, johon heijastettiin valoja ja johon tultiin eri suunnista. Pohjaksi esitykseen Dupont poimi aineksia Annantalon lasten työpajoista. Kokonaisuutta sitomassa esityksessä oli elementtejä Aisopoksen saduista, esimerkiksi satu kilpikonnasta ja jäniksestä. Esityksen äänimaailmaan kuului äänitettyjä lasten puheita ja lasten tekemiä eläinkuvia heijastettiin taustalle.

Ennen esityksiä ajattelin, että kuinka ne jaksavat olla, esitys oli kuitenkin aika pitkä, 40 min. Mutta heti tuli selväksi, että mitään vaikeutta ei ole. Hyvin mielellään taaperot katsoivat ja elivät mukana sitä tarinaa ihan selvästi. Enää en epäile yhtään, etteivätkö sen ikäiset pystyisi ottamaan teatteriesityksiä vastaan. Ja paljon pienemmätkin.

Näyttelijät, ohjaajat, dramaturgit ovat perinteisesti kuuluneet yhteen, mutta monesti pedagogiikan laitos on ollut vähän ulkopuolella. Ajatellaan, että se on enemmänkin draamapedagogiikkaa, ei niinkään pedagogiikkaa *esityksessä*. Tässä projektissa toimimme yhdessä. Mukana olleet opiskelijat ja vastavalmistuneet opiskelijat vievät sitten näitä ajatuksia matkassaan, kun lähtevät tekemään omaa työtään, lapsille.”

Erityistä

7 maan lasten eläinaiheet näyttelyt kiersivät festivaalin aikana, Rakkaat eläimet -seminaari, lastenteatterin tutkija ja pedagogi Mafra Gagliardin tutkimus em. lasten eläintarinoista

2006 Bravo! jatkaa uusien muotojen etsimistä ja maailman teatterin tuomista Suomeen

Vuoden 2006 festivaali avautui kolmelle mantereelle ja toi myös kielellistä teatteria lapsille ja nuorille.

Festivaalille tuotiin sellaisten teattereiden esityksiä, joilla oli yhteistyötä suomalaisten teatterintekijöiden kanssa. Esimerkiksi Namibiassa oli järjestetty koulutusta ja esityksiä suomalaisvoimin. Sieltä kutsuimme *Satu Paavolan* mentoroiman *Richard Swartzin* esittämään omaa sooloteostaan *My Life*, joka kertoo katulapsen elämästä. Englanninkielinen esitys puhutteli voimakkaasti suomalaisia koululaisia.

Suomalaiset teatterintekijät ovat liittyneet euroopalaisiin verkostoihin, jotka kehittävät vauva- ja taaperoikäisten kulttuuritarjontaa. Ensimmäiset vauvateatteriesitykset nähtiin Bravossa 2002 (Laurent Dupont). Vuoden 2006 festivaalille kutsuttiin kaksi muuta alan uranuurtajaa Euroopasta: ranskalainen Balabik-ryhmä ja belgialainen Théâtre de la Guimbarde, jotka keräsivät pääkaupunkiseudun vauvat vanhempineen sankoin joukoin esityksiinsä.

Bravo!-festivaalin rahoitus kulttuurikaupunkisäätiöltä siirtyneistä varoista päättyi vuoden 2006 festivaaliin.

Bravo!-festivaalin rahoitus kulttuurikaupunkisäätiöltä siirtyneistä varoista päättyi vuoden 2006 festivaaliin. Sen jälkeen festivaalille luotiin uusi tuotantomalli, jossa Assitej otti vastuun Bravon tuottamisesta ja kaupunkien kulttuuritalot sitoutuivat ostamaan esityksiä, joita Assitej toi festivaalille.

8 esitystä Argentiinasta, Sambiasta, Kamerunista, Ruotsista, Belgiasta ja Sloveniasta, 57 näytöstä, 8 000 katsojaa

Yhteistyökumppanit

Helsingin, Espoon, Vantaan kulttuuritalot, Tuusula, Viron Assitej-keskus osallistuvat Théâtre du Chocolat'n vierailuun.

Erityistä

Esityksiä Euroopan ulkopuolelta, yhteistyöhanke Sambian Assitejn kanssa, kiertueyhteistyö Sveitsin, Kamerunin ja Viron kanssa

↑ Theatre du Chocolat: *Abok*, Bravo!-festivaali 2006.

Bravon merkityksestä

Bravon kansainvälinen maine on ollut hyvä ja olemme verkostoituneet sen avulla. An-nantalo on ollut vuodesta 2008 kansainväli-sen Small size networkin aktiivinen jäsen, painopisteenä on esittävä taide alle kouluikäisille.

Bravo oli pitkään niitä harvoja festivaaleja, jotka tehtiin nimenomaan *lapsille*. Euroopassa varsinkin on paljon festivaaleja, jotka on tehty ostajille, ja tuottajia tulee niille katsomaan ja valitsemaan esityksiä, niinpä samat esitykset kiertävät festarilta toiselle. Lapset ovat niissä usein sivuosassa. Teatteria viedään sitten kyllä kouluihin jne, mutta esitysten markkinointi on festivaalien tarkoitus. Meillä kansainvälinen festivaali järjestetään paikallisille lapsille ja nuorille.

Innokkaat lapsiyleisöt ja taiteilijatapaamiset ja keskustelut ovat Bravo!-festivaalin vetonaula, jolla saadaan houkuteltua merkittäviä ryhmiä esiintymään, vaikka suomalainen palkkiotaso ei voi kilpailla isojen festivaalien kanssa.

Innokkaat lapsiyleisöt ja taiteilijatapaamiset ja keskustelut ovat Bravo!-festivaalin vetonaula

Kunnat yhteistyökumppaneina

Haastateltavana Hannele Krohn

Bravo!-festivaali olisi tuskin ollut mahdol-lista ilman Helsingin, Espoon ja Vantaan 1980-luvun alusta syntynyttä yhteistyötä, jonka pohjana olivat yhteiset arvot ja näke-mys lastenkulttuurin merkityksellisyydestä ja mah-dollisuuksista sekä vuosien mittaan syntynyt hyvä keskusteluilmapiiri toimijoiden välillä. Kuntien mukana olo antoi toki myös taloudellisia ja henkilöresursseja, jota ilman näin suuri festivaali olisi ollut taloudellisesti mahdottomuus.

Omalta osaltani yhteistyö alkoi Vantaan kaupungin kulttuuritoimen kanssa, kun kulttuurisihteeri *Annukka Stenius* ehdotti, että toteuttaisimme yhdessä tarjous-ten perusteella lastenteatterikiertueen leikkipuistoissa kesällä 1980. Seuraavina vuosina toteutimme Vantaan, Helsingin ja Espoon sekä Teatterikeskuksen ja Assi-tejn kanssa Nuorten teatteriviikon, jossa kotimaisten esitysten lisäksi oli ulkomaisia vieraita. Pitkälle samat tahot olivat myös tuottajina Liikkeellä marraskuussa-tanssitapahtumassa, joka ei siis koskenut lastenteat-te-ria, mutta oli tärkeää eri tahojen yhteistyön syvene-miselle ja loi pohjaa yhteistyölle Bravo- ja myöhemmin Hurraa!-festivaalia toteuttaessa.

Kaupunkien kulttuuritoimet eivät vain maksaneet esityksiä, vaan osallistuivat valintaan. Kun vuonna 1979 tulín kunnalle töihin, niin eivät kunnan työntekijät kovin usein matkustelleet ulkomailla esityksiä katso-massa. Asenteet kuitenkin muuttuivat ja festivaalien tuottajatahot saattoivat matkustaa festivaaleille katso-maan esityksiä. Oli tärkeä tuoda Suomeen vähän uudenlaista lastenteatteria.

Suomalainen teatterihan on historiallisesti ollut hyvin tekstipainotteista. Esitysten visualisointi oli useimmiten ajan ja paikan kuvittamista. *Kristiina Hur-merinnan* perustaman Nukketeatteri Peukalopotin järjestämä Vaasan kansainvälinen nukketeatterifesti-vaali aukaisi silmiä toisenlaiseen kuvalliseen drama-turgiaan perustuvalla teatterilla, mutta tämä festivaali loppui 1990-luvun lamaan. Lastenteatteri Suomessa perustui edelleen useimmiten lastenkirjallisuuteen. Suuren yleisön käsitys lastenteatterista oli hyvin perinteinen.

Bravo!-festivaalille tuotiin teatteria, joka toimi toisella dramaturgisella periaatteella. Esitysten dra-maturgia saattoi muistuttaa elokuvaa, teatteria teh-tiin taaperoilta, ja lasten mukaanotto esitykseen ei perustunut vain ”lavalta” heitettyihin kysymyksiin ylei-sölle, vaan yhteisen maailman luomiseen. Esitykset saattoivat olla tehtyjä huonetilaa toteutettaviksi tai areenateatterina. Festivaalille esityksiä tuli eri puolilta maailmaa, erilaisista traditioista lähteviä. Näin ne ava-sivat maailmaa ja maailmankuvaa.

Jutellessani Annukka Steniuksen kanssa, hän totesi tärkeäksi Bravo!-festivaalin tuottamisessa, juuri yhteistyön kehittämisen lastenteatterin alueella kun-tien välillä ja esitysten kansainvälistymisen

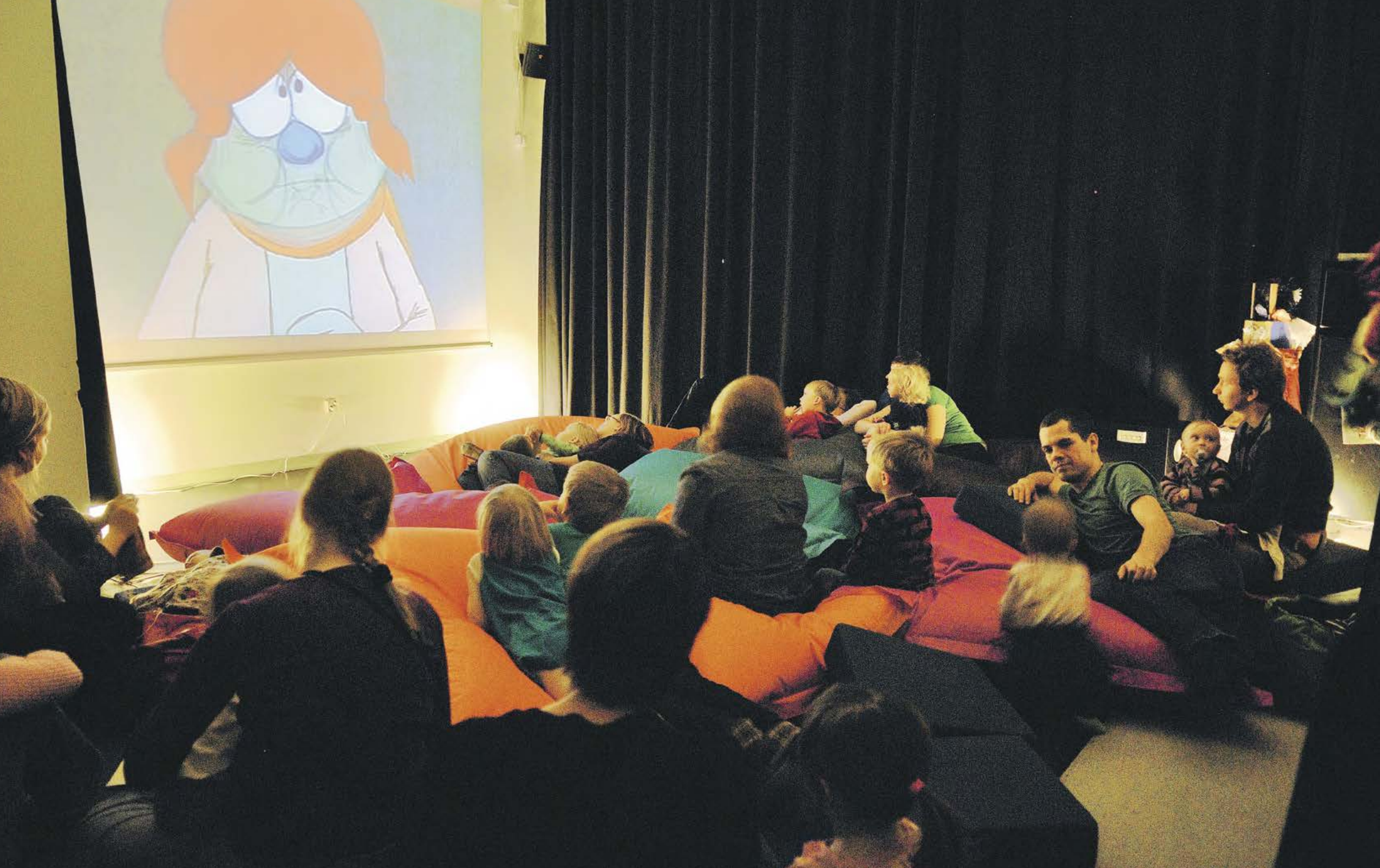
Ulkomaiset lastenesitykset olivat harvinaisia. Bra-vohon saadulla määrärahoilla pystyttiin ostamaan pal-jon esityksiä ja ne myös saatiin myydyksi päiväkodeille ja kouluille. Hurjalta tuntuu, miten paljon erilaisia esi-tyksiä tuli niin monesta eri maasta. Tärkeää meille kai-kille Bravo!-festivaalin tuottamisessa oli uuden odo-tus, ihmetys ja festivaalin esitysten laadukkuus.

Kansainvälisten esitysten tuottaminen oli vielä 90-luvulla mutkikasta. Tietokoneita ja nettiyhteyksiä ei ollut. Muistan, miten ihan muutamassa vuodessa kan-sainvälinen työ muuttui. Ennen odotettiin sopimuksia ja valokuvia postitse. Sitten tulivat faksit, mutta pian nekin katosivat. Nettiyhteydet sekä nopeuttivat että helpottivat festivaalien osapuolten välistä kanssakäy-mistä. Tuottajalle nämä asiat sekä kuljetukset, sopi-mukset, markkinointi jne olivat iso juttu, joka edellytti hyvää yhteistyötä.

Assitejilla on ollut suuri merkitys suomalaiselle lastenteatterille. Aina ei tule ajatelleeksi, mitä kansain-välisen lastenteatterin tuottaminen tänne merkitsee myös suomalaisille taiteilijoille; se avaa käsitystä siitä, mitä lastenteatteri VOI olla.”

Ulkomaiset vierailuesitykset avaavat laajakulman lastenteat-terin erilaisiin pyrkimyksiin ja erityisesti ilmaisukeinoihin. Esityksiä yhdistää taiteellisen lähtökohdan ja toteutuksen tinki-mättömyys. Helsinkiläislapset saavat viikon ajan nähdäkseen niin huikean korkeatasoista teatteria, että sellaista on Suo-messa vain hyvin harvoin tarjolla.

Kirsikka Moring, Pahaa sutta ken pelkäisi, HS 28.3.2000

Naperokino Elokuva- elämyksiä perheen pienimmille

2009–2015 toiminut pienimpien lasten oma elokuvateatteri Naperokino esitti koti- ja ulkomaisia lyhyitä animaatioita, joita saattoi tulla katsomaan vaikka vain hetkeksi kerrallaan. Intiimi, mukava esityspaikka mahdollisti vaipanvaihdon, syöttämisen, imettämisen tai vaikkapa pienet torkut lyhäreiden lomassa. Teksti Kikka Hahtomaa

Varmaankin johtuen aiemmasta kokemuksestani ja kiinnostuksestani elokuvaan minun toivottiin vuoden 2009 alussa suunnittelevan Annantalolle pienille lapsille suunnattua elokuvatoimintaa. Tuolloin työparinani oli projektituottajana Anna von Bagh. Päätimme suunnitella sarjan, joka koostuu joka kevät ja syksy kerran viikossa esitettävästä kahden tunnin lyhytelokuvakokonaisuudesta. Jokaisella kaksituntisella olisi oma teemansa, jotka otettaisiin pienten lasten elinpiiristä: ystävät, perhe, eläimet, luonto, vuodenaajat, hellyys jne. Elokuvat valittaisiin niin, että ne edustaisivat eri animaation lajeja ja olisivat pääosin mykkiä, taustallaan vain musiikkisäestys. Näin elokuvat olisivat saavutettavia ihan pienille vielä puhumattomille ja eri kielialueilta tuleville lapsille.

Kohderyhmä

Kotiäidit ja -isät, perhepäivähoitajat ja muut aikuiset 0–3-vuotiaiden naperoidensa kanssa. Myös isot siskot ja veljet ovat tervetulleita.

Naperokinon teemat

1. Ystävyys
2. Luovuus, taide ja musiikki
3. Kaupunki ja koneet
4. Eläimet
5. Luonto ja vuodenaajat
6. Hellyys, rakkaus, sairastaminen ja huolenpito
7. Seikkailu, retki ja matka
8. Kekseliäisyys, sinnikkyys, rohkeus ja yhteistyö
9. Leikit, pelit, puuhut ja ammatit
10. Kodin askareet ja ruoka

Teemoihin sopivat elokuvat valikoitiin pääasiassa Suomen elokuvakontaktin tarjonnasta. Muutama elokuva tuli YLE:n valikoimista, näistä olimme maksaneet kertakorvauksen. Anna katsoi satoja lyhäreitä etsiessään kuhunkin teemaan sopivat laadukkaat, pienille lapsille sopivat elokuvat.

Valitut elokuvat poltatettiin Skarvi Oy:ssä yhteinäisiksi dvd-levyiksi. Näin säästimme paljon resurssia vievän vaiheen, jossa eri dvd-levyillä olevat elokuvat olisi joka kerta jouduttu tilaamaan Suomen elokuvakontaktista Annantalolle ja lataamaan tietokoneelle ennen joka esityskertaa. Esitysten jälkeen dvd:t olisi pitänyt vielä palauttaa Suomen elokuvakontaktiin.

Alun perin sarjassa olleista Janoschin tarinatuokioista ja Oiva Tumpelaisen elokuvista päättyivät esitysoikeudet vuonna 2013 eikä Suomen elokuvakontakti saanut neuvoteltua uusia oikeuksia. Näin jouduimme korvaamaan nuo elokuvat toisilla, edelleen kuitenkin sarjan teemoihin sopivilla lyhäreillä.

Anna katsoi satoja lyhäreitä etsiessään kuhunkin teemaan sopivat laadukkaat, pienille lapsille sopivat elokuvat.

Naperokinon fasilitteetit

Pyrkimyksenämme oli mahdollisimman matalan kynnyksen ja helpon saavutettavuuden tapahtuma. Näytöksiin oli vapaa pääsy eikä niihin tarvinnut ilmoittautua ennakoon. Koska pienten lasten kanssa kotoa lähteminen juuri tiettyyn aikaan voi joskus olla haasteellista tehtiin Naperokinosta piipahduspaikka, jonne voi tulla koska tahansa kaksituntisen aikana ja lähteä silloin kun itselle sopii. Yksittäisten elokuvien pituus vaihteli kahdesta minuutista kolmeentoista. Oman valinnan mukaan elokuvia voi katsoa vain muutaman tai vaikka kaikki.

Annantalon studio oli Naperokinolle juuri sopiva tila, koska sinne on helppo pääsy ja välillä voi käydä tauolla kahvilan puolella. Myös wc:t ovat koko ajan lähellä.

Naperokinossa tuolien virkaa toimittivat lattialle levitetyt värikkäät fatboyt ja tyynyt. Koska pimeään elokuvateatteriin saapuminen jo sinällään on monelle pienelle uusi ja pelottava kokemus, oli tilassa useita eri valopisteitä.

Naperokinon kinoemännällä oli tärkeä rooli tapahtuman onnistumisessa. Hän hoiti elokuvien näyttämiseen liittyvän tekniikan, valmisteli tilan etukäteen esitystä varten, vastaanotti vanhemmat lapsineen ja tarvittaessa opasti, neuvoi ja ohjasi vanhempia ja lapsia ja vastaili heidän kysymyksiinsä. Aluksi kinoemäntänä toimi Anna von Bagh ja hänen jälkeensä Emmi Huh-taniemi. Alusta lähtien kinoemännän tehtäviin kuului raportin kirjoittaminen kunkin kauden päätteeksi.

Naperokinin suurin kävijäryhmä ovat suomenkieliset äidit lapsineen. Myös kotisät, perhepäivähoitajat ja isovanhemmat ovat kiitettävästi löytäneet paikalle. Usein paikalle on saattanut tulla myös koko perhe. Naperokino on kerännyt paikalle myös runsaasti ruotsinkielisiä sekä eri kansallisuksia edustavia kävijöitä, kuten saksalaisia ja amerikkalaisia. Tieto Naperokinosta on levinnyt pitkälti suusta suuhun ja ihmiset ja organisaatiot ovat myös itsenäisesti tiedottaneet sen olemassaolosta.

Suurin osa viipyy paikalla puolesta tunnista tuntiin. Joka kerta on paikalla ollut runsaasti uusia kävijöitä, mutta syksyn mittaan Naperokino keräsi myös uskollista kävijäkuntaa, jotka tulivat paikalle joka kerta. Naperokino keräsi syksyn aikana yhteensä noin 674 kävijää.

Joskus suosio yltyi niin suureksi, että jouduttiin jonkin aikaa istumaan hyvin tiiviisti. Kukaan ei kuitenkaan ole valittanut, tunnelma on usein ollut katossa juuri silloin kun studio on ollut ihan täynnä.

Anna von Baghin raportista syksy 2009

Muutama katsoja on aina odottamassa ennen Naperokinin alkua, ja vahtimestareiden mukaan alkusyksystä jotkut olivat jo käyneet kyselemässä, milloin näytökset taas alkavat. Suurin osa kävijöistä on ihan uusia, ja useimmiten Naperokinosta on kuultu joltain tuttavalta tai löydetty tiedot netistä hakemalla ohjelmaa pienille.

Kävijämäärät olivat tasaisen korkeat (noin 80–90 henkilöä/näytös), lukuun ottamatta lakkopäivää, jolloin paikalle saapui vain reilut kymmenen henkilöä. Alustavan jutustelun perusteella lähes kaikki kävijät käyttävät jotain kulkuvälinettä Annantalolle päästäkseen, vain hyvin harva asuu kävelyetäisyydellä.

Ruotsin- ja venäjänkielisiä on aina muutamia, mutta tällä kaudella näytöksiin saapui myös useita espanjankielisiä. Tieto Naperokinosta ja muustakin eri kielisille helposti lähestyttävästä ohjelmasta leviää kuulemma facebookryhmissä, joiden perustamisessa eri kieliryhmät ovat aktiivisia.

Tilan järjestämisen merkitys on tullut selväksi useiden kausien aikana. Monille pienille lapsille ympäristö itsessään on jännittävä ilman animaatiotakin: melkein joka kerta joku pienistä kiinnostuu enemmän valkokankaan vieressä olevasta valosta kuin ohjelmistosta. Kun yksi menee tutkimaan lampua, pian joku toinen seuraa perässä.

Tähän liittyen pari kävijöistä kiitteli järjestelystä: sohvat, tyynyt ja hämärä valaistus ovat kodinomaisia, eikä tällaisia ympäristöjä yleensä ole julkisissa tiloissa. Hämäryys on joillekin jännittävää, mutta se myös rauhoittaa seuraamaan ohjelmaa.

Edelleen huomiota kiinnittää se, miten pienet lapset tekevät kaiken matkimisen kautta. Kun yksi nauraa, muutkin nauravat, kun yksi on levoton, sekin tarttuu helposti muihin. Tässä myös näkyy selkeimmin huoltajien erilaiset standardit: jotkut hyssyttelevät heti kun lapsi vähän kiljahtaa, toiset kannustavat eläytymään. — Pysin tarkkailemaan tilannetta myös aikuisten kannalta, yleensä tilanteessa on sanaton yhteisymmärrys siitä, mikä on normaalia aktiivisuutta ja mikä häiritsevää.

Uusilta kävijöiltä tuli samanlaista palautetta kuin aikaisemminkin: lasten ohjelmat ovat yleisesti ottaen muuttuneet hektisemmiksi, ja Naperokino tarjoaa rauhallisen ja mietityn vaihtoehdon.

Emmi Huhtaniemen raportista syksy 2015

Yhteistyökumppanit ja sopimukset

Vaikka kokonaisuudet kuratoitiin Annantalolla, ne siirtyivät korvausta vastaan Elokuvakontaktin käyttöön myös muille vuokrattaviksi ja samalla sarja levisi valtakunnalliseksi. Esityssopimukset tehtiin aina yhdelle kaudelle kerrallaan Suomen elokuvakontaktin kanssa. Yhteistyökumppaneina toimivat myös Ateneumin taidemuseo työpajojen (ks. alla) kohdalla sekä Töölön kirjasto Naperokinin ympärille kootun taidekasvatuskirjasen kohdalla. Yhteistyökumppanit olivat mukana omasta halustaan eivätkä veloittaneet palveluistaan.

Naperokinin ”lapsivapaat” työpajat vanhemmille ja taidekasvatusmateriaali

Naperokinin yhteydessä järjestettiin kausittain kahden kerran Tutkimusmatkalla-työpajat pienten lasten vanhemmille yhteistyössä Ateneumin taidemuseon kanssa. Työpajoihin osallistuivat aikuiset ilman lapsia. Heille annettiin käytännön vinkkejä siitä, miten pienten lasten kanssa voi puhua taiteesta sekä tehdä taidetta yhdessä kotona. Työpajoja oli kaksi vuodessa (keväisin ja syksyisin). Vetäjinä toimivat taidepedagogi Anne Rossi-Horto Annantalolla sekä Ateneumissa museolehtori Erica Othman.

Naperokinin oheen vanhemmille tarkoitettua Tutkimusmatkalla-kirjasta jaettiin valikoidusti vanhemmille sekä aina työpajojen yhteydessä. Kirjaan on koottu sarjan teemojen mukaisesti taidekasvatustehäviä, keskustelunaiheita sekä kirjavinkkejä. Ateneumin peruskokoelman taideteoksiin pohjaavat tehtävät on suunnitellut Annantaloon kuvataidepedagogi Anne Rossi-Horto. Kirja- ja musiikkivinkit saimme Töölön kirjastosta.

Suosio ja palautteet

Naperokino oli alusta alkaen aivan valtaisan suosittu. Se keräsi monina viikkoina lähes 100 hengen yleisön. Sarja on toiminut hyvin osana matalan kynnyksen vauvakulttuuribuumia Helsingissä. Sen kaltaiselle tapahtumalle oli kävijäluvuista ja -palautteista päätellen suuri kysyntä. Kulttuuriasiainkeskuksen elokuvasarjoista Naperokino oli ainoa vauvaperheille suunnattu.

Tuottajan työ

Annantaloon tuottajana huolehdin yhteistyösopimusten solmimisesta, esitysoikeuksien maksamisesta, tiedotuksesta, salien varaamisesta, kinoemännän palkkauksesta jne. Naperokinin vastaavana tuottajana toimiminen on ollut yksi mieluisimmista töistäni Annantalossa. Itsekin välillä Studio Annan turvallisuudessa hämyssä pienten lasten touhuja ja eläytymistä elokuvan maagiseen maailmaan seuranneena sain kokea konkreettisesti, että työlläni on merkitystä.

Elämä on ainainen seikkailu! (Naperokinin motto)

Historialliset kaupunkikierrokset Tosileikkiä menneessä ajassa

Haastattelut
Liisa Paatsalo ja
Leila Heimonen

Historialliset kaupunkikierrokset -työryhmä

Anna Finnilä, Helsingin kaupunginmuseo. Anna oli Helsingin kaupunginmuseossa juuri työssä aloittanut museolehtori, kun 1994 Annantalolta ehdotettiin Historiallisia kaupunkikierroksia. ”Historiallisista kierroksista sain sitten kipinän draaman käyttöön museon yleisötyössä.”

Annemari Untamala, TeT, teatterin lehtori, Kallion lukio. Annemari valmistui Teatterikorkeakoulusta jouluna 1995, lopputyösään hän käsitteli kevään 1995 Historiallisia kaupunkikierroksia.

Marja-Liisa Tuomi, museo-lehtori, Helsingin kaupunginmuseo, mukana ideoimassa reittejä 1994–1995.

Anne Sandström, ruotsinkielisten kaupunkikierrosten ohjaaja, toiminnanjohtaja DOT ry, rehtori Teaterskolan DOT

Nina Gran, erityissuunnittelija, Helsingin kaupungin kulttuurin edistäminen. Mukana suunnittelemassa kierroksia 2004 alkaen.

Liisa Paatsalo, Historiallisten kaupunkikierrosten vastaava tuottaja, Annantalons taidekeskus.

Historialliset kaupunkikierrokset tarkoittavat reittejä, joiden varrella Kallion ilmaisutaidon lukion oppilaat esittivät kohtauksia Suomen ja Helsingin historian tapahtumista. Ehdotukset ja faktat tulivat kaupunginmuseolta, ja käsikirjoituksen episodeihin laativat ja ne esittivät Kallion lukion oppilaat. Kierroksille pääsivät ennakkoilmoittautuneista arvotut koululuokat.

Kierrosten toteuttamisessa oli tiiveimmässä vaiheessa mukana noin sata henkilöä viikon ajan: näyttelijät, oppaat, maskeeraajat, puvustajat, avustajat ja tuotantotiimi. Reitit kiersivät eri puolilla kaupunkia, esimerkiksi Bulevardilla, Kaivopuistossa, Töölössä, Unioninkadulla, Kalliossa. Näytelmälliset kohtaukset esitettiin reittien varrella autenttisilla tapahtumapaikoilla, joita alkuaikoina kierrettiin tilausbusseilla, myöhemmin kävellen. Oppaiksi koulutettiin historian aineopettajaopiskelijoita, OKL:n luokanopettajaopiskelijoita ja Annantalons väkeä. Koettua käsiteltiin kouluissa kierrosten jälkeen oppilaille tehtyjen käsiohjelmavihkosten avulla. Kierrokset toteutettiin vuosina 1995–2006, 2012 ja 2015.

Kierroksia on linkitetty myös juhluvuosiin: Kulttuuripääkaupunkivuosi (2000), Helsingin pääkaupungiksi tulon 200-vuotisjuhluvuosi (2012), Sibelius 150 -juhluvuosi (2015).

Haastateltavina Annemari Untamala ja Anna Finnilä

Annemari Muistan kun minulle Kallion lukioon tuli faksi, ohutta vaaleaa paperia, johon teksti oli printtautunut vähän vinoon. Faksissa kysyttiin olisiko Kallio mukana historiallisissa kaupunkikierroksissa. Kiinnostuin projektista heti. Minulla oli juuri teatteritunti alkamassa, opiskelijat odottivat jo salissa, mutta halusin ilmoittaa faksin lähettäjälle, että olemme mukana. Koululla Porthaninkadulla opehuoneessa oli pienen pieni puhelinkoppi, josta kiireellä soitin: ”Kiitos, joo kiitos, mukana ollaan!”

Historialliset kierrokset tulivat meille kuin lahjana silloin. Tietämättä vielä edes ihan tarkkaan, miten kaikki tulisi toteutumaan, koin, että olimme jonkin uuden äärellä. Nykyään puhutaan autenttisista oppimisympäristöistä, mutta me toimimme niissä jo lähes kolmekymmentä vuotta sitten! Kaupunkikierroksista muodostui suosittu työskentelymuoto ja moni opiskelija olisi halunnut tulla uudestaan seuraavana vuonna, mutta yleensä jonossa olivat jo uudet opiskelijat.

Olimme pioneereja, kehittäjiä. Todellakin.

Reiteistä ja paikoista

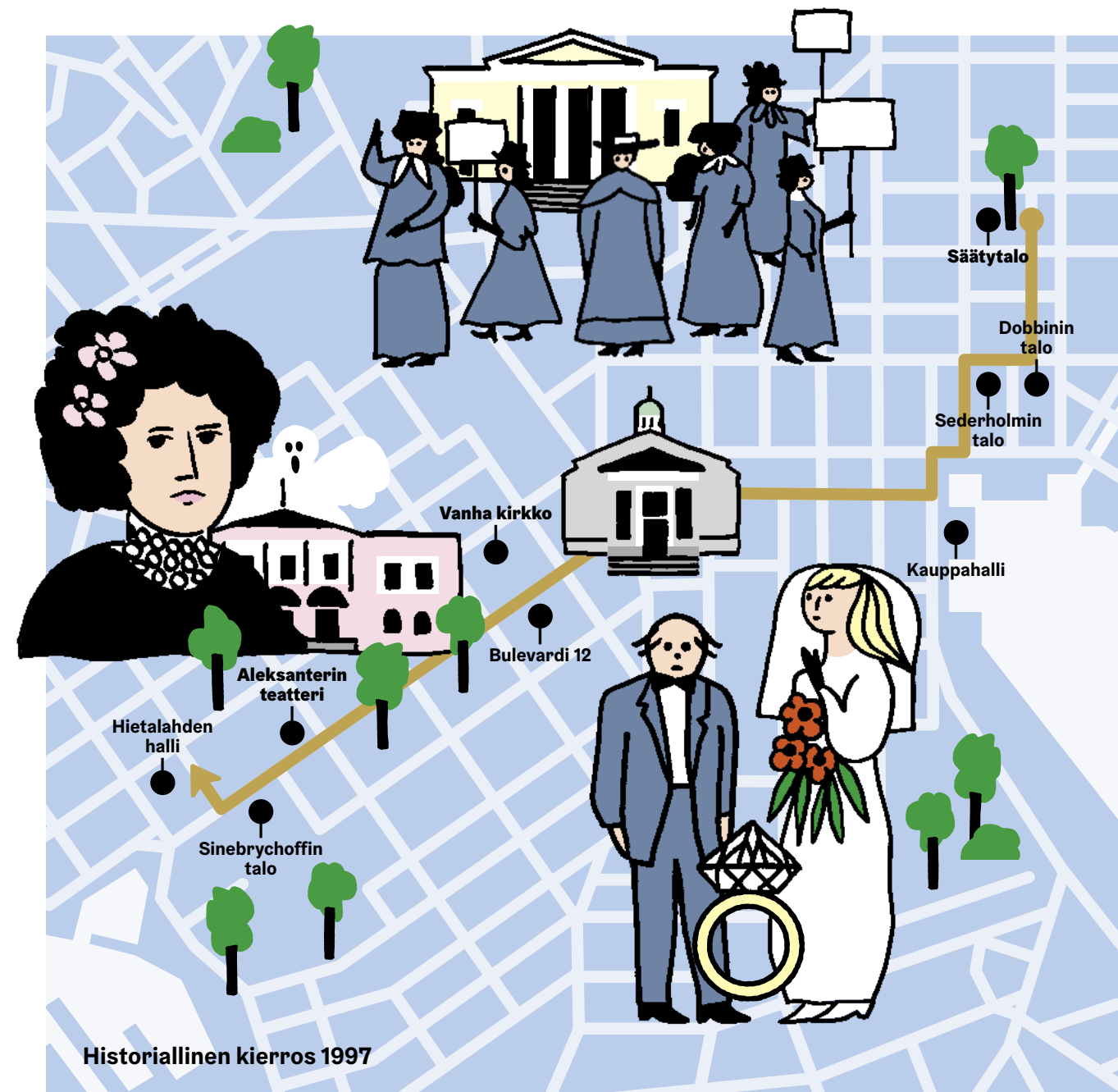
Annemari Eikä meillä päätä palellut, kun suunniteltiin reittejä ja niiden kohteita. Halusimme sitten esiintymään pressanlinnaan tai yleiseen saunaan, aina ovet aukesivat meille, ja vastaanotto oli ystävällistä ja innostunutta.

Anna Kaikkiin paikkoihin päästiin aina. Vallitsi jotenkin ymmärrys yhteisestä kulttuuriperinnöstä. Huippukallis yliopiston juhlasalikin saatiin moneksi päiväksi maksutta.

Työssäoppimista teatterilmaisun oppilaille

Annemari Historialliset kierrokset olivat mitä parhain tapa tutustuttaa Kallion lukiolaisia työelämään! Me teimme nyt kovasti agendalla olevaa työssä oppimista jo silloin 90-luvun puolivälistä alkaen, kun eri alojen ammattilaiset ja lukiolaiset työskentelivät yhdessä. Sekä museolehtorit että annantalolaiset kohtelivat näitä meidän lukiolaisiamme ja heidän työpanostaan arvostavasti. Opiskelijat pääsivät näkemään, mitä eri vaiheita esitysten valmistamiseen liittyy ideoinnista ja käsikirjoittamisesta itse esiintymiseen: oli historia-asiantuntijat, puvustajat, maskeeraajat, ääni- ja valosuunnittelijat, ja ennen muuta toimiva ja ammattimainen tuotanto-organisaatio. Kaikki projektin vaiheet alkusuunnittelusta loppupalautteisiin oli huolella järjestetty.

A&A Olimme pioneereja, kehittäjiä. Todellakin.

Yleisön rooli

Annemari Meillä oli kohtausten käsikirjoituksessa aina joku rooli yleisölle. Siinä mielessä saadaan olla rinta rottingilla, koska en tiedä, että Suomessa olisi tällä ”nuoret tekevät nuorille ja kaikki voivat osallistua” -konseptilla meitä ennen kävelydraamoja toteutettu. Muut tulivat perässä, ja hyviä sovelluksia kierroksista on toki sitten tullut. Näiden meidän kierrosten jälkeen tuli Suomenlinnaan dramatisoidut opaskierrokset ja DOTin (DOT rf, Föreningen för Drama Och Teater) aikamatkat Hertsikassa ym. Kävimme v. 1997 Leipzigin kansainvälisessä lastenkulttuurin konferenssissa esittelemässä kierrosten konseptia.

Kierroksissa aivan uutta oli se kokonaisuus ja kierrosten taidepedagoginen puoli. Osalliset, niin tekijät kuin kokijat, oppivat. Kalliolaiset opiskelivat historiaa, teatteriproduktion valmistamista ja saivat valtavan hyvää kokemusta näyttelemisestä ja yleisön kohtaamisesta, ja osa kartutti kokemusta myös esiintymisestä vieraalla kielellä. Yleisö pääsi historiaan ja esiintymiseen perehdyttyjen oppaiden johdattamana aikamatkalle, jossa sai tutustua kokemuksellisesti historiaan ja pääsi myös itse eläytymään ja esiintymäänkin. On totta, että museodraamaa on ollut maailmalla ja Suomessa, mutta esiintyjät ovat niissä näyttelijöitä tai draampagogeja ym. ammattilaisia. Mutta konsepti, jossa kierros on pedagoginen projekti lukiolaisille, oli varmasti ihan uusi.

Anna

Yli palvelurajojen – luottamus mahdollistaa kasvun

Anna

Lähdimme ylittämään toimiala- ja palvelurajoja aivan luontevasti ja ennakkoluulottomasti. Nythän kaupungin organisaatiossa edellytetään, että pitää tehdä yhteistyötä yli palvelurajojen, siihen kannustetaan ihan kuin se olisi aivan uusi ajatus. Nuorina ja tuoreina me emme silloin hämmästelleet mitään rajoja, eikä kierroksia mitenkään mainostettu toimialat ylittävänä – se tuli itsestään selvänä, luontevasti.

Byrokratia oli silloin vähäisempää – ei tarvinnut kysellä lupia niin monelta taholta, tehdä dokumentteja ja raportteja. Ei kysytty saadaanko tehdä eikä tullut ohjausta, että teette noin tai näin. Esimiehet olivat aina hyvin ymmärtäviäisiä, ei kyseenalaistettu työajan käyttöä tähän. Meihin luotettiin ja se tarjosi mahdollisuuden kasvuun. Kukapa ei haluaisi olla luottamuksen arvoinen. Olimme nuoria, pelottomia ja innokkaita ja uskoimme vahvasti draaman ja tarinallisuuden voimaan.

Oman kotiseudun tuntemus luo hyvinvointia ja juurruttaa. Sitä oppii arvostamaan kotiympäristöön ja syntyy halu vaalia sitä.

Rooleista

Annemari Rooleissa esiintyi pääasiassa opiskelijoita. Joihinkin kohtauksiin otettiin koulun ulkopuolisia henkilöitä (opperalaulajaopiskelija, pianisti, tähtitieteen asiantuntija) tai kokeneita harrastajanäyttelijöitä, jos tarvittiin sellaista erityisosaamista, mitä opiskelijoiden joukosta ei vielä löytynyt, mutta lähtökohtaisesti opiskelijat käsikirjoittivat sellaisia rooleja, joita he halusivat ja pystyivät itse näyttelemään.

A&A Aika laajasti ollaan kierroksissa käsitelty eri teemoja. Historiasta helposti löytyvät tekijänimet ovat useasti olleet miehiä, mutta me yritimme nostaa naisten elämän ja työn näkyviin, siis kauan ennen nykyistä 'historian jännät naiset' -buumia.

Prosessista

Annemari Työskentelyprosessimme alkoi yleensä yhteisellä kaupunginmuseon, Annantalon ja Kallion lukion edustajien kokouksella, jossa sovittiin kierrosten teemasta ja mahdollisista kohteista. Sen jälkeen Annalta tuli ehdotukset dramatisoitavista kohtauksista, ja minä lähdin työstämään niitä opiskelijoiden kanssa esityksiksi faktaa ja fiktiota yhdistellen. Teatteritunneilla vuoroin ideoitii ja käsikirjoitettiin, vuoroin näyteltiin ja kokeiltiin dialogin toimivuutta. Siinä vaiheessa jaettiin myös roolit ja jokainen opiskelija tutustui kohtausten käsittelemiin historiallisiin tapahtumiin ja pääsi työstämään omaa rooliansa sekä kirjoittamalla että näyttelemällä. Harjoitusten edetessä käynnistyivät pukusuunnittelu ja maskeeraussuunnittelu Annantalon organisoimana ja myös kenraaliharjoitukset pidettiin Annantalolla. Tuotanto valmisti samaan aikaan mm. kierrosten aikatauluttamista, opaskulutusta, käsiohjelmia, opettajille tukimateriaalia kierrosten aiheiden käsittelyyn.

Esityspäivinä näyttelijöiden aamut alkoivat Annantalolla aamiaisella, pukeutumisella rooliasuun ja maskeerauksella. Näyttelijät kuljetettiin esiintymiskohteisiin takseilla ja heillä oli eväät mukana ruokataukoa varten. Kierroksia ja esityksiä saatoin olla saman päivän aikana 6–8 ja esiintymispäiviä oli 2–4, joista vähintään yksi oli ruotsinkielisten esitysten päivä. Esitysten jälkeen näyttelijät palasivat Annantalolle

vaihtamaan vaatteet ja poistamaan maskit. Viimeisenä esiintymispäivänä näyttelijät saivat erillisen todistuksen esiintymisestään kierroksella ja usein tilaisuutta juhlistettiin maljannostoilla ja kiitospuheilla. Projektiviettiin aina loppuun yhteisessä tapaamisessa, jossa arvioitiin kierrosten toteuttamista ja käsiteltiin yleisöltä saatua palautetta.

Kierroksista käytetty nimi oli ihana: tosileikkiä menneessä ajassa. Tarkoitus ei todellakaan ollut sormi ojossa olla viilaamassa jokaista historiallista detskua, se ei ollut tärkeintä, vaan juuri se leikki menneisyydessä, ja mielestäni myös historiallinen empatia. Mehän käsiteltiin kohtauksissa kaikenlaisia elämän- ja ihmiskohtaloita. Varsinkin menneisyydessä erot ihmisten elämässä ja elinmahdollisuuksissa on olleet isot, ja kaikkia niitä kierroksilla käsiteltiin esim. Naisia kaupungin ytimessä -kierroksella leskiäiti lapsineen kauppasi rinkeleitä Sofiankadulla. Kierroksella voi hetkeksi eläytyä toisen lapsen kohtaloon. Miltä tuntuu myydä äidin ja sisarusten kanssa rinkeleitä kadulla, kun muut saavat mennä kouluun?

Laatu vaatii aikaa ja paneutumista. Ja yhteistyötä.

Kaksikielisenä alusta alkaen

Kierrokset tehtiin alusta asti myös ruotsiksi, kulttuuripääkaupunkivuonna 2000 myös englanniksi, jota varten harjoiteltiin jo 1999.

Annemari Vuoroin käsikirjoitus tehtiin suomeksi ja teksti käännettiin ruotsiksi, vuoroin ruotsiksi ja teksti käännettiin suomeksi, ja jopa niin, että opiskelijat tekivät käännökset itse. Erikieliset lukiolaiset oppivat paljon seuraamalla toistensa työskentelyä.

Anna Ruotsi on elimellisempi osa tuotantoa kuin vain käännös. Episodeja suunnitellessani nostin lähteistä alkuperäisiä ruotsinkielisiä sitaatteja ja hahmoja, niitä ei vain käännetty suomesta. Ei näin aina tehdä ja tottakai se on työlästä, mutta hyvin arvokas juttu.

Ruotsinkielisillä kierroksilla on esiintynyt joitakin Kallion lukion näyttelijöitä, mutta pääasiassa ruotsinkieliset näyttelijät tulivat ensin Tölö gymnasiumista, 2000-luvun alussa mukaan tuli myös Brändö gymnasium.

Konseptin kehitys

Annemari Kaupunkikierrosten metodi havaittiin hyväksi. Vuosi vuodelta opimme uutta ja löysimme keinoja kehittää kierroksia. Opimme, miten olisi hyvä esim. kouluttaa oppaat, aikatauluttaa kierrokset, ottaa huomioon koulujen opetusajat ja muu kouluelämä. Vähitellen vuosikello alkoi muodostua: missä vaiheessa mitäkin piti tehdä, mikä kurssi tulee mukaan jne. Loimme konseptin.

Anna

Nostaisin myös nämä prosessit, miten yhdessä työstiin aina tulevan vuoden historian ajanjaksot, aiheet. Tulevien vuosien teemojen yhteiskehittämisen.

Kulttuuripääkaupunkivuonna 2000 otettiin mukaan Kallion kulmilla -kierros eli koulun kotikulmat. Kierroksille osallistuvat luokat perehtyivät omaan alueeseensa ja sen historiaan. Kallion lukion historian opettaja vielä syvensi kierroskokemusta syventävällä kurssilla Kallion lukion oppilaille historia- ja ilmaisutaitokurssilla. Minä vierailin koululla luennoimassa.

A&A

Kierrosten onnistumisen takasi hyvä yhteishenki ja eri toimijoiden saumaton yhteistyö, jonka edistymiseen jokainen taho panosti. Yhteistyötahojen lisäantyyssä tuli kiinnittää enemmän huomiota työnjakoon, joka alkuaikoina oli tapahtunut kuin itsestään.

Merkitys museolle

Anna

Vuosien varrella huomasi, miten tärkeää oli historian elävöittäminen ilmaisutaidon avulla. Historia koetaan hankalaksi ja abstraktiksi nuorille, historia kouluaineena alkaakin vasta viidenneltä luokalta. Historialliset kierrokset oli hieno keino näyttää, miten historiaa voi käsitellä hyvin ala-asteikäistenkin kanssa. Kyse on vain metodista ja uteliaisuuden herättämisestä. Elämyksellisyys on nyt pinnalla. Tuolloin sitä ei juuri ollut, eli tässä Annantalo oli pioneeri.

Merkitys Kallion lukiolaisille

Annemari

Kallion opiskelijoille tämä oli kuin nenä päähän. Isoille ryhmille on vaikea löytää sopivan haasteellisia tekstejä, mutta historiallisissa kierroksissa näyttelemistä oli tarjolla jokaiselle osallistujalle juuri sen verran, kuin kukin oli halukas ottamaan. Pedagogisesti kierrokset oli loistava konsepti, koska opiskelijan ei tarvinnut hypätä isompiin saappaisiin kuin uskalsi tai halusi, tai toisinpäin: jos joku halusi, niin oli varaa tehdä vaikka kuinka vaativa ja huima rooli. Ja oli mahdollisuus vetää ihan överiksikin ja tehdä ihan villiäkin, niin kuin viemärirottien bileet väestönsuojassa. Toinen taidepedagogisesti tärkeä näkökulma oli se, että toiminta vietiin ulos koulun ”laboratorio-olosuhteista” todellisiin toimintaympäristöihin.

Tällä kurssilla opiskelijat oppivat valtavasti teatterin yleisökontaktista, yleisöhän saattoi istua ihan näyttelijän vieressä. Oppilaat pääsivät myös toistamaan omaa kohtaustaan moneen kertaan, ja siten tuntemaan oman kehittymisensä ja varmuuden kasvun omassa näyttelemisessään. Opiskelijoilla oli toistensa tuki, jonka avulla he pärjäsivät ja saivat onnistumisen kokemuksia.

Ruotsinkieliset kierrokset kehittyvät

Kaikki historialliset kaupunkikierrokset toteutettiin myös ruotsinkielisinä. Aluksi myös ruotsinkielisillä kierroksilla esiintyivät Kallion lukion ilmaisutaidon opiskelijat. Vuodesta 2006 alkaen ruotsinkielisten kierrosten tuotannosta vastasi DOT rf. Haastateltavina Anne Sandström ja Nina Gran.

Miten DOT löytyi tähän?

Nina Todellisuudet on erilaiset eri kielissä. Kun tulin historiallisten kierrosten työryhmään mukaan 2004, aloin pohtia, miten niihin voisi kehittää ruotsinkielisyyttä. Näin, miten hyvää mukana oleminen teki nuorille. Pian kuitenkin kävi selväksi, että olemassa olevilla resursseilla ei juuri ollut mahdollista päästä eteenpäin. Mitään Kallion lukiota vastaavaa ruotsinkielistä ilmaisutaidon lukiotahan ei ollut eikä ole, joten kokeiltiin, josko tavallisista lukioista voisi löytyä opiskelijat tähän. Mutta se oli kovin työlästä. DOT oli vasta perustettu yhdistys ja oiva ratkaisu tähän.

Olen työssäni nähnyt hyvin voimakkaana sen, että monikieliset projektit lisäävät kaikkien tietämystä ja taitoja. Kahden kielen kerrostuma on välillä ollut varmaan rasite, mutta se antaa paljon kaikille. Kierroksilla toteutetun tyyppinen kaksikielinen tuottaminen on aika harvinaista vieläkin. Aikamatkat oli aluksi meille sivuraide. Pää tavoitteena meillä oli draaman saaminen kouluihin. Tässä pääsimme nyt kouluttamaan lukiolaisia ja pitämään heille draaman ja historian kursseja, joilla pohjustettiin ja työstettiin kaupunkikierrosta. He pääsivät hienoon hankkeeseen esiintymään ja se oli todella hyvä kannustin lukiolaisille.

Miten syntyvät monipuoliset kokonaisuudet?

Nostaisin erityisen hienona asiana tässä projektissa tapahtuneen yhteistyöverkostoitumisen. Projektissa osattiin käyttää eri tahojen kompetensseja hyväksi, kierrokset yhdistivät ja työllistivät monia tahoja. Suunnittelukokouksissa vallitsi aina innostus siitä, että asioita tapahtui, asioita kehitettiin! Tehtiin ja sauhuttiin. Isot ajatuspilvet vaan leijaili!

Olemme Ninan kanssa katsoneet samaan suuntaan, samoilla arvoilla. Kun työryhmässä istuu ihmisiä, jotka jopa uskaltavat olla eri mieltä ja on erilaisia näkemyksiä, niin silloinhan sitä hyvää syntyy, eikä jos kaikki ovat täsmälleen samaa mieltä koko ajan kaikesta.

Kaupungin nykytapa tuottaa on erilainen. Historialliset kierrokset olivat ainutlaatuisia monellakin tavalla. Niissä tapahtui luomista siinä hetkessä ja monien tahojen yhteistyönä. Nythän linjaus on, että tuetaan ulkopuolisten ammattilaisten tuottamista, mutta ei tuoteta itse. Sekin on ihan hyvä linjaus joissakin asioissa. Mutta on vaikea luoda tällaisia monipuolisia kokonaisuuksia, jos kulttuuripedagoginen osaaminen poistuu omasta organisaatiosta. On ihan eri asia ostaa valmis esitys kuin itse rakentaa isoa kokonaisuutta, jossa on eri ulottuvuuksia ja joissa ihmiset ovat sitoutuneet tekemiseen. Tämä ajattelutavan muutos on iso asia, ja luulen, etteivät kaikki johtajat ja päättäjät ihan hahmota tätä edes.

Teatteri- ja sanataiteen kohdalla ruotsinkielisellä puolella oli niin, että me virkamiehet autoimme teitä yhdistyksiä luomalla platformia teille, uusia mahdollisuuksia toimia. Tämä kuuluu siihen kokonaisajatteluun, että täytyy ymmärtää, miten asiat liittyvät yhteen ja mitä niistä seuraa. Olla johdonmukainen ja pitkäjänteinen. Uusien isojen asioiden rakentaminen on aika hidasta, joitakin tuloksia näet vasta vuosien päästä. Tämä on *laatukysymys*, ja laatu vaatii aikaa ja paneutumista. Luovat prosessit, vapaus ja että aloitat ja luot jotakin ihan uutta, se on tavallaan riskien ottoa – et voi tietää mihin päädyt.

Anne **Kaksikielisyydestä**
Ruotsinkielisille lukiolaisille kierrokset eivät mahtuneet kurssiopetustarjottimelle, eli kierrokset saattoivat toteutua vain vapaa-ajan harrastuksena. Muutama vuosi yritettiin, mutta se ei onnistunut näin. Tämän jälkeen työryhmä koottiin DOTin omista riveistä.

Suomenkieliset ja ruotsinkieliset produktiot eivät olleet identtisiä. Ruotsinkieliset kierrokset tehtiin suomenkielisten kanssa samasta historiallisesta teemasta ja perusideasta, mutta omalla käsikirjoituksella ja omalla ohjaajalla ja työryhmällä. Todella tärkeänä pointtina tässä on ymmärrys siitä, että jos tehdään kaksikielinen projekti ei pelkkä käännös riitä. Pitää miettiä miten juttu *toimii* toisella kielellä. Näin tehtiin tuohon aikaan Annantalon monissa eri projekteissa kuten juuri historiallisissa kierroksissa ja kaksikielisissä näyttely-, kirjallisuus- ja sanataideprojekteissa. Erikieliset sisällöt ei koskaan mene yks yhteen, ne ovat aina eri kokonaisuuksia. Yhteistä on kuitenkin niin paljon, että voitiin tehdä kaksikielisiä produktioita.

Kaikki tehtiin suurella sydämellä ja mielellään.

Anne

Mitä ajassa oli?
Osallistavuus ja omistajuus
Historiallisten kierrosten tiimoilta luotiin uusia rakenteita. Kaupunki näki asian ehkä toisin, mutta meidän näkökulmastamme tärkeää oli osallistavuus. Kun me tulimme mukaan tekemään näitä kierroksia 2006 niin osallistavuus ja soveltava teatteri oli jotakin aivan uutta ja ihmeellistä ja näitä rakenteita lähdimme suurella ilolla kokeilemaan ja rakentamaan.

Näissä produktioissa tarina kudottiin niin, että katsoja osallistuu siihen aina josakin muodossa. Ei siis koskaan niin, että vain esitetään näyttämöltä yleisölle tai että yleisö vain katsoo tarinan.

Tämä oli siis myös osa Helsinki-työtä. Helsingin tuominen esille on ollut tärkeä juttu tässä projektissa. Ja vuorovaikutteinen ja mielenkiintoinen kokemus sekä kierroksille osallistuneille että niitä tehneille lapsille ja nuorille.

Nina

Anne

Siitä tulee juuri se omistajuus, että he kokivat olevansa osa tätä tarinaa. Se oli historiallisilla kaupunkikierroksilla hyvin vahva elementti. Olemme saaneet aika ison määrän lapsia ja nuoria osallisiksi Helsingin historiasta!

Liisa

Silloin luotiin asioita, joita tässä maailmassa ei ollut. Meidän hullu innostus tehdä näitä asioita tähän kaupunkiin innosti varmaan myös yhteistyökumppaneita ja eri tahoja, niin että kierroksilla päästiin viemään lapsia ja nuoria aivan uskomattomiin paikkoihin.

Nina

Ja ei-kaupallinen konteksti oli tärkeä. Kun itse panostimme niin paljon ja teimme kuitenkin suht pienillä resursseilla aika isoja juttuja, niin sitä arvostettiin. Pääsimme tosiaan aivan uskomattomiin tiloihin kaupungissa. Niistä vastaavat olivat ehkä huomanneet, että ollaan tekemässä jotakin uniikkia ja ainutlaatuista.

Anne

Voisiko toteuttaa nyt?

Teemme edelleen DOTissa aikamatkoja ostopalveluna, mutta silloin se on vain meidän organisaation tuottama, vain DOTin, ja se köyhdyttää kokonaisuutta. Historiallisissa kaupunkikierroksissahan oli hyvää juuri se luottamus ja roolit, että kaikilla oli omat osaamisalueet. Nina Gran ja Annantalo kokosivat työryhmän ja tuottivat hankkeen. Anna Finnilä ja Helsingin kaupunginmuseo loivat historiallisen taustamateriaalin ja juonen ja toimivat historiallisina asiantuntijoina. Annantalo tilana tarjosi käytännön puitteet työskentelylle ja meikkikoulu Makersin opiskelijat saivat harjoitella historiallisten hahmojen luomista meikeillä ja kampauksilla. Ja lopuksi lukiolaiset näyttelivät yhdessä DOTin draamapedagogien ja näyttelijöiden kanssa opastaen näin toisiaan. Historiallisissa kierroksissa ollaan varmaan rikastutettu kaikkien näkemystä. Tunne, että kaikki oli mahdollista toi sen, että yks plus yks on ollut paljon enemmän kuin kaks.

Nina

Oma lähtökohtani on ollut juuri kaksikielisyys, pedagogiikka ja myös ruotsinkielisten palvelujen kehittäminen ja tietynlainen kulttuuripedagoginen ohjaus – sehän on paljon enemmän kuin jokin yksittäinen toimenpide. Mutta sitten kun lähdetään pois tästä kokonaisajattelusta, niin silloin kulttuuripedagoginen ohjaus poistuu. Nyt eri lokeroiden – kulttuuri, liikunta, nuoriso – halutaan olevan verrattavissa, haetaan kaikille yhteistä mallia. Mutta näitä kolmea ei oikein voi mitata keskenään samoin, koska ne ovat aika erilaisia. Hallintouudistuksessa 2017 ne yritettiin tasapainottaa ja tehdä samanlaisiksi. Siinä saatiin kyllä pois kaikki risut ja huonot asiat, mutta samalla kaikki huiputkin leikattiin kylmästi. Näinhän se menee: jos haluaa tasapaksuja ja verrattavissa olevia palikoita, silloin kaikki huiput ja erilaiset ja aika omaperäisetkin asiat putoaa pois. Tarvitaan tiettyä ripausta hulluutta hyvällä tavalla, sen tietävät kaikki jotka harrastavat luovaa toimintaa.

Tunne, että kaikki oli mahdollista toi sen, että yks plus yks on ollut paljon enemmän kuin kaks.

En tillbakablick på hur allting började

↑ Eino Leino ja puistovahti Pavel
Hait kaupunkikierroksella 2002.

Det är med värme och tacksamhet vi minns tillbaka på de första produktionerna som gjordes i samarbete med Annegårdens konstcentrum.

När Föreningen för Drama och Teater, DOT rf grundades hösten 2005 var det nästan ingen som visste vad orden drama eller publikarbete stod för. Numera är det konstpedagogiska arbetet nästan en förutsättning för en konstinstitutions existens. Annegårdens och Helsingfors kulturcentralens betydelse för att utveckla nya konstpedagogiska arbetsmetoder har varit ovärderlig.

Styrkan i samarbete

Annegården hade redan i några år gjort stadsvandringar för skolelever tillsammans med Annemari Untamala och eleverna på Kallion lukio när vi kom med. Våra svenskspråkiga stadsvandringar gjordes utifrån samma tema och grundidé men med eget manus och egen arbetsgrupp.

Samarbetet med Annegårdens hela personal, den historiska expertisen, deltagande gymnasister och yrkesstuderande tillsammans med professionella skådespelare gjorde det konstnärliga arbetet mycket givande men logistik och tidtabeller krävande.

Grundidén med stadsvandringarna är att eleverna får bekanta sig med sin hemstad och dess historia och att de får komma in i byggnader i staden dit man vanligtvis inte kommer.

Samarbete ger styrka som en enskild aktör inte ensam har. Flerkonstnärlighet, kompletterande av varandras kom-

petenser, stöd och inspiration från styrgruppen gjorde stadsvandringarna till en unik konstpedagogisk helhet.

Annegårdens stadsvandringar inspirerade oss att bekanta oss med andra tidsresor som till exempel de på Jamtli i Sverige. Det blev början till våra egna tidsresor och olika former av musei- och arkivpedagogiska verkstäder i Helsingfors som sedan med åren blivit många.

Stadsvandringarna värda all satsning

”Trassel, tjsusning och tokerier – Helsingfors på Jean Sibelius tid.”

Den historiska stadsvandringen som gjordes 2015 i anknytning till Sibelius 150 -festsåret minns jag som ett speciellt lyckad konstpedagogisk helhet. Både de konstnärliga och de pedagogiska delarna var unika.

Förarbetet innehöll många delar. Klasslärarna fick drama-, historiska- och musikpedagogiska uppgifter till skolan. Sedan besökte skolgrupperna Ateneums utställning *”Sibelius och konstens värld”*. Alla elever fick delta i en förberedande verkstad med praktisk information om vandringen, historisk bakgrund om Sibelius och en musikverkstad som hölls av Sibelius-Akademins studerande och som innehöll verktyg till klassisk musik.

Efter stadsvandringen fick eleverna efterarbetsmaterial vars syfte var att uppmuntra till reflektion över och fördjupning av den egna upplevelsen samt ge nycklar till att arbeta vidare med temat.

Musikpedagogen Anna Sandström minns hur barnen i verkstäderna sjönk in i den klassiska musikens värld och gjorde till exempel ljudlandskap till bilder av konstverk. Till sist samlades alla eleverna i den stora salen för att tillsammans och samtidigt som en stor orkester, göra bodypercussion till finalen på Sibelius femte symfoni under ledning av *Esa-Pekka Salonen* på videoskärmen.

Vår Sibelius spelades av 5 olika skådespelare i olika åldrar.

Rutten gick från Gamla studenthuset till bl.a. Svenska teatern, Lybeckskajen, restaurang Kapellet och sist till Universitetets festsal vid Senatstorget.

I den sista scenen spelades den föråldrade Sibelius av *Hasse Lindroos*.

I scenen med *Ellu Öhman* som dottern Katarina minns Sibelius tillbaka på sitt liv och svanarna över Ainola som inspirerat honom till att komponera den femte symfonins final. På skärmen ser vi en video på hemmet Ainola med den femte symfonins final spelande i bakgrunden – och vad händer?

Skolbarnen i publiken börjar tyst utan att nån visar, göra bodypercussion som de lärt sig under musikverkstäderna, till musiken. Det blir som en hyllning till Sibelius och jag nästan gråter.

När sen Hasse som Sibelius vandrar uppför gången och säger att han nu lämnar över sitt arv till dagens musiker tar violinisten Aleksi Kotila och pianisten Virva Garam vid och börjar spela Sibelius violinkonsert. Eleverna sitter stilla och lyssnar till slut och vill sen inte lämna salen.

Enligt mig visar elevernas reaktioner tydligt att vi inte ska undervärdera dem utan ge dem högklassig kultur och nycklar till sitt eget kulturarv. Vi ska satsa på barnkulturen. Vilket vi också visat med dessa projekt. Vi på DOT hoppas att Annegården också i framtiden kan verka som ett laboratorium där nya konstpedagogiska metoder utvecklas.

Anne Sandström, regissör för stadsvandringarna, verksamhetsledare DOT rf, Rektor Teaterskolan DOT

☞ Jean Sibelius jättää musiikkinsa perinnöksi tuleville sukupolville kaupunkikierroksella 2015.

Tila muuntuu moneksi

Teksti Erja Mehto

Annantalon rakennuksen historia juontuu reilun sadan vuoden päähän. Vuonna 1886 Annankadulle valmistuneen komean ruotsinkielisen koulurakennuksen (Anne-gatans svenska folkskola) suunnitteli nuori arkkitehti *Gustaf Nyström*, jota nykyisin pidetään yhtenä ammattikuntansa merkittävistä tekijöistä. Muiden aikansa arkkitehtien tapaan Nyström käytti antiikin pylväsjärjestelmiä symboloimaan rakennuksen käyttötarkoitusta. Niinpä julkisivun toisen kerroksen ikkunarivistöä rytmittävät joonialaiset pilasterit, joita klassisen ihanteen mukaan käytettiin yliopistoissa ja kouluissa. Vaikka Gustaf Nyströmin tyylivalinnat nojasivatkin historiaan, oli hän arkkitehtinä uudistaja, jonka mielestä rakennukset piti suunnitella ajan uudet tekniset mahdollisuudet huomioon. Niinpä koulutalossa oli käytössä juokseva vesi ja höyrykoneen voimalla toimiva sähkövalo.

Julkisivun äärimmäinen symmetria toistui koulurakennuksen sisätilojen pohjakaavassa selkeytenä ja tehokkuutena. Kahta ensimmäistä kerrosta hallitsivat avarat ja valoisat keskikäytävät, joista päästiin 15 luokkahuoneeseen. Valoa ja juhlavuutta käyttäville tiloihin toivat myös toiseen kerrokseen johtavien portaiden länteen suuntautuvat suuret ikkunat.

Vuoteen 1969 asti rakennus toimi kouluna. Sen jälkeen talo oli kaupungin ja eri järjestöjen tilapäiskäytössä. Vuonna 1987 tässä Suomen rakennustaiteen museon luokittelun mukaan rakennustaiteellisesti ja historiallisesti erittäin arvokkaassa koulurakennuksessa aloitti toimintansa usean vuoden suunnittelutyön tuloksena Annantalon lasten ja nuorten taidekeskus.

Lasipääty eri tavoin

Nyströmin luoma arkkitehtuuri soveltui hyvin monitaiteisen taidekeskuksen tarpeisiin. Avarista luokkahuoneista tehtiin taideluokkia ja tilaa löytyi hyvin niin toimistolle, taideopettajien huoneelle kuin myös kahvilallekin.

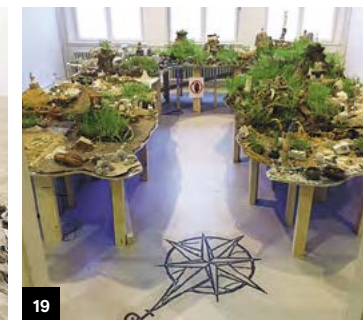
Esitystoiminta käynnistyi juhlasalissa, ja ensimmäisen kerroksen pohjoispäädystä rajattiin tilat näyttelytoiminnalle. Toisen kerroksen korkea käytävä ja sen molemmissa päissä ikkunallisilla väliseinillä erotetut, lasipäädyiksi kutsutut tilat sopivat luontevasti mm. näyttelytiloiksi.

Lasipäädystä varsinkin eteläinen sai ajan oloon erilaisia rooleja näyttelytoiminnassa sekä monia taideopetukseen liittyviä käyttötarkoituksia. Lasipääty on selkeä tila, joka on sopivan pieni (n. 30 m²) helposti muokattavaksi ja muunneltavaksi. Taidekeskuksen 35 toimintavuoden aikana tilaan on luotu uusi ilme ja sisältö yli 200 kertaa. Taiteen muuttuvat toimintatavat ja taideopetuksen painotukset ovat näkyneet konkreettisesti tilassa. Se on ollut mm. perinteinen näyttelygalleria, kulttuurinäyttelyiden lavastettu tila, yhteisötaiteen projektien työpaja ja residenssitaiteilijoiden harjoittelu- ja tapahtumatala. Suoraan taideopetusta lasipääty on palvellut silloin, kun se on toiminut opetusteemojen havainnointi- ja elämystilana, esim. värlaboratoriona ja eri aistien kokeiluhuoneena. Päädyn sijainti taideluokkien naapurina on tehnyt siitä myös hyvin saavutettavan – lasten on helppo tulla tilaan, vaikkapa vain piipahtamaan kesken taidetunnin.

Joskus tyhjä tila on taidekeskuksen inspiroivin ja luovuutta ruokkivin paikka. Tämä on toteutunut usein lasipäädyn kohdalla. Kun sen näkee tyhjänä, nousee mieleen ajatus, minkälaisen uuden maailman siihen voisi seuraavaksi luoda.

Lasipäädyn helmiä 1989–2021

1. Egyptistä, 1989
2. Mayat ja atsteekit, 1990
3. Sundiatan perilliset, afrikkalainen koti, 1991
4. Tökaidō, japanilainen koti, 1993
5. Kylässä keskiajalla, keskiaikaisen kirkon rakennustyömaa, 1994
6. Siperia – Tundran ja taigan kansat, uhri-lehto, 1995
7. Koristautumisteeman näyttely, kuvataiteilija Kimmo Schroderuksen teoksia, 1997
8. Antiikin kauniit ja rohkeat, 2000
9. Sururunotila, Eppu Nuotio, Katja Tukiainen ja Tiina Aromaa, 2003
10. Lentoon, sanoi Leonardo da Vinci, 2005
11. Saranakappeli, liittyi Giotto-näyttelyyn, 2007–08
12. Jälkiä ja merkkejä, Annantalon taideopettajien, kuvataiteilija Elisa Rovamon ja keraamikko Saana Murtin teoksia, 2012
13. Taiteilijaresidenssi, tanssitaiteilija Riku Immonen, 2014
14. Afganistanilainen teehuone, yhteistyö kuvataiteilija Tikke Tuuran kanssa, 2015
15. Viimeinen delfiini, kuvataiteilija Veijo Setälän interaktiivinen teos, 2016
16. Taiteilijaresidenssi, koreografi Favela Vera Ortiz, tanssija Jukka Tarvainen. Teos Aventuristi, 2016
17. Tiilitehdas, Annantalon yhteisötaideprojekti, 2017
18. Paperitiikerin luolasto, Taideneuvolan työpajapäivän yhteisöteos, 2017
19. Terra tuntematon, Annantalon yhteisötaideprojekti, 2019
20. Tuhotulva. Taideneuvolan työpajapäivän leikittävä installaatio, 2021

Hyveiden ja paheiden kuvat

Lasten ja nuorten kuvat tämän päivän hyveistä ja paheista lähtökohtana keskiaikainen Giotton kuvakertomus.

Syksyn 2007 kulttuurinäyttely *Mestarimaalarin täydellinen ympyrä. Giotton kuvakertomus Padovan Arena-kappelissa* Annantalossa oli sukellus keskiajan taiteeseen länsimaisen maalaustaiteen isäksi kutsutun italialaisen taiteilijan Giotto di Bondonen ohjaamana. Se toteutettiin yhteistyössä Italian kulttuuri-instituutin ja Helsingin yliopiston taidehistorian oppiaineen kanssa. Ydin sijaitsi talon juhlasalissa, joka oli otettu näyttelykäyttöön. Tilaa hallitsi toisinto Padovan Arena-kappelista, jonka neitsyt Marian ja Jeesuksen elämästä kertovan, seinillä kehänä kiertävän sadan kuvan sarjan tekoon Giottolta työryhmineen meni pari vuotta. Giotto toi maalaustaiteeseen syvyyden ja tilan tunnun sekä henkilöiden vahvasti ilmaistut inhimilliset tunteet. Kappelin Raamatun tarinoin perustuva kuvakertomus täyttää koko kappelin sisätilan. Alimmaiseen kuvarivistöön on maalattu kristilliset hyveet ja paheet ihmishahmoina.

Kappelin toisinnon rinnalla talossa oli esillä nykytaiteilijoiden teoksia, jotka käsittelivät samoja inhimillisen elämän alueita kuin Arena-kappelin freskot. Kuvataiteilija Petri Kaverman installaatio juhlasalissa avasi Giotton kuvakertomuksen freskotekniikkaa ajallisena tapahtumana. Galleriatiloissa oli taidegraafikko Kuutti Lavosen tunnevoimaisia varhaisia maalauksia ja grafiikan vedoksia raamatullisista aiheista. Talon toisen kerroksen pohjoisessa lasipäädyssä pääsi tutustumaan Bimba Landmanin kirjan Poika nimeltä Giotto alkuperäiskuvituksiin.

Kappelin toisinnon rinnalla talossa oli esillä nykytaiteilijoiden teoksia

Lasten ja nuorten Saranakappeli

Arena-kappelissa hyveet ja paheet oli maalattu seinälle toisiaan vastapäätä. Tyyneyden vastakohtana on viha, toivon vastakohta epätoivo, anteliaisuuden kateus, uskon epäusko, oikeuden epäoikeudenmukaisuus, viisauden hulluus ja kestävyuden epävakaus. Hurrjimpia hahmoja on Kateus, jonka kieli on muuttunut käärmeeksi ja jonka jalat ovat tulella. Syksyn aikana Annantalon oppilaat tutustuivat Giotton maailmaan. Arena-kappelin hyveitä ja paheita kuvaavat hahmot herättivät pohtivaa keskustelua siitä, miten hyvä ja paha koskettavat meitä tänä päivänä ja mitkä ovat meidän aikamme hyveitä ja paheita.

Näissä keskusteluissa syntyi ajatus maalata Annantalon oma kappeli, jossa hyveet ja paheet Giotton maalausten tavoin kohtaisivat kuvina vastakkaisilla seinillä. Sopiva tila löytyi nopeasti – kakoskerroksen eteläinen lasipääty oli tyhjänä ja näyttelykalenterissa oppilaiden kappelihankkeelle voitiin osoittaa aikaa koko syksy ja tuleva kevät, jolloin kappeli voisi olla auki yleisölle. Tilan valkoisia seiniä alettiin ruuduttaa (yksi ruutu = 22 × 22 cm). Jotkut ruudut saivat päälle saranoilla avautuvan pikkuoven. Tästä syntyi nimi Saranakappeli.

Tilan valmistelutöiden aikana taide-ryhmissä pohdittiin, mitkä hyveet ja paheet parhaiten kuvastaisivat meidän aikaamme. Koska ehdotusten lista oli pitkä, joukosta valittiin ne, jotka saivat suurimman kannatuksen. Hyveistä valikoituivat ekologisuus, anteeksianto, anteliaisuus, rohkeus ja rakkaus ja paheista kostonhimo, viha, ahneus, tuhlaus ja pelkuruus. Tuona syksynä ajatus hyvästä ja pahasta kosketti oppilaita yllättävästi ja syvästi, kun Jokelassa tapahtui vakava kouluampuminen marraskuussa kappelin kuvitustyön ollessa käynnissä.

Eri taideryhmissä ja 5×2-opetuksessa opiskelleet 5–18-vuotiaat lapset ja nuoret kuvittivat Saranakappelia usean kuukauden ajan. Joskus paikalla oli kokonainen ryhmä, joskus yksittäisiä oppilaita eri ryhmistä. Yleensä tilassa oli aina joku työn touhussa ja päädyn ohi kulkijoilla oli mahdollisuus seurata työn etenemistä. Noin 400 lasta ja nuorta piirsivät ja maalasivat oman tulokintansa suoraan kappelin ruudutettuihin seiniin.

Kappelin kuvittamisessa työskenneltiin samanaikaisesti sekä hyvin yksilöllisesti että yhteisöllisesti, ja jokaisen tekijän oma, yksityinen kuva oli selkeästi osa suurta, yhteistä teosta.

Viha

Kuka minä olen?

Koristautumisteema

Annantalon

taideopetuksessa

Teksti
Erja Mehto

Teemalähtöisestä työskentelystä muodostui talon opetusta yhdistävä ja eheyttävä tekijä jo Annantalon alkuaikoina, sillä taideopetukselle ei ollut kirjattu opetussuunnitelmaa. 1990-luvulla Annantalossa tehtiin lähes vuosittain suuria, talon

kaikkiin tiloihin levittäytyviä kulttuurinäyttelyitä. Näissä laajoissa, monien tahojen yhteistyönäyttelyissä esiteltiin mm. Japanin ja Länsi-Afrikan kulttuuria, Suomen keskiaikaa ja Siperian alkuperäiskansojen elämää. Talon taideopetukselle kulttuurinäyttelyt olivat odotettuja ja sisällöllisesti rikkaita aarreaittoja, ja niistä muodostuikin melkein pä automaattisesti yhteisiä opetusteemoja. Näyttelyjen valmistelussa kertyi paljon sisältömaterialiaa, jota hyödynnettiin taideopetuksessa, ja mikä hauskinta, suurnäyttelyiden aikana esillä olevaan teemaan pystyi kirjaimellisesti astumaan sisään vain avaamalla luokan oven näyttelyyn talon käytävillä: ykskaks oltiin siperialaisessa uhri-lehdossa tai afrikkalaisella kaivolla, japanilaisessa kodissa tai keskiaikaisessa kirkossa. Kulttuurinäyttelyiden tarjoamien aiheiden ohella taideopetusteemoina ovat olleet esim. eläimet, luonnonilmiöt, unet ja värit. Nämä teemat ovat nousseet talon yhteisistä keskusteluista ja taiteen ajankohtaisista aiheista.

Teemallisessa työskentelyssä ovat olleet läsnä erilaiset tieteen ja kulttuurin lähestymistavat, ja teeman herättämiin ajatuksiin ja kysymyksiin on haettu vastauksia taiteen keinoin. Ilmiöitä voi lähestyä monelta kantilta: esteettisenä elämyksenä, salaperäisenä arvoituksena tai tieteen faktana. On tärkeää, että opetusprosessi on vuorovaikutteinen ja yksilöllinen. Kaikkea ei lyödä lukkoon heti alussa, vaan työskentelyn edetessä lapset voivat vaikuttaa siihen, mitä ja miten asioita käsitellään. Lasten omille kysymyksille ja ajatuksille on tilaa. Parhaimmillaan teematyöskentely luo lapsille kuvaa maailmasta, joka on moniselitteinen, eri tekijöiden ja käsitteiden verkosto.

Teemaprosessin edetessä on tarvittu kaikkien talossa työskentelevien osaamista. Näkyvin työ on tehty taidetunneilla, mutta tärkeää on ollut myös opetusmateriaalien tuottaminen ja opetuksen vaiheiden dokumentointi ja arviointi. Teemaan liittyvät asiantuntijaluennot talon opettajille ja henkilökunnalle ovat syventäneet tietämystä ja tuoneet yhteisen asian äärelle. Usein teeman työstäminen on päättynyt yhteiseen näyttelyyn, jossa lapset sekä muut talossa kävijät näkevät, miten eri tavoin asiaa on käsitelty.

Nykytaiteen ja opetusteeman vuoropuhelu

Syksyllä 1995 taideopetuksessa valittiin vuoden opetusteemaksi aistit. Taustalla oli ajatus siitä, että näköaisti ja näkeminen tuntuivat olevan ylikorostuneet opetuksessa. Suljimme siis silmämme ja avasimme muut aistit. Tämä toi työskentelyyn uutta kehollisuutta ja vahvaa aistisuutta.

Seuraavan kevään oppilastyönäyttely avasikin yleisölle mahdollisuuden monipuolisiin ja yllättäviin aistikokemuksiin. Esillä oli kuultavia, kosketeltavia, katsottavia ja haisteltavia teoksia, kuten tuoksuvia veistoksia, haptisia maalauksia ja romusoittimia.

Kokemuksellisuuden ja kehon vahvan läsnäolon merkitys vahvistui aistiteeman yhteydessä. Tätä havaintoa haluttiin syventää hakemalla uusi näkökulma, jossa mieli ja sisäinen maailma olisivat vahvemmin mukana kehon rinnalla. Näin syntyi ajatus koristautumisesta jatkoteemaksi. Innostus kehollisuuden tutkimiseen ei saanut vauhtia ainoastaan opetustyössä syntyneistä kokemuksista vaan sen nosti esille myös tuon ajan taide, jonka ykköskohde tuntui olevan ihmiskeho.

Kehollisuus 1990-luvun taiteessa

Annantalon taideopetuksessa oltiin hyvin tietoisia siitä, mitä nykytaiteessa tapahtui, ja haettiin vaikutteita niin suomalaisesta kuin kansainvälisestäkin taiteesta. Kiinnostavia tekijöitä löytyi mm. performanssi- ja tilataiteen sekä maa- ja käsitetaiteen parista. Ateneumin laaja nykytaiteen näyttely Ars 95 ohjasi kiinnostuksen keholliseen ihmiseen taiteen kohteena. Helsingin kaupungin taidemuseo (nyk. Helsingin taidemuseo HAM) esitteli samoihin aikoihin silloisessa museorakennuksessaan Meilahdessa maailman taiteen näkyvien ja siihen vahvasti vaikuttaneiden taiteilijoiden *Louise Bourgeoisin* (v. 1995) ja *Ana Mendieta* (v. 1996) taidetta laajoissa näyttelyissä. Talvella 1997 oli vuorossa omakuvistaan tunnettu meksikolainen taideemaalari *Frida Kahlo*. Näiden taiteilijoiden taide tuli tutuksi Annantalon oppilaille näyttelykäynneillä ja niitä täydentävän opetusmateriaalin kautta.

Annantalon taideopetuksessa oltiin hyvin tietoisia siitä, mitä nykytaiteessa tapahtui, ja haettiin vaikutteita niin suomalaisesta kuin kansainvälisestäkin taiteesta.

↑ Kimmo Schroderuksen nahasta valmistettuja tatuoitujen ihmisten kuvia ja pehmeä luuranko Annantalon Koristautumisnäyttelyssä.

Ana Mendieta (1948–1985) oli kuubalaissyntyinen, Yhdysvalloissa toiminut kuvanveistäjä ja performanssi- ja videotaiteilija. Hänet tunnetaan mm. laajasta sarjasta maisemaan rakennetuista, maasta ja kehosta koostuvista silueteista.

Frida Kahlo (1907–1954) oli meksikolainen taidemaalari, joka tunnetaan laajasta sarjasta omakuvia. Maalauksissaan hän käsittelee mm. elämänsä raskaita kokemuksia, kuten vammautumista, ja niihin liittyneitä tunteita. Kahlon teoksissa heijastuu Meksikon alkuperäiskansojen kulttuurin vahva värimaailma.

Louise Bourgeois (1911–2010) oli ranskalaissyntyinen kuvanveistäjä ja piirtäjä, joka muutti vuonna 1938 New Yorkiin. Bourgeoisin piirrosten ja veistosten taustalla ovat usein hänen lapsuudenkokemuksensa, ja teoksissa on vahva psykologinen sekä seksuaalinen lataus.

Teemana koristautuminen

Opetusteeman prosessi työskentelyineen ja näyttelyineen on kestänyt Annantalossa yleensä reilun vuoden. Tämän lisäksi tulee vielä teematyöskentelyä edeltävä paneutumisen aika, jolloin opettajat kypsyttelivät ja ideoivat teemaa mielessään ja yhteisissä kokouksissa.

Yleensä teemalla on ollut opettajavetäjä. Vetäjän työ on ollut monipuolinen ja sisältänyt sekä tuottajan että kuraattorin työtä. Koristautumisteeman yhteydessä tähän työhön pyydettiin tekstiilitaiteilija *Virpi Vesanen-Laukkanen*, joka oli talon tekstiilitaiteen opettaja. Avukseen Virpi sai Annatalon henkilökunnasta koostuvan työryhmän, johon kuuluivat vastaava taideopettaja Erja Mehto, näyttelysuunnittelija Mauri Tahvonen sekä tiedottaja Leila Heimonen.

Koristautumisen teematyöskentely tapahtui sekä koululuokille suunnatussa 5×2-taideopetuksessa että eri-ikäisten (n. 4–18 v) vapaa-ajan taideryhmissä. Opetusmateriaalit avasivat erilaisia näkökulmia koristautumiseen. Esimerkiksi Annantalossa mittatilaustyönä tehtyjen diasarjojen aiheena olivat vartalon ja kasvojen koristelu, päähineet ja kampaukset sekä vaatetus ja korut. Työskentely taideryhmissä osoitti, että leikitely naamioitumisella ja koristautumisella on oman identiteetin tutkimista ja oman itsen uudelleen keksimistä. Pohdintaa ryhmissä herätti myös se, miten kulttuurimme vaikuttaa koristautumiseen ja milloin koristautuminen on kiellettyä ja milloin toivottua.

Taideryhmät ovat perinteisesti itse valinneet tavat työstää ja rajata opetusteemaa. Nyt ryhmille annettiin myös kaksi yhteistä tehtävää. *Ensimmäinen oli korun suunnittelu* ja sen toteutus. Suunnittelussa toivottiin otettavan huomioon kunkin taideaineen ominaislaatu (esim. graafinen, veistoksellinen tai maalauksellinen koru) ja pohdittavan vastakohtapareja erottumisen-samaistuminen ja houkutus-torjunta. Lisäksi kysyttiin, voisiko koru puhutella eri aistejamme ja millainen olisi soiva, tuntuva tai maistuva koru? Opettajille järjestettiin etukäteen myös korukurssi, jossa he saivat haltuunsa erilaisia koruntekemisen tekniikoita. *Toinen tehtävä oli vartalon koristelu* ja tuloksen tallentaminen valokuvaksi yhteisessä valokuvaamossa. Ryhmissä opettajien apuna oli maskeeraajia, jotka taisivat ihon maalauskoristeluun. Tämä tehtävä sai ideansa ranskalaisen kuvataiteilijan *Annette Messengerin* puukynin ja akryylivärein koristelluista, vartalon osia kuvaavista valokuvista. Koristautuneista oppilaista otettiin kymppikuvat ja näistä rakennettiin yhteinen valokuvalakana, joka sai nimen *450 tapaa koristautua*. Nimi kertoi, että mukana olivat lähes kaikki Annatalon taideryhmien oppilaat laajasti eri taideaineista.

Taideopettajien sitoutumisesta

Jotta teematyöskentely todella onnistuu, täytyy taideopettajien innostua aiheesta ja sitoutua pitkäjänteiseen työskentelyyn. Tässä ovat auttaneet kiinnostava teema ja teemaan liittyvän inspiroivan opetusmateriaalin paneutunut valmistaminen. Yhteiset kokoukset ja ajatusten vaihto matkan varrella ovat tärkeitä ja avaavat mahdollisuuksia yhteistyöhön opettajien ja ryhmien välillä. Koristautumisteeman aikaan opettajakokouksissa jaettiin opetuskokemuksia, ideoitiin Virpin johdolla tulevan näyttelyn sisältöjä ja kuultiin luentoja maailman kulttuurien koristautumisperinteistä.

Keskusteluissa oli myös tilaa kriittisille arvioinneille (mm. kiiltävä ja askartelumainen työskentelymateriaali koettiin haastavaksi ja sisällöltään ohueksi). Tämä ajatustenvaihto johdatti pohtimaan materiaalien ja tekotapojen merkityksiä myös laajemmin taideopetuksessa.

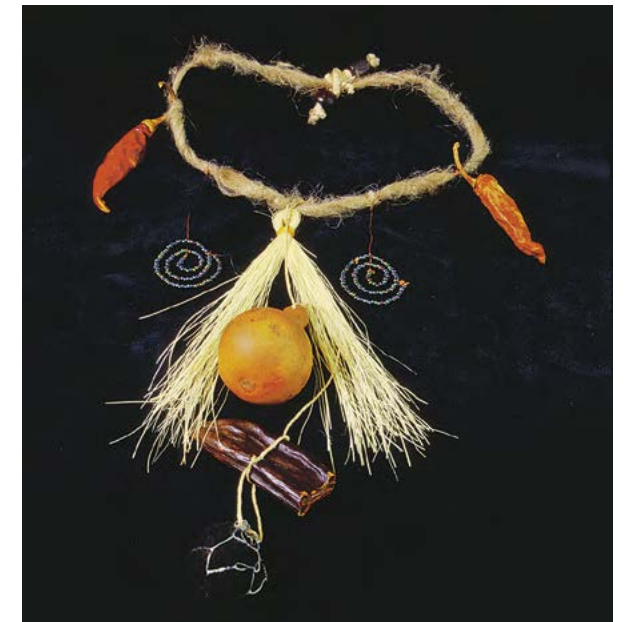
Karnevaalit ja näyttely – koristautumisen huipennus

1997 Annantalo täytti 10 vuotta, ja sitä juhlittiin järjestämällä karnevaalijuhlat huhtikuussa. Valmistautuminen synttär juhliin alkoi hyvissä ajoin jo joulun jälkeen. Oppilaat saivat kotiin kevätkarnevaalien kutsukirjeen, jossa kerrottiin myös, että juhlassa voi osallistua Paras puku -kilpailuun. Asusteita saattoi valmistella sekä kotona että taideryhmissä Annantalossa. Juhla huipentui yhteiseen macarena-tanssiin tanssi-legendan *Aira Samulinin* ohjaamana.

Karnevaalit olivat myös koristautumisnäyttelyn avajaiset. Kahdessa kerroksessa, ympäri taloa oli lasten ja nuorten eri tekniikoilla toteuttamia teoksia. Niiden nimet viittasivat keholliseen koristautumiseen: *Jättiläisen sormukset* (jättisuuret keramiikkasormukset), *Heavymetal-tatuoinnit* (viivasyövytys nahalle), *Kengässä on voimaa* (savikengät), *Kerro, kerro kuvastin* (peilit) ja *Kaikenlaiset päät tässä nyt näät, kohta alkaa häät* (keraamiset veistokset).

Koska nykytaiteen näkökulmat kehollisuuteen olivat olleet esillä taideryhmien työskentelyssä pitkin vuotta, kutsuttiin näyttelyyn osallistujiksi myös viisi tätä omilla tavoillaan käsitellyttä taiteilijaa. He olivat *Aino Favén*, *Helena Hietanen*, *Taina Kontio*, *Katarina Koskivaara* ja *Kimmo Schroderus*. Tämä oli ensimmäisiä kertoja, jolloin Annantalon näyttelyssä lasten, nuorten ja taiteilijoiden teokset olivat esillä rinnakkain.

Koristautumisteemaan liittyi myös aiempi, maaliskuinen Suuri veistosviikonloppu, jonka vetivät Annantalon taideopettajat, kuvataiteilijat *Marjo Levlín* ja *Antti Arkoma*. Viisitoista yli 9-vuotiaasta oppilasta rakensi silloin kaksi isoa alastonta ihmishahmoa vaahtomuovista, kipsistä ja kankaasta. Valtavat, noin neljä metriä pitkät, lattialla makaavat hahmot saivat nimekseen Eeva, suuri nainen ja Sergei, suuri mies. Näillä oli merkittävä jatkorooli näyttelyssä: kävijät pääsivät nyt valmistamaan jättikoruja hahmoille ja piirtämällä tai maalaamalla tatuoimaan niiden alastonta ihoa. 1990-luvun lopussa tatuoinneilla koristautuminen ei ollut niin yleistä kuin tänä päivänä ja suuret ilkosen alastomat tatuoidut hahmot herättivätkin ihmettelyä ja hyväntahtoisia hymyjä.

Heimokulttuureissa koristautuminen on usein vahvasti visuaalista ja tärkeä osa yhteisöllistä elämää. Näkymän tällaisiin kulttuureihin tarjosi näyttelyssä pyörinyt multivisio, jossa diakuvilla esiteltiin erilaisia tapoja koristautua. Nämä pitkää perinnettä edustavat, edelleen elinvoimaiset esimerkit olivat käsien hennaus Tunisiassa ja Jemenissä, sing-sing-juhla Papua-Uusi-Guineassa ja korut Tansaniassa ja Keniassa.

Avoimet koristautumissunnuntait

Neljänä sunnuntaina näyttelyssä oli avointa toimintaa kaiken ikäisille, aiheina muuksi muuttuminen, koru, vie-raat kulttuurit sekä nykyaide ja ruumiillisuus. Asian-tuntijat luennoivat kunkin päivän aiheesta ja näyttelyn taiteilijat avasivat taiteellisen työskentelynsä taustoja. Työpajoissa saattoi syventää päivän aihetta oman tekemisen kautta tai asettua vain rennosti malliksi meikkaajille, kampaamokoulun kampaajaopiskelijoille ja somaliyhteisön hennatatuojille, jotka loihtivat omia taideteoksiaan kohteidensa iholle ja hiuksiin. Yhden sunnuntain tapahtumaan liittyi myös siihen aikaan uusinta uutta oleva digitaalinen kuvankäsittely, jossa koristautuneet lapset kuvattiin ja kuvaa käsiteltiin tietokoneella vieläkin villimmän näköiseksi.

Julkisuudessa Koristautuminen-näyttely ja sen tapahtumat saivat paljon huomiota.

Ilta-Sanomien toimittaja *Satu Tiainen* oli näyttelystä kertovassa jutussaan innostunut lasten tekemistä koruista ja hänen mielestään ne ”— houkuttavat, pelottavat ja vangitsevat. Materiaaleissa ei ole sää-telty mielikuvitusta: rautalankaa, tekstiiliä, kiveä... ja yllätys, yllätys – monet koruista on omistettu äidille. Korut siis edelleen liitetään lähes yksinomaan naiselli-suuden korostamiseen.” (18.4.1997 Ilta-Sanomat)

Suomenmaan toimittaja *Anja Huumon* näyttely saa miettimään ikuisuuskysymystä Kuka minä olen? ja jutussaan hän sanookin: ”Alkukantaisissa yhtei-söissä koristautuminen oli ihmisen merkki. Kyky muokata vartaloon erotti ihmisen luonnosta ja liitti hänet yhteisön jäseneksi. Iho oli ensimmäinen maa-lauspinta.” Lasten koristautumisesta Huumo kirjoit-taa, että se voi olla paitsi halua jäljitellä aikuisia, myös tarvetta muuttua toiseksi. Roolihahmon alla pelokas voi muuttua rohkeaksi ja arkipäiväisen näköinen prinsessaksi. (22.4.1997 Suomenmaa)

Helsingin Sanomien *Säde Nenonen* tuo jutussaan esille koristautumisteeman kytköksen performanssi-taiteen kautta ruumiilliseen läsnäoloon ja kehoon tai-teen materiaalina. Hän mainitsee tästä esimerkkinä Annantalon silloisen kuvataideopettajan *Pia Lindma-nin* ja hänen oppilaidensa muodostaman performans-siryhmän *Gloria Sisters'in* 10 käytöksessä eli Jane karjaisee leijonat koolle-esityksen koristautumisnäyt-telyn päättäjäisissä. (HS 18.5.1997)

Koristautumisen jatkot

Taideopetuksessa

Monet Annantalon opetusteemat ovat jääneet elä-mään opetuksen sisältöihin ja pedagogisiin käytän-töihin. Teeman vaikutus on voinut näkyä opetuksessa vielä vuosien päästä. Näin kävi myös koristautumis-teeman kanssa. Hyvin valmistetut diasarjat palveli-vat vuodesta toiseen ja ne vauhdittivat päähineistä, kampauksista ja koruista kiinnostuneiden oppilai-den ideointia. Käytöstä ne poistuivat vasta kun kaikki opetusmateriaali alkoi olla sähköisessä muodossa ja talon viimeiset diaprojektorit sammuiivat. Myös ope-kinjaston koristautumiskirjat kuluivat käsissä vuosien varrella.

Talosta ulos

Teemasisällöt ja työskentelyn tulokset ovat usein levinneet myös talon ulkopuolelle. Koristautuminen-näyttelyn oppilastöistä rakennettiin pieni ja rajattu, kuljetuslaatikkoon mahtuva kiertonäyttely nimeltään Koristautumisessa on taikaa. Näyttely oli esillä mm. Tallinnassa Kullon lastengalleriassa sekä Lönnströ-min taidemuseossa Raumalla. Lisäksi koristautu-misen teematyöskentelystä on kerrottu luennoimalla monissa taidekasvatusseminaareissa Suomessa ja ulkomailla, esim. Liettuassa.

Kulttuuripääkaupunkivuonna

Vuonna 2000 Helsinki oli yksi Euroopan kulttuuripää-kaupungeista. Vuoden ohjelmistoon kuului Kontti 15 -projekti, jossa eri ikäisille suunnattua taidetyöpajatoi-mintaa oli tarjolla kolmen viikon ajan merikonteissa kes-keisillä paikoilla pääkaupunkiseudulla. Annantalo osal-listui projektiin, ja koristautumisteeman vetäjä Virpi Vesanen-Laukkanen suunnitteli työpajan, joka pohjau-tui aikaisempaan työskentelyyn ja jonka lähtökohtana oli samastuminen ja erottuminen. Työpajassa satunnai-set ohikulkijat – lapset, nuoret ja aikuiset – suunnitteli-vat ja toteuttivat korun. Lähes jokainen koru dokumen-toitiin kuvaamalla ja tekijät kertoivat korustaan kirjoit-tamalla. Konttipaja matkasi ympäri Helsinkiä. Ensिमäinen työpajan pysähdyspaikka oli kaksi viikkoa Fo-rumin kulmalla, jalkakäytävällä metron sisäänkäynnin vieressä, sitten viikon Hietalahden uimarannalla ja lo-puksi viikonloppuna Kaivopuistossa. Reilu 600 ohikul-kevaa kaupunkilaista, etupäässä mahdollisuudesta yl-lättyneenä, toteutti koristautumiskontissa oman ko-run, piirsi siitä kuvan ja kirjoitti korunsa merkityksestä.

1995

ARS 95
Ateneumissa –
keskiössä ihminen

Louise Bourgeois
kaupungin
taidemuseossa
Meilahdessa
28.4.–16.7.1995

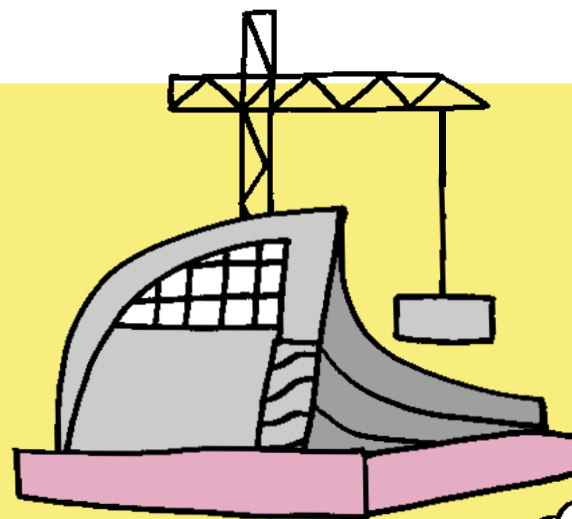
1996

KEVÄT

Annantalo 10 v lähestyy.

Miten yhdistää juhla-
vuosi ja teemaopetus?
Syntyy kuningasidea:
koristautuminen. Tuotta-
jakuraattoriksi taideope-
tekstiilitaiteilija Virpi
Vesanen-Laukkanen.

Samanaikaisesti
meneillään taideope-
tuksen teema Aistit.
Lasten aistiteokset
esille – aistitiloja, tuok-
suvia veistoksia, sävel-
lyksiä romusoittimille.

Taidemaailmassa
vahvasti esillä kehollis-
uus, kehon muokkaus,
tatuoinnit, performans-
sit, moniaistisuus, valo-
kuva, videotaide.
Kiasmaa rakennetaan
vaaleanpunaisen aidan
ympäröimänä.

**Hankitaan ja
valmistetaan
opetusmateriaalia**
– diasarjoja,
kirjoja, taidekuvia.

**26.9. Taideopetuksen
kokous.** Mielen ja
kehon yhdistävä
koristautuminen. Onko
tämä taidetta? Taide-
ryhmille yhteiset tehtä-
vät 1. koru 2. oman
kehon koristaminen,
valokuvaus (studiossa).

**23.11. korukurssi
opettajille**

**Suuri kuvanveisto-
viikonloppu.** 15 yli
9 v nuorta rakentaa
suuret alastomat
ihmishahmot (ä 4 m):
Eeva ja Sergei.

**Kahden viikon
valokuvausstudio,**
jossa kuvataan koris-
tautuneita lapsia.
Syntyy kymppikuvista
rakentuva teos
450 tapaa koristautua,
koko 480 × 140 cm.

**21.3. Taideopetuksen
kokous.** Miten teema-
työskentely on sujunut?

**Annette Messengerin
kirja inspiraationa**

**20.3.–6.4.
Tatuoitu ahvenan-
maalainen galleriassa.**
Annantalon tuottajalle
tehdään tatuointi.

**Taideopetuksen kevät-
kokous kulttuuri-
keskus Caisassa 9.1.**

Inspiraatioluento:
hopeaseppä Eero
Taskinen kertoo
Papua-Uusi-Guinean
nambiok-heimon
koristautumisriiteistä.

KEVÄT

**Frida Kahlo
kaupungin
taidemuseossa
28.1.–24.4.1997**

1997

**La 12.4. Annantalo
10 v juhlarakentaa ja
Koristautuminen-
näyttelyn avajaiset.**
Tanssilegenda
Aira Samulin johdattaa
juhlaväen tanssiin.

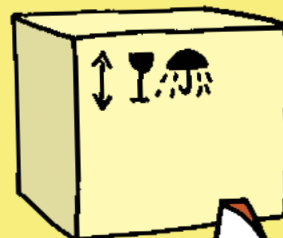

**12.4.–23.5. Koristau-
tuminen-näyttely.**
Lasten ja taiteilijoiden
teoksia ensimmäistä
kertaa rinnakkain.
Luentoja nykyaiteesta,
työpajoja. Näyttely-yleisö
tatuoi Eevaa ja Sergeitä
ja tekee heille koruja.

18.5. Taikinaa!
Nykytaidesunnuntai.
Taideopettaja Pia Lind-
manin ja oppilaiden
(Gloria Sisters) perfor-
manssi 10 käytöksessä
eli Jane karjaisee lei-
jonat kasaan, jossa
Pia leivotaan taikinaan.

SYKSY

Näyttely on the road:
Koristautumis-
näyttelystä tehdään
pikkunäyttely, joka
mahtuu pyörillä
kulkevaan puuboxiin
– Rauma, Turku,
Tallinna, Islanti, Liettua

KESÄ

2000

**Koristautumisen
työpajakontti Forumin
kulmalla.** "Tekemäni
koru on urbaani luomus.
Se symboloi sieluani,
joka pyrkii ulos, mutta
avainta ei ole vielä
löytynyt." Mikko 16 v

Taiteilija- opettaja teema- työskentelyn tuottajana

Virpi Vesanen-Laukkanen tuli tekstiilitaiteen opettajaksi juuri avattuun Annantaloon tammikuussa 1987. Talo aloitti toimintansa kylmissä oloissa: ikkunan puitteiden välistä tihkui pyrylunta ja oppilaat istuivat luokassa toppatakit päällä.

Virpi Vesanen-Laukkanen, taiteilija, taidepedagogi

1987–2001 Tekstiilitaiteen opettaja Annantalossa
1996–1997 Annantalon koristautumisteeman vetäjä Toiminut opettajana myös mm. Aalto-yliopistossa ja Helsingin työväenopistossa Omia teoksia esillä useissa näyttelyissä sekä kotimaassa että ulkomailla
2008 Vuoden taiteilija (Ornamo Design Award)

1983 Tekstiilitaiteilija, Taideteollinen korkeakoulu
1994 Taiteilijan pedagogiset opinnot, Taideteollinen korkeakoulu
2008 Taiteen maisteri, taidekasvatus, Taideteollinen korkeakoulu

→ Virpi Vesanen-Laukkanen ja hänen teoksensa Juhlapuku Wäinö Aaltosen Suomen neito -patsaalle, 2012.

Virpi opetti tekstiilitaidetta sekä kouluille suunnatussa 5x2-opetuksessa että iltaisin harrastajaryhmissä. Keväällä 1996

hänet kutsuttiin taideopetuksen koristautumisteeman vetäjäksi. Työkenttä oli laaja ja moninainen. Siihen sisältyi opetusteeman tuottaminen ja organisointi, mm. opetussisältöjen kehittäminen ja opetusmateriaalien valmistus, sekä näyttelyn suunnittelu, kuratoiminen ja ohjeistojen suunnittelu.

Nyt 25 vuotta myöhemmin, keväällä 2021, Virpi on Annantalolla vastaanvotava kuvataideopettajan Erja Mehdon ja silloisen tiedottajan Leila Heimosen kutsumana juttelemassa teemasta ja sen huipentaneesta näyttelystä. Pakasta on nykyään, mutta korona on hiljentänyt talon. Vain pienimmät oppilaat ovat talossa taidetunneillaan. Luokissa taideopettajat, nykyiseltä titteliltään taidekasvattajat, vetävät isommille oppilailleen tuntia etänä (digiloikka tuli räsäyksellä taideopetukseenkin). Me keskustelemme maskien takaa.

Miksi koristautuminen?

Koristautumista edelsi opetusteemana aistit, jossa oli jo aloitettu kehollisuuden tutkiminen. Koristautuminen toi tähän yhteisöllisen ja kulttuurisen ulottuvuuden. Tekstiilit, vaatteiden viestit ja muoti kiinnostivat minua. Nämä kaikki liittyivät koristautumiseen, joka kuulosti kiinnostavalta ja epätavanomaiselta taideopetuksen teemalta. Siihen oli mielenkiintoista etsiä näkökulmia yhdessä annantalolaisten kanssa.

Maailma oli kovaa vauhtia avautumassa ja etnisuus, monikulttuurisuus ja mm. maailmanmusiikki kiinnostivat suomalaisia. Niinpä koristautumisteeman työskentelyyn otettiin vahvasti mukaan vieraat kulttuurit. Niissä kiehtoivat vahva visuaalisuus – ei vain eksotiikka – ei vain eksootisuus. Tuntui, että ne myös toimivat peilinä: niitä tarkastelemalla huomasimme samankaltaisten uskomusten ja tarpeiden vaikuttavan meidänkin elämäämme. Vaatteilla, koruilla, kampauksilla (ja nykyisin myös kehon kuvioinnilla ja muokkauksella) erottaudutaan muista ja samastutaan omaan viiteriöryhmään.

Valmistauduttiin myös Annantalon 10-vuotissynttäreille ja koristautuminen sopi juhla-ajatukseseen hyvin. Synttärpäivää vietettiin sitten karnevaalien merkeissä. Karnevaaleihinhan liittyy muuttuminen, koristelu ja näyttäytyminen, esillä olo.

Taideopettajien inspiroituminen aiheesta eli miten opettajat saatiin mukaan?

Talon taideopettajille tarjottiin inspiraatioksi ja opetuksen tueksi täysi kattaus: opetusmateriaalia valmistettiin huolella, tehtiin mm. diasarjoja päähineistä ja vartalon koristelusta. Kirjoja hankittiin paljon ja asiaa käsitteleviä artikkeleita kerättiin. Silloinhan ei ollut nettiä, mistä poimia materiaalia opetukseen!

Taideryhmiä pyydettiin myös osallistumaan kahteen yhteiseen tehtävään. Toinen oli koru ja toinen valokuvalakana, joka koostui koristautuneiden oppilaiden kuvista. Kaikille opettajille korun tekemisen tekniikat eivät olleet tuttuja, joten heille järjestettiin korukurssi. Lisäksi opettajille oli asiantuntijaluentoja aiheesta. Opettajien toiveita ja tarpeita auttoi ymmärtämään se, että minulla oli takanani 10 vuoden työtalossa ja siis Annantalo, sen opettajat ja työympäristö olivat minulle tuttuja.

Annantalossa oli noin 50 eri taideaineiden melko yksin toimivaa opettajaa. Tällöin teemallisuus syventää opettajien työskentelyä ja mahdollistaa erilaiset näkökulmat ja yhteisen jakamisen. Periaatteessa opetusteema voi olla mikä tahansa – kaiken voi kokea kiinnostavana. Olennaista on se, miten teemaa käsitellään.

Teemaa myös käsiteltiin ja arvioitiin yhteisissä kokouksissa prosessin aikana, mutta ei varsinaisesti reflektoitu niin kuin se nykyisin käsitetään. Yleisesti taidekasvatuksessa reflektointi oli vasta nousemassa esille.

Oli erittäin tärkeää, että yhteistyö talon kaikkien eri työntekijöiden kanssa toimi. Kaikki tiesivät, mitä tapahtui ja missä mennään. Yhteistyö sujui hyvin. Mukana olivat näyttelytyöryhmän lisäksi muut talon opettajat, materiaalihankkija, puvustaja, näyttelynrakentaja, tuottajat, tiedottaja ja talon johto.

Toimisiko tämä teema tänä päivänä, kun puheissa ovat kulttuurinen omiminen, sukupuolitettu pukeutuminen, kestävä kehitys...?

Ei tosiaankaan toimisi tässä ajassa aivan samanlaisena. Esimerkiksi sanasto täytyisi päivittää. Myös kehollisuuteen voitaisiin lasten kanssa työskentelyssä suhtautua varautuneemmin. Nykyisin lapsia tulee erilaisista kulttuuritaustoista. Eevan ja Sergein alastomuus voisi herättää pahennusta. Aihe on kuitenkin nyt ajankohtaisempi kuin silloin. Kehoa ja kehon kuvia muokataan ja mm. instagram-maailmassa itsensä katseen kohteeksi asettaminen on yleinen normi. 90-luvulla myöskään ilmastoajattelu ei vielä ollut pinnalla, mutta ekologisuus ja ympäristötaide olivat kyllä nousussa. Se oli uutta ja innostavaa, ja myös kierätysmateriaaleja käytettiin paljon oppilaiden kanssa työskennellessä.

Uutta Koristautumisnäyttelyssä oli myös se, että lasten ja nykytaiteilijoiden teokset olivat näyttelyssä yhdessä esillä. Taiteilijat kertoivat myös oman aikuisen näkökulmansa koristautumiseen näyttelyteksteissä. Näyttelyn aikana nykytaide ja ruumiillisuus -teema oli myös esillä performanssitaiteen viikonlopputapahtumassa.

Tavoitteena oli, että kaikki lapset ja nuoret pääsisivät esille, ja se toteutui 450 tapaa koristautua -valokuvalakanan kautta. Tämä toimi yli taiderajojen, mukana oli myös lapsia esittävistä taiteista, eli lähes kaikki talon oppilaat olivat osallisina teoksessa. Ja näin myös koko opettajakunta työskenteli konkreettisesti teeman parissa.

Olet sekä taiteilija että taidepedagogi. Miten nämä näkyvät opettamisessa?

Taiteilijaopettajuus tulee hyvin esille tavassa lähestyä käsiteltävää asiaa. Taiteilijan ohjauksessa lähestymistapa on kokonaisvaltainen, silloin ei mennä tekniikka edellä. Persoonallisuus vaikuttaa: jokainen lähestyy opettamista omalla tavallaan, oman historiansa ja nykyhetkensä kautta. Taiteilijaopettaja hyödyntää opettaessaan omassa taiteessaan oivaltamiaan ja oppimiaan asioita. Välitön yhteys taidekenttään vaikuttaa myös, sieltä voi löytyä uusia tapoja käsitellä asioita.

Pedagogiikan opinnoista on ollut minulle tukea opetustyössä. Ne antavat työkaluja opetettavien asioiden käsittelyyn. Taiteilijaopettajalla opetus rakentuu taiteellisen työskentelyn pohjalta, mutta pedagoginen tietämys sen lisänä auttaa esimerkiksi siinä, ettei opettajana käytä itseään aivan loppuun. Voi katsella asioita eri perspektiiveistä suhteuttaen.

Käsillä tekeminen ja materiaalien merkitys lapsille?

Kaupunkiympäristössä materiaalisuus – koskettaminen ja työstäminen – ei ole lapsille itsestään selvää.

Ajattelun ja käsillä tekemisen välillä on yhteys. Käsillä tekemisen prosessit voivat olla aikaa vieviä ja vaativat pitkäjänteisyyttä. Lasten kanssa työskennellessä mukana täytyy olla iloa, ja askeleita otetaan pieni askel kerrallaan kohti omaa juttua. Käsillä tehtyä voi korjata ja muuttaa, ja se on hienoa.

En kuitenkaan innostu ainoastaan materiaalityyppisestä taidekasvatuksesta vaan olen tekstipohjainen taidekasvattaja. Tämä tekstipohjaisuus on tärkeää minulle taiteilijana. Olen määritellyt sen niin, että teokseni syntyvät, kun tarina ja materiaali kohtaavat.

Lapsilähtöisyys – miten se toteutui koristautumisteeman yhteydessä?

Aidosti kiinnostunut aikuinen on tärkein tekijä lapsen ja taiteen kohtaamisessa. Lapsi tuntee, että hän on ainutlaatuinen ja hänen työnsä on kiinnostava. Lähtökohtana ovat Annantalon perusperiaatteet, eli että Annantalo tarjoaa lapsille parhaat mahdolliset tilat ja ammattilaistasoiset materiaalit ja välineet. Tilat ovat paremmat kuin monesti taiteilijaopettajalla itsellään!

Koristautumisteeman käsittelyssä leikillä oli paljon tilaa, kuten muuksi muuttumista ja naamioitumista. Leikin kautta lapset oppivat uusia taitoja, asioita itsestään, kavereistaan ja muista ihmisistä.

Osallisuus ja tasa-arvo ovat läsnä jo Annantalon rakenteissa, esim. 5×2-taideopetuksessa, ja tätä kautta monilla lapsilla on mahdollisuus saada kosketus taiteeseen. Se on arvokasta! Oma pedagogiikkani koristautumisteeman yhteydessä toimi niin, että lapset olivat löytäjiä. Annoin tietyt raamit, mutta autoin lasta löytämään ja toteuttamaan oman ratkaisunsa. Kannustin lapsia omiin yksilöllisiin valintoihin. Ja mikä tärkeää: tämän mahdollisti – ja oli sen edellytys – pienet opetusryhmät ja rauhallinen tilanne ja eteneminen.

Virpi kertoo omasta taiteestaan vuonna 2021

”Taiteessani aihe määrittää toteutustavan. Teen kierätetyistä materiaaleista reliefejä, paperista pukuveistoksia ja kankaasta pehmeitä veistoksia. Käytän käsityömenetelmiä sekä tekstiilimateriaalia ja -tekniikoita. Tuotantoni käsittää myös valokuvia ja pienimuotoisia videoteoksia sekä ympäristö- ja yhteisötaideteoksia. Tulkitseen taiteessani naiseuden myyttejä ja kuvastoa sekä leikittelen kliseillä. Nyt työskentelyni teemana on mummola. Se on tila, aika ja paikka, jossa eri sukupolvet ja kaksi erilaista kulttuuria kohtaavat. Ihmettelen, leikin ja asetun alttiiksi tapahtumiselle. Hahmotan taiteen keinoin tilaa, jossa uusi syntyy dialogissa eri ikäkausien välissä.”

Kulttuurikurssit

Monitaiteisesti ajankohtaisiin ilmiöihin

Yläkouluille ja toiselle asteelle suunnatut kulttuurikurssit ovat olleet ilmiöoppimista jo kahdenkymmenen vuoden ajan. Kurseilla tutkitaan ajankohtaisia ilmiöitä, eivätkä haastavataan teemat ole pois suljettuja. Kurssi koostuu taidetoimijoiden kulloisenkin kauden ohjelmistosta poimtuista esityksistä ja näyttelyistä, asiantuntijaluennoista, taiteilijatapaamisista ja eri taideaineiden työpajoista.

Teksti Kikka Hahtomaa

Kulttuurikurssit saivat alkunsa Kulttikortista. Se syntyi kaupungin-valtuutettu (sitten apulais-kaupunginjohtaja) *Ilkka-Christian Björklundin* aloitteesta 1999 ja oli ysiluokkalaisille jaettava etukortti, jolla pääsi pääkaupunkiseudun taidelaitoksiin erittäin edullisesti tai jopa ilmaiseksi.

Kulttikortin käyttö nuorten keskuudessa jäi lopulta vähäiseksi ja se päätettiin lopettaa 2008. Sen myötä syntyi ja kehitettiin kuitenkin merkittäviä menetelmiä ja hankkeita, jotka ovat rikastuttaneet ja hyödyttäneet koulujen kulttuuri- ja taidekasvatusta, taidetoimijoiden

- Teemallisilla kursseilla tutkitaan elämän eri ilmiöitä vaihtelevin teemoin
- Kulttuurikurssit olivat suunnannäyttäjiä ilmiöoppimiseen ja oppimis-ympäristön laajentamiseen koko kaupungin kattavaksi.

yleisötyön kehittymistä, laajentumista ja vakiintumista kouluihin sekä taidetoimijoiden verkostoitumistakin ja ohjelma- ja tapahtumamarkkinoinnin keskittämistä kouluille.

Aluksi oli tarkoitus, että koulut järjestäisivät Kulttikortin käytön tueksi yhden opintoviikon mittaisia kulttuurikursseja ja Annantalo työpajapainotteisia Taide tutuksi -kursseja. Kouluilla ei kuitenkaan ollut tähän riittävästi resursseja eikä tietotaitoa, joten kurssien tuottajaksi tuli kulttuuriasiainkeskus. Toiminnan vakiinnuttua tuntui luontevalta siirtää kurssien tuottaminen kulttuuriasiainkeskukselta Annantalon taidekeskukseen 2002.

Kulttuurikurssit

Kulttuurikurssien suunnittelu aloitettiin vuotta – puolta vuotta aiemmin tiedustelemalla pääkaupunkiseudun kulttuuri- ja taidetoimijoilta heidän seuraavan kauden ohjelmistoaan. Sieltä saattoi nousta joku kiinnostava näyttely, ohjelma tai esitys, jonka ympärille aloimme miettiä muita tapahtumia. Tai sitten meitä itseämme kiinnosti jokin teema tai ilmiö, jota silmällä pitäen tutkimme tulevaa ohjelmatarjontaa.

Mitään uutta ja ihmeellistä emme siis keksineet, vaan yhdistelimme toimijoiden olemassa olevaa tarjontaa. Tärkeää teemoista päätettäessä oli, että ne vastasivat opetussuunnitelmien sisältöjä ja toteuttivat aihekokonaisuuksien tavoitteita. Taiteeseen tutustumisen ohella täydensimme kurssia esim. asiantuntijaluennoilla ja työpajoilla. Teemat pyrimme miettimään sellaisiksi, että ne kiinnostivat niin nuoria kuin opettajia. Saatoimme myös toteuttaa joltain opettajalta tullutta toivetta tietystä teemasta, jonka pohjalta aloimme suunnitella muuta kurssisisältöä.

Vuosittain kurseille osallistui reilusti toista tuhatta oppilasta, erityisluokkia osallistujista oli 20 %. Noin 15 % kursseista käsitteli muita kulttuureita, maahan muuttajuutta tai toiseuksia.

Kulttuurikurssien rahoittajina toimivat Helsingin kulttuuriasiainkeskuksen, opetusviraston ja Annantalon lisäksi Helsingin kulttuuripääkaupunkisäätiö vuosina 1999–2000, EU:n rahoittama Urban II -hanke vuosina 2003–2005 sekä opetusministeriön Taikalamppu-hanke vuosina 2003–2013.

Kulttuurikurssit olivat tavallaan edellä aikaansa, suunnannäyttäjinä ilmiöoppimiseen ja oppimis-ympäristön laajentamiseen koko kaupungin kattavaksi.

Kolmikantamalli ja yliopistoyhteistyö

Käytännön sanelemana syntyi kolmikantamalli, joka perustui kulttuuriasiainkeskuksen, opetusviraston (koulut ja opettajat) sekä seudun kulttuuri- ja taidetoimijoiden yhteistyöhön. Vuosien varrella yhteistyössä mukana olevien kulttuuri- ja taidetoimijoiden määrä ja toiminta kurssien osana lisääntyi ja vakiintui.

Helsingin yliopiston kanssa tehtiin sopimus, että otan opiskelijoita säännöllisesti harjoitteluun kulttuurikurssitiimiin. Harjoittelijoiden rooli kulttuurikurssien tuottamisessa ja kehittämisessä oli korvaamaton.

Kulttuurikurssit kulttuuriasiainkeskuksen kannalta

Helsingin kulttuuriasiainkeskuksen tehtävänä oli luoda suotuisa ilmapiiri ja edellytykset taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle Helsingissä. Kulttuurikurssit toteuttivat tuota tehtävää tekemällä kaupungin taidelaitoksia tutuiksi nuorille. Kurssien tavoitteena oli myös madaltaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden esteitä ja saada kouluyhteistyön kautta nuoria taide-

kasvatuksen piiriin perheiden taloudellisista, sosiaalisista tai kulttuurisista tilanteista huolimatta.

Kulttuurikurssien tuottaminen laajeni Annan-talolta ensin Stoaan, ja pian mukaan liittyivät myös Kanneltalo ja Malmitalo.

Kun osa kurssitapahtumista myös toteutettiin aluetaloissa, niiden tunnettuus lisääntyi nuorten parissa ja madalsi kynnystä tulla taloon. Kulttuuri-kurssit jatkoivat ala-asteille suunnatun 5×2-taide-opetuksen tavoitteita nuorten maailma huomioiden.

Taiteilijatapaamiset, kulissien taakse tutustuminen sekä kulttuurituottajan osallistuminen tiiviisti kurssitapahtumiin avasivat nuorten näkemyksiä kulttuurimaailman rakenteista ja mahdollisuuksista.

Tuottajien kannalta kurssien suunnittelu oli motivoivaa. He pystyivät hyödyntämään omia kiinnostuksen kohteitaan ja laaja-alaista kulttuurin ja taiteen tuntemustaan teemojen valinnassa ja sisältöjen suunnittelussa. Yhteiset vetäytymiset ja säännölliset tapaamiset muiden kulttuurikursseja tuottavien kollegoiden kanssa kehittivät kunkin ammatillisuutta kuin huomaamatta kaikkien jakaessa osaamistaan ja tietämystään. Tiimitapaamiset olivat tärkeitä myös vertaistuen saamisen kannalta.

Kulttuurikurssit kulttuuri- ja taidetoimijoiden kannalta

Yleisötyö oli Suomessa vasta aluillaan 1900-luvun lopussa. Suurimmilla museoilla oli jo omat museo-pedagogiset osastonsa ja isoimpiin taidelaitoksiin oli perustettu yleisötyöyksiköt. Kuitenkin suurelta osin yleisötyötä tehtiin muun työn ohessa ja resurssit siihen olivat pienet. Helsingin toimiminen kulttuuripääkaupunkina vuonna 2000 ja siihen liittyvät hankkeet ja

ekskursiot esimerkiksi Iso-Britanniaan nostivat siellä tehtävän kouluyhteistyön ja yleisötyön meilläkin laajempaan tietoisuuteen.

Kulttuuri- ja taidetoimijoiden kannalta tavoitteena oli mm. yleisöpohjan laajentaminen ja tunnettuuden lisääminen sekä koulujen ja taidelaitosten yhteistyön vahvistaminen. Ilahduttavaa oli, että yhä useampi taidelaitos näki myös tärkeäksi mahdollisuutensa koulu-yhteisötyön kautta syventää nuorten taiteen tekoprosessin ja taidekokemuksen ymmärrystä, jonka myötä nuori myös sai uusia elämyksiä ja oivalluksia. Suora vuorovaikutus nuoren yleisön kanssa sekä nuorten maailman kohtaaminen antoi myös taidetoimijoille mahdollisuuden laajentaa näkökulmaa omassa yleisötyössään ja sitäkin kautta kehittää työtään. Yksittäisen taiteilijan kannalta kulttuurikurssit merkitsivät lisäksi laajenevia työmahdollisuuksia.

Kulttuurikurssit koulun ja opettajan näkökulmasta

Koulujen ja opettajien näkökulmasta kurssit toimivat työkaluna aihekokonaisuuksien ja eheyttävän opetuksen toteuttamisessa. Erityisesti kun koulujen taide-tunteja ja valinnaiskursseja on vähennetty, kurssit täydensivät ja tukivat koulun muuta taide- ja kulttuurikasvatusta. Kurssien kautta opetuksessa käsiteltiin teemoja, jotka tulivat lähelle nuorten kokemusmaailmaa.

[Helsingin yhteislyseon luokka osallistui v. 2003 kurssille *Kovat kundit eivät itke.*] ”Oppilaat varsinkin itäisen Helsingin alueella ovat saaneet mieluisia elämyksiä ja kokemuksia. He ovat tutustuneet todellisiin tähtiin ja havainneet, että kulttuuri kuuluu kaikille. Se ei ole

mitään elitismia ja harvojen herkkua. Haasteita on tarjonnut sekin, että kurssi tutustuttaa helsinkiläislapsia oman kaupunkinsa kohteisiin metromatkoista alkaen. Kynnys mennä itse esimerkiksi teatterin lippuluukulle on madaltunut näiden kurssien kautta.”

– Äidinkielen lehtori Anita Koivulehto, Kulttuurikurssit. Opettajan opas, 2003

Kursseille osallistui useita erityisryhmiä ja -luokkia mukaan lukien Oma ura- ja 10-luokat. Näiden oppilailla on suuri tarve saada normaaleista opetusmetodeista poikkeavaa räätälöityä opetusta. Noilla kursseilla mm. oppilaiden sosiaalisia taitoja pyrittiin vahvistamaan antamalla heille vastuuta kurssitapahtumien järjestyksessä ja luokat jaettiin työpajoissa mahdollisuuksien mukaan muutaman oppilaan pienryhmiin henkilökohtaisemman ohjauksen mahdollistamiseksi.

”7.12.2004 Q-teatterissa sai ensi-iltansa esitys nimeltä *Sokea piste*. Käsikirjoittajat ja näyttelijät olivat helsinkiläisen Naulakallion erityiskoulun oppilaita. Projektin lähtökohtana oli valmistaa esitys teemoista, jotka nousevat Q-teatterin tämänsykyiseen ohjelmistoon kuuluneesta *Rivosuinen prinsessa* -esityksestä. Kävimme nuorten kanssa katsomassa sen, mietimme mistä se meidän mielestämme kertoi ja aloimme luoda näistä poimituista teemoista omaa esitystämme. —

Kaikilla Naulakallion erityiskoulun oppilailla on taustalla jotakin, minkä vuoksi he eivät ole pärjänneet tavallisessa peruskoulussa; yleensä vakavia sosiaalisia ongelmia (suurin osa oppilaista asuu laitoksessa) sekä

oppimis- ja keskittymishäiriöitä. — Uskon, että projektin suurimmat saavutukset liittyvät siihen, että nuoret saivat mahdollisuuden hahmottaa itseään, omaan elämäänsä liittyviä asioita ja muotoilla niitä toisille näkyväksi. — Nuorten halu saada esitys valmiiksi kasvatti heissä vastuun ottamista ja vastuullisuuden vaatimista toisilta.

Nuorten matka itsensä ilmaisijoina siitä, kun kaikki oli ”vittu, en varmasti tee” ja nyt 45 min. lavalla itsenäisesti toimivina ja vastuunsa ylpeästi kantavina näyttelijöinä on melkoinen. — Sokea piste oli tässä mielessä ammattimaista teatteria; jokainen vastasi sataprosenttisesti omalla panoksellaan siitä, että yhteisen kokonaisuus oli sellainen kuin oli sovittu, ja sai siis myös kokemuksen miltä tuntuu olla luottamuksen arvoinen. — vakavasta keskittymishäiriöstä kärsivä poika, sanoi minulle ensimmäisen esityksen jälkeen, että hänestä tämä esiintyminen on hienoa siksi, että lavalla aika katoaa. ”Sitä vaan on siinä ja toimii niin kuin pitää toimia, että kohtausta toimii.” Sanoiksi puettu kokemus läsnäolosta, luulin.”

– Jaana Taskinen, teatteriohjaaja, Q-teatterin yleisötyövastaava

Sekä opettajien että oppilaiden palautteista kävi ilmi kurssien ryhmäytymistä ja opiskelumotivaatiota lisäävä vaikutus. Useat opettajat kokivat normaalista poikkeavan opiskelun virkistävänä vaihteluna, ja parhaimmillaan he saivat käyttöönsä uusia välineitä, joita voivat hyödyntää myöhemmissä opetustilanteissa.

”Olemme kulttuurikurssien suurkuluttajia: koulumme on osallistunut joka vuosi, joskus parikin kertaa. Syyt ovat selvät.

Koululle on mahtavaa, että kaupunki tarjoaa tiketit. Osa yläkoululaisistamme ei ole käynyt ennen meille tuloa muualla kuin nukke-teatterissa päiväkodin kanssa, ja museotkin ovat isolle joukolle uusi tuttavuus. Kulttuurikurssien asiantuntijapuheenvuorot ja monenlaiset työpajat ovat olleet oivallisia ponnahduslautoja omaan ajatteluun, jos toki tekemiseenkin.

Opettajalle kulttuurikurssit ovat tarjonneet tervetullutta inspiraatiota ja ideoita myös oman opetuksen suunnitteluun. Nuorisolaisen puolestaan on hyvä havaita, että esimerkiksi Kansallis-alkuiset puljut eivät olekaan väistämättä pölyttyneitä. Monien mielikuva teatterista, oopperasta ja museoista on muuttunut kurssien myötä.

Taidetta taiteen vuoksi ei näytä olevan meidän ajattelumme tukipilareita: olemme yleensä osallistuneet kursseille, joissa on jokin yhteiskunnallinen viritys. Siitä kertovat jo kurssien nimetkin, kuten Ilmastotaidetta, Yhteiskunnallisuus/poliittisuus taiteessa, Vallaton valta tai Hyvä, paha ihminen. Taide ei elä tyhjiössä eikä ole oma saarekkeensa, ja sitä kannattaa törmäyttää muihinkin kuin herkkiin runotyttöihin ja kukkahattutäteihin. Sekä tekijät että vastaanottajat saattavat kohtaamisissa yllättyä.”

– Herttoniemen yhteiskoulun opettajat
Eveliina Ventelä ja Elena Kotala

Kulttuurikurssit nuoren kannalta

Vaikka meillä Helsingissä oli ja on taidepalveluja tarjolla runsaasti, jää liian moni nuori niistä paitsi taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen tai muiden esteiden vuoksi. Kulttuurikurssien myötä olemme pyrkineet siihen, että mahdollisimman moni nuori pääsi kosketuksiin taide-elämysten kanssa asuinpaikasta tai varallisuudesta riippumatta.

Nuorelle kulttuurikurssit tarjosivat mm. avaimiansen ja maailman kohtaamiseen, riemukkaita, lohduttaviakin elämyksiä ja oivalluksia. Taide-esitysten avulla vaikeat aiheet etäänntyivät itsestä ja niiden käsittely helpottui.

”Kurssiohjelmiston valitsemisessa tärkeään asemaan nousee sen miettiminen, miten voisi samalla tarjota uusia ja tuoreita taide-elämyksiä, esitellä taidetta monipuolisesti ja toisaalta tarjota jotain sopivan turvallista ja kohderyhmän iälle sopivaa pääosin aikuisille suunnattua tarjonnasta. Kulttuurikurssien tarkoituksena on tarjota kosketuspintaa taiteen kentälle. Lisäksi kulttuurikurssien kautta on mahdollista tuoda nuorten elämää ja identiteettiä koskettavia aiheita esiin hienovaraisesti ja tavalla, joka tavallisessa kouluopetuksessa ei ole mahdollista. Myös kulttuurikurssien palautteet tukevat uskomusta, että kurssien tapahtumat herkistävät nuoret huomaamaan ympärillään tiettyjä asioita ja ilmiöitä ja pohtimaan myös itse ympäröivää maailmaa ja omaa itseä sen osana.--

Kurssien taitelijatapaamisten myötä tarjoutuu tilaisuus kokea jotain sellaista, mitä muutoin ei välttämättä pääsisi kokemaan ja mitä jälkeenpäin voi muistella. Vaikutussuhde

ei myöskään ole yksipuolinen vaan kursseilla vierailevien taiteilijoiden palautteissa kokemusta kiitellään usein vuolaasti. --

-- Kulttuurikurssien tapahtumat on tarkkaan mietitty ja niillä rohkaistaan taitelijoiden, yleisötyöntekijöiden ja opettajien tukemana astumaan taiteen äärelle ja muodostamaan siitä oma mielipide. Yllättävän moni käy juuri kulttuurikurssilla elämänsä ensimmäistä kertaa teatterissa, konsertissa tai tanssiesityksessä.

Kulttuurikursseilla toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla demokraattinen kulttuuri-ihanne. Yläasteluokat kulttuurikurssien merkittävimpänä kohderyhmänä on perusteltu, koska peruskoulun kautta on mahdollista saavuttaa kaikkein parhaiten sosiaalisesti ja taloudellisesti erilaiset ryhmät suomalaisessa yhteiskunnassa. Kurssit tavoittavat myös ja etenkin niitä oppilaita, jotka eivät muuten välttämättä ikinä löytäisi taiteen ja kulttuurin kentälle.”

– Anna von Bagh, korkeakouluopiskelija,
harjoitteluraportti

Työkaluja opettajien tueksi

Opettajan opas jaettiin aluksi monisteena, sittemmin painettuna kouluihin kulttuurikurssien suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Oppaaseen liittyi Kuopion kaupunginteatterin näyttelijän *Virpi Rautsialan* artikkeli, jossa annettiin runsaasti vinkkejä kulttuurikurssien tuottamiseen myös muualla Suomessa. Taikalamppuverkoston kautta jaoimme opasta ympäri Suomea. Kulttuurikurssimetodin kehityksen myötä uudistettu Kulttuurikurssit Opettajan opas ilmestyi v. 2006.

Opettajien koulutus. Sen lisäksi, että tapasimme kunkin kurssin opettajat ennen kurssien alkua, järjestimme heille koulutuspäivän kerran syys- ja kerran kevätlukukaudessa. Aiheita ovat olleet esim. *Osallistava koulu – riski vai mahdollisuus* ja *Työn imu, uudistuminen, omistautuminen, sitoutuminen, tulospalkkaus... – kuulostaako tutulta*. Koulutus sisälsi aina luentoja, keskusteluja ja ryhmätöitä. Samalla koulutukset toimivat tiedotustilaisuuksina. Päivän päätteeksi tarjosimme opettajille jonkun taidetapahtuman, joihin toimijat antoivat edulliset liput.

Järjestimme myös ”oppilasvapaita” kulttuurikursseja opettajille. Ne olivat VESO-kelpoisia koulutuksia ja opetusvirasto maksoi niihin osallistuvien opettajien sijaiskulut. Samoilla teemoilla järjestettiin yleensä kurssit myös nuorille hieman eri näkökulmin ja painotuksin. Opettajien kulttuurikurssien perusajatuksena oli pohtia keinoja, miten eri aineiden opettajat voivat integroida taidetta omaan opetukseensa. Toki niiden yksi suuri anti oli myös antaa virkistystä opettajan arkeen.

Oppilaan työkirja. Keväällä 2004 julkaistu Oppilaan työkirja oli osa projektituottaja Tiina Susiluodon gradua. Kirjassa annetaan oppilaille avaimia taiteen merkityksen, olemuksen ja tärkeyden ymmärtämiseen. Siinä mm. neuvotaan portfolion tekemisessä, annetaan vihjeitä ja apuja taideteosten tulkintaan sekä kerrotaan taiteen asemasta yhteiskunnassamme

Opettajan kulttuurikalenteri. Opettajan kulttuurikalenteri syntyi v. 2000 vähentämään opettajiin kohdistuvaa infotulvaa ja keskittämään taidetoimijoiden tiedotusta. Muiltakin kuin kulttuuri- ja taidetoimijoilta tulvi kouluille markkinointimateriaalia. Tulvan kesyttämiseksi toimitin aluksi pari kertaa lukukaudessa taidetoimijoiden flajerit ja esitteet keskitetysti opetusviraston postituskeskukseen, jotka sieltä sitten lähetettiin kouluihin. Postinvälittäjänä toimiminen vaati kuitenkin kohtuuttomasti resursseja työstäni ja oli työlästä ja hankalaa.

Kansallisoopperan silloinen yleisötyövastaava *Ulla Laurio* toi Göteborgista opettajille suunnatun painetun ”Kulturterminin”. Sen mallin pohjalta syntyi Opettajan kulttuurikalenteri, johon koottiin pääkaupunkiseudun toimijoiden yhteystietojen lisäksi lapsille ja nuorille suunnatut kulttuuritapahtumat työpajoineen ja taidekasvatusprojekteineen. Se ilmestyi alkuvuosiin 4 kertaa vuodessa ja jaettiin kouluihin ilmaiseksi. Se oli myös taidetoimijoille ilmainen markkinointikanava. Heti alussa kalenteri saavutti toimijoiden suosion niin, että jo ensimmäisissä numeroissa oli reilusti yli 200 tapahtumaa, esitystä, näyttelyä jne. noin sadalta eri toimijalta.

Kultus.fi

Paperisen kalenterin rinnalle kehitettiin Taikalamppu-hankkeena v. 2003 www.kultus.fi-sivusto, joka mahdollisti jatkuvan tapahtumien päivityksen sekä ilmoittautumiset ja varauspyynnöt suoraan netin kautta. Käyttäjäkyselyiden perusteella opettajat ja myös suuri osa toimijoista toivoivat vielä kauan (aina yhä paksumpaa) paperista kalenteria rinnalle. Tosiasia kun oli, että 15 minuutin välitunneilla 40 opettajaa eivät millään kaikki ehtineet käyttää tietokoneita, etenkin kun tavallisessa opettajainhuoneessa oli 2–3 konetta käytössä. Älykännyistä ja tableteista ei ollut vielä tietoaakaan ja läppäreitäkin oli vasta harvassa. Paperisen kalenterin ilmestymiskerrat vähennettiin nyt kuitenkin kahteen vuodessa ja nimeksi muutettiin Kultus – Opettajan kulttuurikalenteri.

Kultus.fi-päivityksen ja älykännyjen yleistyessä sekä opettajien saatavilla olevien tietokoneiden määrän lisääntyessä paperisen kalenterin julkaiseminen voitiin lopulta lakkauttaa.

Työkaluja kulttuurikurssien tueksi kulttuurikurssit.fi

Kulttuurikurssit.fi-sivusto perustettiin keväällä 2005 niin opettajien kuin oppilaidenkin käyttöön. Se oli kaikille avoin nettisivusto, mutta kurseille osallistuvat saivat sisään kirjautuessaan lisäpalveluita. Sivuilta löytyivät kurssit päivitettyinä sekä linkkejä, artikkeleita ja tehtäviä kurssien teemoihin liittyen. Avoimuuden yksi tavoite oli, että sivuston materiaaleja oppaaneen voi hyödyntää opettaja missä tahansa Suomessa tai vaikkapa Rovaniemen kaupunginteatteri suunnitellessaan kulttuurin ja taiteen integroimista kouluopetukseen.

Vielä tuolloin 2000-luvun alussa tietokoneiden ja netin käyttö oli kouluissa hyvin sattumanvaraista. Olimme edellä aikaamme! Sivuston päivittäminen vei aikaa tuottajilta suhteessa sen aika vähäiseen käyttöön, joten päätimme muutaman vuoden kuluttua lopettaa sivuston.

Yliopistoharjoittelijat ja raportti

Lähes alusta asti työparinani oli harjoittelija Helsingin yliopistosta. Parina ensimmäisenä vuotena kaksi harjoittelijaa oli yhtä aikaa kolme kuukautta kumpanakin lukukautena. Vuodesta 2003 palkattiin yksi harjoittelija aina noin puoleksi vuodeksi kerrallaan, kummallekin lukukaudelle omansa.

Sen lisäksi, että harjoittelija toimi kurssien projektikoordinaattorina, hän kävi seuraamassa kurssitapahtumia niin kouluissa kuin esityksissäkin. Hän keräsi

kurssien päätyttyä palautteen opettajilta, oppilailta, luennoitsijoilta sekä työpajojen vetäjiltä ja harjoittelun päätteeksi laati raportin lukukauden kurseista. Raportit toimivat tuottajatiimille arvokkaana pohjana kursseja arvioitaessa ja kehitettäessä.

Harjoittelijoiden rooli ja osuus kulttuurikurssitoiminnassa ja sen kehittämisessä oli aivan korvaamaton. Heillä oli vielä hyvässä muistissa omat kouluajat ja nuoruuteen liittyvät kasvukivut. Toisaalta aikuistuminen sekä opiskelu yliopistossa olivat tuoneet perspektiiviä asioihin. Harjoittelijat toivat tuoreita ideoita kurssien teemojen valintaan ja näkemyksiä nuorten kannalta tärkeistä yhteiskunnallisista ilmiöistä.

Itselleni vanhempana työntekijänä ja vastaavana tuottajana työskentely harjoittelijoiden kanssa oli parasta antia työssäni. Kiinnostavat ja innostavat arvo- ja moraalikeskustelut olivat päivittäisiä heidän kanssaan. Meitä pitkään työtä tehneitä uhkaa usein rutinoituminen. Sen ehkäisemiseksi voin vilpittömästi suositella tiivistä parityöskentelyä nuorten vilpittömien, viisaiden, idearikkaiden ja innostuneiden harjoittelijoiden kanssa.

Asiantuntijaluennot ja taiteilijatapaamiset

Vuosien saatossa kursseille osallistuvat nuoret saivat kohdata eri aloja edustavia, usein hyvin tunnettujakin eri alojen asiantuntijoita ja taiteilijoita. Näiden kohtaamisten mahdollistamisessa ja järjestämisessä meidän tuottajien rooli oli oleellinen. Työmme kautta tunsimme paljon etenkin kulttuuri- ja taidekentän ihmisiä, Yliopistoharjoittelijoilla oli puolestaan tietoa tai kokemusta muiden alojen asiantuntijoista.

Vaikka kursseille pyydetty asiantuntijat ja taiteilijat olivat pääasiassa omien alojensa ammattilaisia ja tottuneita esiintymään, oli välillä hämmentävää, kuinka monelle nuorten tapaaminen oli jopa pelottavaa. Kun todella monet asiantuntijat olivat toivoneet meiltä apuja nuorten kohtaamiseen, kirjoitti Stoaan kulttuuri-tuottaja *Hanna Westerholm* heitä varten vihkosen Vinkkejä kulttuurikurssin luennoitsijalle.

Millainen luento?

”Luento on hyvä aloittaa kertomalla kuka olet. Nuoria kiinnostaa aina kenen kanssa ovat tekemisissä ja miksi. Kerro itsestäsi ja työstäsi, miten alalle päädyit, mistä olet kiinnostunut, miksi juuri sinua on pyydetty puhumaan tästä aiheesta. Kun vierailijaan on syntynyt jonkinlainen kontakti, jaksaa itse asiakin yleensä kiinnostaa enemmän.

Puhuessasi muista yleisön ikä, osaamisen ja kieli. Nuoret ovat tulleet luen nolle luokansa mukana, osana kurssiohjelmää. Mitä todennäköisimmin he eivät ole intohimoisen harrastuneita – pikemminkin tehtävänäsi

on herättää heidän kiinnostuksensa käsillä olevaan aiheeseen.

Epäakateemisuus on valttia, ei ole syytä käyttää vaikeita termejä tai alan erityissanastoja. Selkeä puhekieli toimii parhaiten, ja jos vaikeampia sanoja ei voi välttää, muistathan avata niiden merkitystä.

Valikoi näkökulmia joiden uskoisit kiinnostavan nuoria. Anna runsaasti konkreettisia ja elävän elämän esimerkkejä. Huumori, anekdootit tai juorutkaan eivät ole kiellettyjä!

Unohda viittaukset tunnettuihin teoreetikkoihin, ajattelijoihin ja lähteisiin. Jos vieraita nimiä vilisee puheessa liikaa, yleisö turhautuu.

Takapenkkiäisetkin pysyvät hereillä paremmin, jos virittelet keskustelua. Ota nuoret mukaan heti alussa, kysele esim. helppoja kysymyksiä, joihin kaikki osaavat vastata. Muista, että suurin osa kuulijoista ei ole koskaan elänyt 1980-lukua – saati sitten 1970-lukua. Todennäköisesti he eivät myöskään tunne ranskalaisen elokuvan estetiikkaa tai tiedä mistä muistetaan Jumalan teatteri.”

Muista, että suurin osa kuulijoista ei ole koskaan elänyt 1980-lukua – saati sitten 1970-lukua.

Kulttuurikurssien työpajat ja niiden vetäjät

Jokaisella kulttuurikurssilla oli olennaista työpajat ja itse tekeminen, pajojen vetäjät vaihtelivat kurssin teemasta ja sisällöstä riippuen. He olivat pääasiassa alojensa ammattilaisia, hyvin usein Annantalon taidepedagogeja, mutta toisinaan asian harrastajia, kuten mangaharrastajat *Verna Jääskin*en ja *Pilvi Kuusela*. Monesti pajoja vetivät näyttelijät, esim. *Pirjo Määttä* ja *Heikki Pitkän*en tai koreografit kuten *Hanna Brotherus*.

Teimme säännöllisesti yhteistyötä myös seksuaalikasvattaja, kätilö *Susanna Ruuhilahden* kanssa, jonka pajat saivat poikkeuksetta hyvää palautetta niin oppilailta kuin opettajilta. Lähes alusta lähtien kulttuurikurssien työpajojen vetäjinä toimivat vuosia Q-teatterin draamapedagogi *Jaana Taskinen* sekä Annantalon kuvataideopettaja *Anne Rossi-Horto*.

Taidetta mummokärryissä – Kulttuurikurssien kuvataidetyöpajojen vetäjänä 2005–2017

”Keväällä 2005 Annantalon tuottaja Kikka Hahtomaa tiedusteli kiinnostustani tehdä yläasteikäisille suunnattua kurssia, jossa pohdittaisiin taiteen keinoin seksuaalisuutta ja sukupuoli-identiteettiä. Tämä ensimmäinen kulttuurikurssi aloitti pitkän rupeamani kulttuurikurssien parissa.

Taidekasvattajalle kulttuurikurssien maailma tarjosi ainutlaatuisen maaston kehittää omaa ammatti-identiteettiä ja tapaa toimia.

Teemat kursseilla olivat useimmiten suoraan elämän ytimeistä ja sellaisia, että ne kuuluvat lähes jokaisen nuoren pohdintoihin, kuten

esim. rakkaus, kuolema, yksinäisyys, pelko. Teemojen valinnassa ei kaihdettu haastaviakaan aiheita. Kuvataidetyöpajoja suunnitellessani tutkin ja tunnustelin teemaa niin mielessäni kuin konkreettisestikin ja pohdin, millä menetelmillä ja millä näkökulmilla saisin nuoret käsittelemään aihetta monipuolisesti. Sisällöllisesti liikuin suunnittelussani tarpeen ja intuition mukaan nykyaikaisen taiteen, taidehistorian, populaarikulttuurin kuvaston, eri kuvallisen ilmaisun tekniikoiden sekä yllättävien materiaalivalintojen maailmoissa. Olen vuosien mittaan suunnitellut työpajat yli 50 erilaiseen kulttuurikurssiin.

Jännittävin kohta työpajojen konkretisoinnissa olivat ne hetket, jolloin saavuini kouluille materiaaleja täynnä olevan vetokärryni kanssa. Olen vierailut kymmenillä ja kymmenillä kouluilla eri puolilla Helsinkiä ja sijainnista sekä vuodenaikasta riippuen matkoihin on kulu-
nut myös aikamoinen siivu aikaa. Astuminen vieraaseen kouluun, vieraaseen opettajainhuoneeseen ja vieraiden oppilaiden eteen kerta

toisensa jälkeen tietysti harjaannuttaa kykyä ottaa tuollaiset tilanteet nopeasti ja varmasti haltuun. Seuraava kriittinen hetki on, kun alan johdatella oppilaita kuvallisen tehtävänannon pariin. Nuoret ovat aika armottomia arvioidessaan eteensä astuvaa aikuista, jolla on mielestään tärkeääkin asiaa ja sisältöä. Armonaikaa on vain muutama minuutti. Joko he kiinnostuvat tai sitten peli on menetetty. Oleellista tässäkin on teemojen kiinnostavuus, ne toimivat dynamoina, joista toiminta ponnistaa ja johon ajattelu peilautuu.

Pidän merkittävänä sitä, että jokaisella koululla oli samanlainen mahdollisuus osallistumiseen. Itselleni tämä tietysti on tarjonnut mahdollavan perspektiivin erilaisiin koulutodellisuuksiin Helsingissä sekä siihen, miten nuorena

oleminen näyttäytyy pohjimmiltaan samana. Mutta joskus myös havaitsin suuria eroja riippuen siitä, missä päin kaupunkia eletään.

Se, että kuvataide sisältyy peruskoulun oppiaineisiin, on vaikuttanut työpajojeni sisältöihin. Ajattelen, että kuvataidetyöpajojen pitäisi tarjota sellaisia elementtejä ja menetelmiä, joita kuvataide-oppiaineeseen tai opetussuunnitelmaan ei välttämättä sisälly tai ne eivät ainakaan ole opetuksen pääasiallinen sisältö. Tavoitteenani ei ole ollut opettaa esimerkiksi niinkään kuvantekemisen tekniikoita kuin tehdä yllättäviä interventioita kouluarkeen ja oppilaiden ajatteluun taiteen avulla. Koko ajan keskiössä on käsiteltävä teema, ja kuvataide on vain yksi tapa työstää sitä.”

–Anne Rossi-Horto

← **Pyhäinmiestenpäivänä 2008**
Helsingin Sanomat julkaisi kulttuuriosion etusivulla jutun kulttuurikurssin *Ihana, kamala kauhu* yhdestä työpajasta. Opettajana oli Anne Rossi-Horto. Työpajassa materiaalina käytettiin käytöstä poistettuja pehmoleluja. Artikkelin sai aikaan ennen näkemättömän kuohunnan mediassa ja nettialustoilla. Ville Rannan piirros (Journalisti, 2008) kommentoi tätä keskustelua ja erityisesti paniikkia ja huolestumista siitä, minkälaisia ajatuksia nuorilla on ja millä tavoin niiden annetaan tulla näkyviksi nuorten taidetyöskentelyssä.

Voimauttavat työpajamenetelmät – Repäisyjä

Toisena Taikalamppu-kautena, vuosina 2006–2008, keskeisenä tavoitteena oli voimautumiseen tähtäävien työpajamenetelmien kehittäminen kulttuurikursseilla sekä menetelmien toimittaminen oppaiksi opettajien käyttöön.

Kulttuurikurssien draama-, kuvataide-, sanataide-, valokuva- ja videotyöpajoja ohjasivat samat pedagogit kahden vuoden ajan. Draamassa *Jaana Taskinen*, kuvataiteessa *Anne Rossi-Horto*, sanataiteessa *Liisa Viikkumaa*, valokuvassa *Heidi Koljonen* ja videossa *Ismo Kiesiläinen* ja *Mikko Toiviainen*. Heidän käytännön työnsä, tutkimuskirjallisuuden, itsearviointin, luentojen, oppilailta ja opettajilta saadun palautteen sekä toistensa ja muiden taiteilijoiden tai pedagogien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta he kehittivät kukin taiteenalakohtaisen työpajamenetelmän, joka mahdollisti oppilaille (ja miksei opettajalle itselleenkin) eheyttäviä ja voimauttavia, välillä valtaistaviakin kokemuksia. Työpajoissa irrottaudutaan hetkeksi kouluarjen tutuista kuvioista, niinpä yhteiseksi nimitäjäksi näille eri taideaineiden työpajamenetelmille annettiin Repäisyjä.

Menetelmäoppaita jaettiin paitsi kaikkiin helsinkiläisiin yläkouluihin ja lukioihin myös kaikkiin Suomen Taikalamppukeskuksiin sekä kaikille kiinnostuneille nettiin ladattuna.

Annantalo mahdollistajana

2000-luvun alussa Annantalo oli vakiinnuttanut asemansa lasten ja nuorten taidekeskuksena ja alan asiantuntijana. Annantalossa oli kehitetty mm. alaluokille tarjottu 5×2-taideopetus sekä korkeatasoiset pedagogiset, koko talon toiminnan läpäisevät kulttuuri- ja teemanäyttelyt.

Eri hankkeiden myötä kävi ilmi, että niin koulut kuin taide- ja kulttuuritoimijat toimivat kentällä hyvin yksinään ja kukin resursseistaan ja kiinnostuksestaan riippuen. Mikäli kouluille suunnatusta yleisötyöstä haluttaisiin laajasti tavoitteellista ja vakiintunutta toimintaa, tarvittiin rakenteet ja joku koordinoijaksi. Tämä tuli Annantalon tehtäväksi.

Koordinointi sisälsi kulttuurikurssien suunnittelun ja toteuttamisen lisäksi toimijaverkoston luomisen ja sen ylläpidon, koulutustilaisuuksien ja seminaarien järjestämisen opettajille ja toimijoille sekä kaikenlaisen koulujen ja toimijoiden yhteistyön helpottamisen. Itse näin Annantalon ja oman roolini siellä ennen kaikkea välittäjänä ja mahdollistajana sekä rahoituksen hankkijana.

Yhteistyö taidetoimijoiden kanssa, HIMO-seminaarit

Yhteisissä verkostotapaamisissa me muuten hyvinkin yksin työtä tekevät yleisötyöntekijät ja museolehtorit sekä kulttuurituottajat saimme mahdollisuuden tavata muita alan ihmisiä ja pääsimme vaihtamaan mielipiteitä ja testaamaan omia ideoita.

Tapaamisten pohjalta syntyi idea hillittömän monitaiteisesta seminaarista (HIMO), joista ensimmäinen toteutui marraskuussa 2005. HIMO2 järjestettiin 2007, HIMO3 2011 ja viimeinen HIMO4 vuonna 2013.

Kaksipäiväisten seminaarien rakenne oli aina samankaltainen: kiinnostavia keissiesittelyjä, ulko- sekä kotimaisia asiantuntijapuheenvuoroja ja verkostoon kuuluvien toimijoiden järjestämiä työpajoja.

Päävastuu järjestelyistä ja rahoituksen hankkimisesta oli Annantalolla, mutta verkoston toimijat tekivät valtavan työn kutsuessaan ja houstatessaan puhujia ja suunnitellessaan ja järjestäessään työpajoja. Hillitön innostus ja yhdessä tekemisen ilo oli leimallista kaikille HIMOille.

Taidetoimijana kulttuurikursseilla

”Muistoissani kuluvan vuosituhannen alku oli uuden luomista. Museo-oppimista kehitettiin innolla ja yhteisöllisesti. Oltiin kuulolla toisten tekemisistä, etsittiin hyviä malleja maailmalta ja opiskeltiin yhdessä. Halusimme muuttaa museot ja perustimme tulevaisuudenuskomme museopedagogiaan.

Pioneerivuosia, jollaisena ajan näen, kuvasi yhteisöllisyys ja luovuus. Tuolloin ei vielä ollut tapahtumien ja platformien runsautta, tekijöiden moninaisuus oli lähtökohta ja pönötys pääsääntöisesti poissa. Matala kynnyks ja hyvänlainen arkipäiväisyys toimi. Yhteistyö oli koulutusta ja vertaisoppimista siinä missä hengennostatustakin.

Muistan yhteistapaamiset Annantalolla. Saliin kokoontui kivan sekalainen joukko taidelaitosten väkeä. Kuulimme meneillään olevista kunnianhimoisista ja jännittävistä

hankkeista. Sain myös ylpeänä esitellä oman museoni juttuja – ja kysyä neuvoa.

Katto oli korkealla, mutta käytäntö aluksi varsin hands-on. Kun kouluille piti saada tietoa museon ohjelmasta, minä tulostin aanelosia ja kiikutin ison pinkan opetusviraston koulujake-luun. Opettajan kulttuurikalenteri, sittemmin Kultus, ensin paperiversiona ja pian netissä, toi ison muutoksen. Tieto kulki opettajalle, mutta myös me museolla näimme ihan uudella tavalla, minkälaisessa kentässä toimimme. Opettajille suunnattu yhteinen markkinointiponnistus onkin siis lisännyt ymmärrystä koulujen käytännöistä ja auttanut kehittämään omaa tarjontaa – tämä on palvelumuotoilua!

20 vuotta sitten ilmiölähtöisyys ei ollut valtavirtaa, mutta kulttuurikurssimenetelmän voima oli helppo hoksata. On ollut innostavaa nähdä, minkälaisiin kokonaisuuksiin annantalolaiset kulloinkin ovat napanneet meidän ohjelmamme. Tärkeää on ollut se, että meidän sisältömme kiinnostaa, mutta siihen ei haluta vaikuttaa. Ja että ammattimaisesta tuotannosta vastasi huippuosaja Annantalo.

Noilta ajoilta jäi minuun asumaan vahva arvostus kollegojen työtä kohtaan. Yhteistyö ja yhteiskehittäminen ovat verissä, ja sitä edelleenkin tavoittelen. Yhdessä on aina opettavaisinta. Ei koskaan suoraviivaista ja usein hankalaakin, mutta aina mennään eteenpäin.”

– Leena Svinhufvud, vastaava museolehtori, Designmuseo

Yhteistyö koulujen ja opetusviraston kanssa

Koulujen kanssa työskentely oli tietenkin tärkeintä ja samalla haastavinta. Lukujärjestyksien, kurssimuotoisuuksien, koeviikkojen sekä erilaisten TETtien, syyslomien ja muiden koulun arjessa vaikuttavien asioiden kirjo oli ja on valtava ja vaihteli vielä eri kouluissa. Aikataulut oli kurssien suunnittelun työläin osa niin koulun ulkopuolisten toimijoiden kuin yksittäisen opettajankin kannalta. Läheinen ja tiivis yhteydenpito opettajien kanssa oli edellytys kurssien onnistuneeseen läpivientiin.

Vaikka kouluilla oli suhteellisen autonominen asema, myös kanssakäyminen ja yhteistyö opetusviraston kanssa oli äärettömän tärkeää. Kahden kokoluokaltaan ja toimintakulttuuriltaan hyvinkin erilaisen viraston välinen yhteistyö oli välillä haastavaa ja vuosittaiset rahoitusneuvottelut tiukkoja. Opetusvirastolla oli kuitenkin paljon sellaista tietoa mm. koulujen toimintatavoista, byrokratiasta ja hallinnosta, joka ei ulkopuolisille toimijoille avaudu ilman tiivistä yhteistyötä. Meillä tuottajilla taas oli vahvaa osaamista kulttuurista ja taiteesta sekä hyvät verkostot. Joten paitsi että olimme välttämättömiä toisillemme, laajensimme toistemme asiantuntemusta. Lopulta tavoitteemme olivat kuitenkin samat: nuorten hyvinvoinnin lisääminen.

Lopuksi

Näin jälkikäteen on ilo todeta, kuinka uraa uurtavaa työtä teimme ja kuinka monessa olimme jopa edellä aikaamme. Yhtenä oleellisena mahdollistajana sille näen sen, että 2000-luvun alussa byrokratia oli vähäisempää. Työntekijöillä oli niin halutessaan mahdollisuus toteuttaa omia ideoitaan ja näkemyksiään yhteiseksi hyväksi ja sitä arvostettiin. Mokiakin sattui mutta niistä opittiin eikä niihin juututtu.

Kaiken kaikkiaan dokumenttien ja materiaalin etsiminen ja läpikäyminen lähes parinkymmenen vuoden ajalta on ollut välillä raskasta mutta myös erittäin antoisaa ja palkitsevaa. Päällimmäisenä on muistot ja ilo niistä kymmenistä ja kymmenistä opettajista, taidetoimijoista ja kollegoista sekä ihanista harjoittelijoista, joiden kanssa sain työskennellä arvojeni mukaisesti ja omalta pieneltä osaltani tehdä tätä maailmaa toivottavasti hieman paremmaksi.

Meidän käsistämme
lapset ottavat maan
ja istuttavat siihen
kuolemattomia puita

Nazim Hikmet (Puut kasvavat vielä.
Suom. Brita Polttila. Helsinki 1978.)

Sanasto

5×2-taideopetus Maksuttomat taideopetusjaksot, joita Annantalo on tarjonnut kouluille vuodesta 1987 asti. Kurssien kesto on 5 viikon ajan 2 tuntia kerrallaan.

Annantalon kulttuuri- ja teemanäyttelyt Itse tuotettuja suuria, koko taloon levittäytyneitä näyttelyitä, joihin rakennettiin kattava oheisohjelma niin päiväkotijäsen- ja koululaisryhmille kuin yleisöllekin (opastuksia, työpajoja, luentoja, tapahtumapäiviä, julkaisut). Kielinä suomi ja ruotsi.

Lasten kirjakahvila Haitula Tietävästi Suomen ensimmäinen lasten oma kirjakahvila toimi Annantalossa 2012–2018. Suojelijana toimi runoilija *Kirsi Kunnas*.

Taideneuvola Kotien taidekasvatusta tukevaa 3-5-vuotiaille lapsille ja heidän aikuisilleen suunniteltua taidetoimintaa.

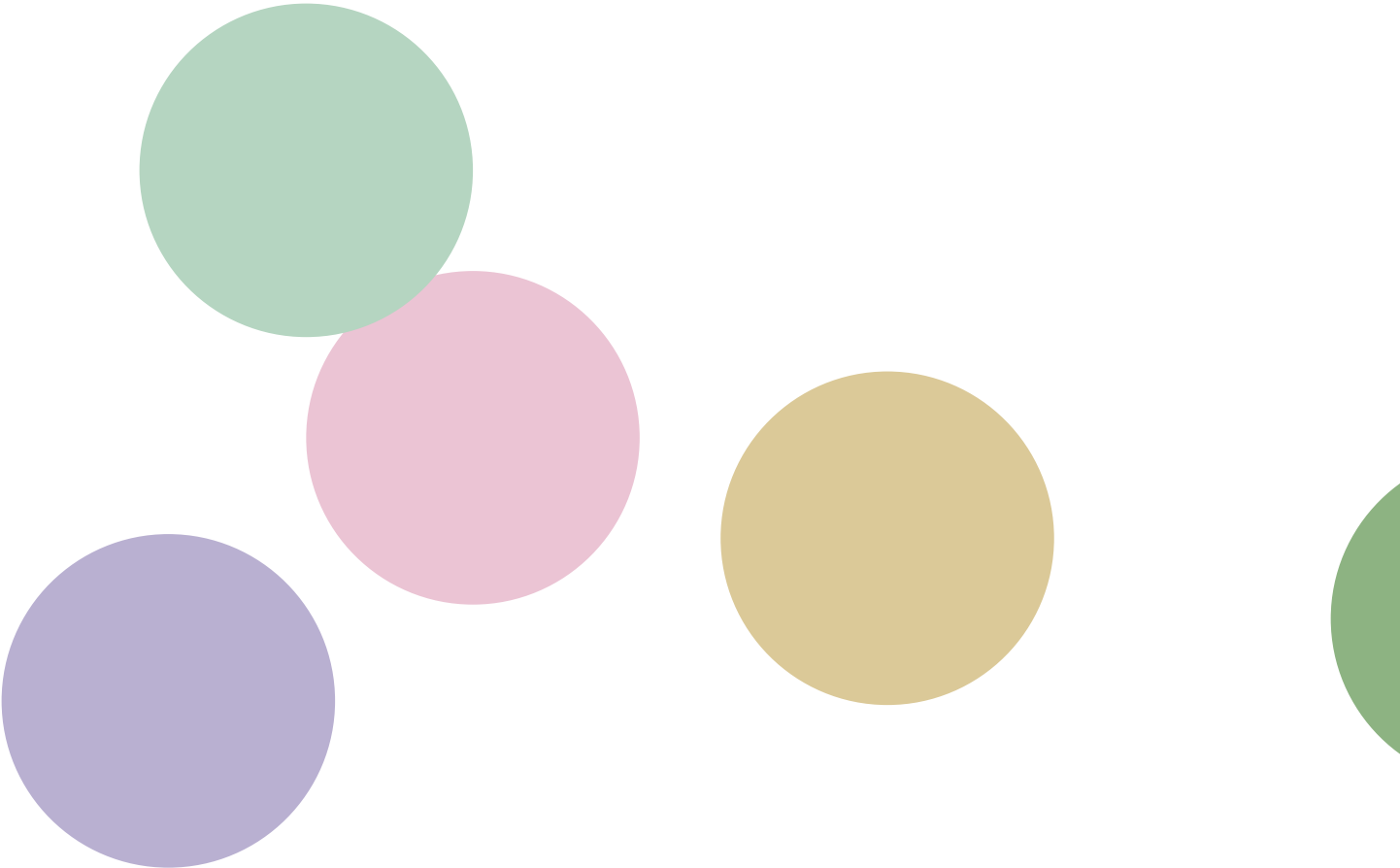
Kulttuuriasiainkeskus Sittemmin Helsingin Kulttuurikeskus, nykyisin Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kulttuuripalvelut. Annantalo siirtyi hallinnollisesti em. toimialan kulttuuripalveluista kulttuurin edistäminen -yksikköön 2020.

Opetusvirasto Nykyisin Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala (Kasko)

Taikalamppu Opetusministeriön 2003 nimeämä lastenkulttuurikeskusten verkosto, nykyisin Lastenkulttuurikeskusten liitto. Annantalo on ollut mukana alusta asti.

Annantalon kulttuuri- ja teemanäyttelyt perustamisvuodesta 1987 suomalaisen animaation 100-vuotisjuhlavuoteen 2014

- 1987** Kiinasta
- 1989** Egypti ennen ja nyt
- 1990** Mayat ja atsteekit
- 1991** Sundiatan perilliset (Näyttely länsifrikkalaisesta nykypäivästä)
- 1992** Helsinki 1917 Pulaa ja puuteria
- 1993** Tökaidō – Itäisen meren valtatie. Annantalon Japani-näyttely
- 1994** Kylässä keskiajalla
- 1995** Siperia. Tundran ja taigan kansat.
- 1997** Teemana Koristautuminen
- 1999** Antiikin kauniit ja rohkeat
- 2001** Piirtäminen
- 2001** Väri
- 2004** Kamera käy – Äksön! Elokuvan lyhyt kielioppi
- 2005** Lento, sanoi Leonardo da Vinci
- 2006** Lumottu metsä – Grimmin satujen maailmat
- 2007** Mestarimaalarin täydellinen ympyrä – Giotton kuvakertomus Padovan Arena-kappelissa
- 2009** Pablo & Alexander – Leikkiä Picasson kanssa
- 2012** ART LAB -toimintagalleriat Pohjoinen • Lintukoto. Lintujen ja muiden lentävien arkkitehtuuria • Karu ja kaunis. Japanilaisia kertomuksia kukista ja kauneudesta • Leikkiä arjessa ja juhlassa
- 2014** Animaakarit – toiminnallinen animaationäyttely

Tämä julkaisu esittelee Annantalon historiasta tuotantoja ja projekteja, joilla uskomme olevan merkitystä yhä edelleen. Niissä taide kaiken lähtökohtana on synnyttänyt uusia pedagogisia innovaatioita ja metodeja, rajojen ylityksiä ja yhteistyökumppanuuksia. Kirja toimii ymmärryksen syventäjänä ja innostuksen ja tiedonkin lähteenä nuoremmille tuottajille, taideopettajille, taidekasvatuksen tutkijoille ja kenelle tahansa asiasta kiinnostuneelle.

Helsinki

